

OPEN MONUMENTENDAGEN

15 & 16 SEPT. 2018 HET ERFGOED,
DAT ZIJN WIJ!

be 2018
be heritage
be .brussels

urban
.brussels

UBP BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

Informatie

Organisatie van de Open Monumentendagen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Gewestelijke Overheidsdienst Brussel/Brussel Stedenbouw en Erfgoed Directie Monumenten en Landschappen – CCN – Vooruitgangstraat 80 – 1035 Brussel

Infolijn op 15 en 16 september 2018, van 10u tot 17u: 02/204.17.69 – fax: 02/204.15.22 – www.openmonumentendagen.brussels – e-mail: jdp-omd@gob.brussels – [#jdpomd](#) – [f](#) Bruxelles Patrimoines-Erfgoed Brussel

De uren die vermeld worden bij de gebouwen, verwijzen naar het openings- en sluitingsuur. De organisatoren behouden zich het recht voor de deuren vroeger te sluiten bij een grote toeloop, zodat ze toch op het afgesproken uur kunnen eindigen.

Ter plaatse kunnen speciale maatregelen worden opgelegd voor de te bezoeken gebouwen.

Het is verboden te roken en te eten tijdens de bezoeken. Het is ook mogelijk dat de verantwoordelijken het maken van foto's niet toestaan. Voor een vlotte toegang wordt gevraagd om rugzakken of grote tassen te vermijden.

De vermelding B of BL, gevolgd door een datum aan het einde van een tekst, wijst erop dat het gebouw waarvan sprake op die datum beschermd werd of ingeschreven werd op de bewaarlijst.

De verwijzingen in het vet naast de nummers van de plaatsen en de adressen van de activiteiten verwijzen naar een cartografisch plan van het Gewest. Dat kunt u schriftelijk aanvragen bij de Directie Monumenten en Landschappen en wordt u dan gratis toegestuurd.

Opgelet: voor bepaalde activiteiten is het verplicht vooraf te reserveren (het telefoonnummer vindt u onder de notitie over de activiteit). Er is voor deze werkwijze gekozen om het publiek in optimale omstandigheden te kunnen ontvangen en om in voldoende gidsen te kunnen voorzien. U kunt op de dag zelf ook nog naar het vertrekpunt gaan, want annuleringen zijn immers nooit uitgesloten.

Toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit

Dankzij de medewerking van de Nationale Vereniging voor de Huisvesting van Personen met een Handicap (NVHPH), wordt de toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit vermeld naast elk gebouw dat in het programma opgenomen is. Dat is gebaseerd op de gegevens die de verantwoordelijken van de opgestelde plaatsen hebben meegedeeld en werd nog eens gecontroleerd door een lid van de vereniging. Alle parken, tuinen en gebouwen met het toegankelijkheidslogo werden geverifieerd.

De toegankelijkheid van de gebouwen is weergegeven volgens de criteria en normen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, aan de hand van de volgende logo's:

Toegankelijk: er zijn voldoende voorwaarden vervuld opdat personen in een (al dan niet elektrische) rolstoel zich zelfstandig kunnen verplaatsen.

Toegankelijk met hulp: de hulp van een derde is vereist om zich gemakkelijk te kunnen verplaatsen.

Niet toegankelijk: treden en onvermijdelijke hindernissen aanwezig.

Houd er rekening mee dat in de parken die als niet toegankelijk vermeld zijn zich te veel obstakels bevinden en/of het niet mogelijk is om er een wandeling van betekenis te maken. De criteria voor toegankelijkheid zijn enkel van toepassing voor de bezoeken tijdens de Open Monumentendagen. Zij zijn niet noodzakelijk geldig voor de gewone activiteiten in die gebouwen.

Voor bijkomende inlichtingen hierover kunt u contact opnemen met de NVHPH (secretariat@anlh.be)

Gebruikte pictogrammen

Openingsuren en data

Vertrekpunt of plaats van activiteit

Metrolijnen en haltes

Trams

Bus

Belangrijke informatie

Projecten

De informatie over het openbaar vervoer werd ons verschaft door de MIVB. Zij vermeldt de haltes die zich in de nabijheid bevinden van de plaatsen en vertrekpunten, rekening houdend met de dienstregeling op zaterdag en zondag.

De inlichtingen in deze brochure kunnen buiten onze wil om gewijzigd worden.

Deze brochure wordt gratis verspreid.

Wettelijk depot:
D/2018/6860/029

Voorwoord

In het kader van “2018, Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed” ging het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een nieuwe uitdaging aan: “Wat als we de burgers vragen om ons over hun erfgoed te vertellen? En wat als zij zelf het programma van de Open Monumentendagen zouden bepalen?”.

In september 2017 werd dan ook de projectoproep “Het erfgoed, dat zijn wij!” uitgeschreven. De burgers werden uitgenodigd om projecten in te dienen om het erfgoed waaraan ze gehecht zijn zelf op een eigen originele, ongewone of leuke manier te ontsluiten.

Het werd een succes: er werden meer dan honderd projecten bij de Directie Monumenten en Landschappen ingediend! Daarvan werden er 95 door een jury geselecteerd. Vandaag vormen die projecten het programma van de Open Monumentendagen 2018.

Met zijn volledig nieuwe invalshoek zal dit programma misschien verbijsteren, ongetwijfeld ook verrassen, maar hopelijk vooral in de smaak vallen door de grote verscheidenheid aan voorgestelde projecten. Het weerspiegelt de visie die burgers, instellingen, verenigingen en comités hebben op hun erfgoed. Wij nodigen u dus uit voor tal van activiteiten die het vaak buitengewone, soms ook onverwachte, maar altijd aantrekkelijke onroerend, roerend of immaterieel erfgoed in de schijnwerpers zetten.

Alvast hartelijk dank aan iedereen die de uitdaging is aangegaan en natuurlijk ook aan het publiek dat bij elke editie van de partij is en dat ongetwijfeld ook nu weer talrijk aanwezig zal zijn om op een originele manier de 30ste verjaardag van de Open Monumentendagen op passende wijze te vieren.

Veel bezoekplezier!

*De Minister-President van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest,
belast met Monumenten en Landschappen*

© Georges De Kinder

De Sint-Gorikshallen: het infopunt van de Open Monumentendagen!

Tijdens de Open Monumentendagen kan u met al uw vragen terecht in het informatiepunt in het centrum van Brussel, in de Sint-Gorikshallen, van 10u tot 19u. U vindt er de volledige programmabrochure en informatie over de opengestelde plaatsen. De thematische publicatie wordt er tegen een voordeelprijs te koop aangeboden.

Maak gebruik van uw bezoek om de verschillende tentoonstellingen te bezoeken:

- > 'Internationaal Fotografisch Experiment met Monumenten' (zie pagina 50).
- > 'Erfgoed? Kinderspel!' (zie pagina 60)
- > 'Kelders, geheugen van de stad'

Ontdek er ook de augmented reality activiteit "Wordt een stedenbouwkundige-boomplanter in spe" (zie kadertekst pagina 22).

- 📍 *Sint-Gorikshallen, Sint-Gorikspein te Brussel – kaart **Centrum M 3***
- 🚇 *1-5 (De Brouckère)*
- 🚏 *3-4 (Beurs)*
- 📞 *48-86-95 (Beurs), 29-47-66-71-88 (De Brouckère)*

Met de medewerking van *Patrimoine et Culture*.

Inhoud

Voorwoord	p. 1
------------------------	------

Opengestelde plaatsen en activiteiten

Brussel	p. 4
Brussel-Uitbreiding / Etterbeek / Sint-Lambrechts-Woluwe / Sint-Pieters-Woluwe	p. 24
Oudergem / Watermaal-Bosvoorde / Elsene / Brussel-Uitbreiding	p. 38
Het Internationaal Fotografisch Experiment met Monumenten ..	p. 50
Kaart en repertorium van de opengestelde plaatsen	p. 55
Tentoonstelling: 'Erfgoed? Kinderspel!'	p. 60
Sint-Gillis / Ukkel / Vorst	p. 66
Anderlecht / Sint-Jans-Molenbeek	p. 74
Brussel-Laken / Ganshoren / Jette / Brussel-Neder-over-Heembeek / Brussel-Haren / Evere	p. 86
Schaarbeek / Sint-Joost-ten-Node	p. 96
Wood Wide Web	p. 106
Graag uw medewerking!	p. 108

1. Kaart **Centrum M 2** **SINT-JAN-BAPTIST
TEN BEGIJNHOFKERK***Begijnhofplein – Brussel* *za en zo van 14u tot 17u* *1-5 (Sint-Katelijne)* *3-4 (De Brouckère)* *47-88 (Begijnhof)*

In het midden van de 17de eeuw besloten de Brusselse begijnen een nieuwe kerk te laten bouwen op de funderingen van het bestaande gotische gebedshuis dat aan Sint-Jan was toegewijd. De werkzaamheden begonnen in 1657. Eerst werd het oude koor vernieuwd, daarna het schip en de barokke gevel naar het model van de vlakbij gelegen jezuïetenkerk van de Augustijnen die omstreeks 1620 door Jacques Francart was gebouwd. In het begin van de 18de eeuw, toen het begijnhof niet

minder dan 1.084 huizen telde op een oppervlakte van 7 hectare, werd de kerk met een sierlijke opengewerkte klokkentoren bekroond. Net als de voorgevel, die tot de rijkst gedecoreerde van België behoort, kreeg het interieur een zeer verzorgde afwerking. Aan de buitenkant vertolken de talrijke in- en uitzwenkingen, de superpositie van ordes, de frontons met voluten en de rijke ornamentering volop het vocabularium van de barok. Die barokke vormentaal keert terug in de aankleding van het interieur met zijn uitkragende kroonlijsten, de met voluten geflankeerde nissen en de vele gevleugelde putti met bolle wangen in stuc. Daarbij komt nog een rijk geheel van barokmeubilair bestaande uit de altaren, de biechtstoelen en de preekstoel. (B 05/03/1936)

Project: “Hemelse symfonieën dalen neer over de Begijnhofkerk” (zie kadertekst hieronder).

1 **PROJECT****Hemelse symfonieën dalen neer over de Begijnhofkerk**

Ter gelegenheid van de Open Monumentendagen zal hemelse muziek klinken in het schip van de Begijnhofkerk. De Brusselse musici Matthieu Ha en Maia Aboueleze zullen er samen met hun gasten Cayo Scheyven, Étienne Gilbert, Emiko Ota en Nori Kajio een uniek en eclectisch concert spelen, in een samenspel tussen orgel, Japanse trommel, fluit, zang en accordeon. De krachtige ritmes van de taïko nemen het op tegen het orgel, de bewaker van de kerkruimte, en ontmoeten de tijdloze muziek van de meest alternatieve onder de Brusselse musici. De Begijnhofkerk en haar akoestiek worden partners in dat spel. Wie de kerk betreedt, wacht een buitengewone sensitieve, auditieve en visuele ervaring. De toeschouwers zullen deze parel van het 17de-eeuwse Brusselse erfgoed kunnen ontdekken terwijl ze rondwandelen tijdens het concert, waarbij ieder een andere ervaring zal beleven dankzij de magie van de akoestiek.

 zaterdag en zondag om 14u, 15u en 16u (duur: 15 min.) *Sint-Jan-Baptist ten Begijnhofkerk, Begijnhofplein in Brussel – kaart **Centrum M 2*** *1-5 (Sint-Katelijne)* *3-4 (De Brouckère)* *47-88 (Begijnhof)*

Een partnerschap tussen Maia Aboueleze, Matthieu Ha, Cayo Scheyven, Étienne Gilbert, Emiko Ota, Nori Kajio en de Sint-Jan-Baptist ten Begijnhofkerk.

2. Kaart Centrum N 2

MARTELAARSPLEIN

Brussel

- M** 1-5 (De Brouckère)
- T** 3-4 (De Brouckère)
- B** 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère)

Het Martelaarsplein is de eerste belangrijke verwezenlijking van neoclassicistische architectuur in Brussel. Het plein heette eerst Sint-Michielsplein en werd ook *place de la Blanchisserie* genoemd naar de blekerij waar de lakens werden gedroogd. De nieuwe naam moest

de slachtoffers herdenken die vielen tijdens de bloedige septemberdagen van 1830. Het initiatief voor de bouw van een homogeen architecturaal geheel van woningen kwam van privéontwikkelaars, maar werd nadien overgenomen door de Stad Brussel, die de realisatie ervan, met de goedkeuring van Karel van Lotharingen, toevertrouwde aan ingenieur-architect Claude Fisco. Deze inspireerde zich op bestaande voorbeelden in Parijs en Londen en eerdere realisaties van Jules-Hardouin Mansart. De gevelfronten van het plein worden gekenmerkt door een benedenverdieping met schijnvoegen bekroond door een bovenbouw in kolossale orde, geritmeerd door pilasters. De rijkere uitgewerkte hoekpaviljoenen, op hun beurt voorzien van zuilen, doorbreken de lange aaneenschakeling van identieke traveeën. Zo hebben de paviljoenen op de hoek van de Peterseliestraat en de Sint-Michielsstraat bovenaan een opengewerkte balustrade met siervazen, guirlandes en ossenkoppen in reliëf. De noordelijke en zuidelijke pleinwand worden gedomineerd door een centraal fronton dat zeven traveeën overspant. Het volledige complex werd gebouwd tussen 1774 en 1776. Na de voltooiing werden de huizen aan particulieren te koop aangeboden, maar het nam enige tijd in beslag alvorens er ook daadwerkelijk kopers interesse hadden voor dit vernieuwende concept. Centraal op het plein trekt het memoriaal van de Martelaren de aandacht. Deze crypte is een eerbetoon aan de slachtoffers die vielen tijdens de strijd om de Belgische onafhankelijkheid in september 1830. Het geheel is opgevat als een vierkante, overdekte galerij met rondboogarcades die uitgeven op een binnenplein waar het nationaal monument staat. Dat laatste is bekroond met een marmeren beeld van de Vrijheid met aan haar voeten de Belgische leeuw. Beide zijn het werk van beeldhouwer Guillaume Geefs. (B 10/06/1963 en 16/06/1963)

Project "Afspraak op het Martelaarsplein"
(zie kadertekst hiernaast).

PROJECT

Afspraak op het Martelaarsplein

Stelt u een farandole voor die zich als één man verplaatst, beweegt, gesticuleert, applausseert zonder dat men onmiddellijk begrijpt waarom. *Flashkask* is een onuitgegeven en grappige geluidswandeling die rechtstreeks geïnspireerd is op de plek waar ze plaatsvindt. Voorzien van een hoofdtelefoon volgen de deelnemers de aanwijzingen van een vreemd duo dat hen meeneemt op reis. Gedurende het hele parcours krijgen ze stukje bij beetje anekdotes te horen over de plaats, zijn geschiedenis en de personages die in de buurt wonen. Ze ontdekken in de omgeving details die ze niet eerder hadden opgemerkt, volgen de instructies, dansen, zingen, drukken zich uit in gebarentaal. Dat alles dankzij de hoofdtelefoon die stevig vastzit op de oren. Geen moeilijke bewegingen, geen performance, geen krachttoeren... het volstaat om te luisteren naar de zachte stem die vertelt en verleidt en om de voorgestelde bewegingen met hart en ziel te volgen. Het publiek eromheen stelt zich vragen want het hoort niets. Wat zijn die mensen toch aan het doen? Heel het gebeuren werkt aanstekelijk en de toeschouwers willen maar één ding: op hun beurt een hoofdtelefoon bemachtigen om de ervaring mee te beleven en zich bij de vrolijke bende te voegen. Leden van de vzw "De Vrijwilligers van Brussel 1830" zullen tijdens de twee dagen eveneens aanwezig zijn om u toegang te verlenen tot de crypte, een met symboliek beladen plaats van de Belgische geschiedenis.

- 🕒 **zaterdag en zondag om 11u, 12u, 14u, 15u, 16u en 17u**
(laatste wandeling)
- 📍 **vertrek: Maison CFC, Martelaarsplein 14 in Brussel – kaart Centrum N 2**
- M** 1-5 (De Brouckère)
- T** 3-4 (De Brouckère)
- B** 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère)
- ✉ **reserveren gewenst per mail (info@maisoncfc.be).**
Maximaal 30 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen La Maison CFC (édition et librairie), La sacrée bonne adresse, Amadeus&Co en De Vrijwilligers van Brussel 1830.

3. Kaart Centrum N 3 **WONING MAURICE BÉJART**

Greeppstraat 49 – Brussel

 za en zo van 10u tot 17u 1-5 (De Brouckère) 3-4 (De Brouckère) 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère)

Dit neoclassicistische gebouw op een steenworp van de Grote Markt vormt een geheel met het gebouw op nummer 51. Het werd een eerste keer verbouwd in 1929 toen de twee benedenverdiepingen met elkaar werden

verbonden. De interventie van architect Léon Govaerts, die de dubbele en driedubbele boogramen in neorenaissancestijl ontwierp, dateert van 1946. De grote choreograaf Maurice Béjart (1927-2007) woonde bijna der-

tig jaar in dit huis dat vandaag een museum is en een overzicht geeft van zijn leven en werk aan de hand van programma's, affiches, teksten, manuscripten, foto's, videofilms en originele tekeningen. De bezoekers kunnen er ook het indrukwekkende dakgebinte en enkele glasramen bewonderen. Ook de dansstudio van Maurice Béjart op de eerste verdieping bestaat nog steeds.

Project "Alors on danse?"
(zie kadertekst hieronder).

 PROJECT**De geheimen van de Ooievaar**

Tijdens haar ontwikkeling kreeg de stad Brussel voortdurend te kampen met de uitdaging om de lagere bevolkingsklassen te huisvesten. Steegjes of doodlopende gangen vormden lange tijd de enige oplossing om arbeiders, ambachtslieden, voddenrapers, marskramers en andere kleine beroepen onderdak te geven. Deze gangen kregen nu eens de naam van hun eigenaar, dan weer van de beroepen die er werden beoefend of van de goederen die er werden verkocht. In de 19de eeuw waren er honderden. Vandaag blijft er een veertigtal over. Het zijn kostbare getuigen van het verleden van onze stad.

Deze wandeling zet u op het spoor van de vroegere gangen van de Sint-Katelijnewijk, het oude handelscentrum van de stad. Sommige verdwenen gangen worden enkel nog vermeld op straatnaamborden, andere waren het voorwerp van een boeiende renovatie. Alle getuigen ze van het dagelijks leven van hun oorspronkelijke bewoners, dat zich afspeelde buiten het bereik van vreemde blikken. De ontdekkingstocht eindigt in de charmante Ooievaarsstraat met haar ingangspoort uit de 18de eeuw. De eigenaars van een van de huizen openen hun deuren voor u, een buitenkans om de geslaagde renovatie te zien van een 16de-eeuws pand dat herbested is tot tentoonstellingsruimte.

 zaterdag en zondag om 9u30 en 13u30 (duur: 2u) vertrek: voor de Sint-Katelijnekerk, Sint-Katelijneplein in Brussel – kaart **Centrum M 2** 1-5 (Sint-Katelijne) 3-4 (Beurs) 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère) reserveren verplicht op het nummer 0499/21.39.85 of per mail (info@e-guides.be). Maximaal 25 personen per vertrek.**Enkel in het Frans.****Een partnerschap tussen E-Guides en een eigenaar van de Ooievaarsstraat.** **PROJECT****Alors on danse?**

De dans heeft altijd een belangrijke plaats in het leven van de stad ingenomen, als middel voor artistieke expressie, maar ook voor sociale contacten en ontspanning. Tussen swingpaleizen en balzalen zult u ontdekken hoe u een faux-pas kunt vermijden door in de voetsporen te treden van de beroemde choreograaf die gedurende meerdere jaren in dit gebouw gewoond heeft.

 zaterdag en zondag van 10u tot 17u (rondleidingen om 10u30, 11u30, 13u30, 14u30, 15u30 en 16u30) Maurice Béjart Huis, Greeppstraat 49 in Brussel – kaart **Centrum N 3** 1-5 (De Brouckère) 3-4 (De Brouckère) 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère) maximaal 25 personen per vertrek.**Een partnerschap tussen Itinéraires, op de paden van de geschiedenis, en het Maurice Béjart Huis.**

4. Kaart Centrum N 3

KONINKLIJKE SINT-HUBERTUSGALERIJEN

Grasmarkt/Schildknaapstraat
Brussel

- 1-5 (De Brouckère/Centraal Station)
- 3-4 (De Brouckère)
- 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère)

Het ambitieuze project van de Koninklijke Sint-Hubertusgalerijen werd in de jaren 1830 aangevat door architect Jean-Pierre Cluysenaar. De werkzaamheden begonnen in 1846 en waren bijna voltooid bij de officiële opening op 20 juni 1847. Cluysenaar ontwierp een galerij van 210 meter lang, zoals er al bestonden in Parijs, en gaf ze een architecturale allure die kon wedijveren met de grote Europese steden. Door de onregelmatigheden van het terrein maakt de galerij halverwege, aan het

centrale zuilenportaal, een lichte knik. De architectuur en de decoratie zijn bijzonder verzorgd en geïnspireerd op de Italiaanse palazzi uit de 16de eeuw. De gevel aan de Grasmarkt vertoont een superpositie van de Toscaanse, Ionische en Korinthische orde, die binnen in de galerij herhaald wordt. Aan de buitenkant is de bepleistering grijs en zet ze de architecturale versieringen in blauwe hardsteen luister bij; binnenin is de bepleistering dan weer roze. De vernuftige glazen overkapping op zelfdragende gebogen spanten, met ruiten die als visschubben over elkaar zijn geplaatst, is een buitengewoon voorbeeld van zenitale verlichting uit de tweede helft van de 19de eeuw. De koninklijke galerijen vormden een modieuze promenade die van meet af aan een ruim publiek lokte naar de luxewinkels, de elegante cafés en cultuurhuizen zoals het *Théâtre royal des Galeries*, het voormalige *Théâtre du Vaudeville* en de *Taverne du Passage*. Dat laatste

heette tot 1892 *Café des Arts* heette en was een trepunt voor de schilders en schrijvers van die tijd. (B 19/11/1986)

Projecten “De keerzijde van het decor” en “Erfgoed met gezang” (zie kaderteksten hieronder en hiernaast).

PROJECT

De keerzijde van het decor

De Koninklijke Sint-Hubertusgalerijen, geopend in 1847, zijn het werk van architect Jean-Pierre Cluysenaar. Ze behoren tot de oudste overdekte passages in Europa. Van meet af aan bestemd voor hoogstaande cultuur en luxueuze handelszaken, werden ze opgedragen aan de eerste koninklijke familie van het nog jonge België dat pas enkele jaren eerder, in 1830, zijn onafhankelijkheid had verworven. Men vindt er een bioscoop, een hoedenwinkel, beroemde chocolatiers, een al even bekende lederwarenfabrikant en een messenwinkel of men kan er iets drinken op een terrasje met zicht op de flanerende voorbijgangers en toeristen.

Deze wandeling neemt u mee naar deze roemrijke galerij waar grote en kleine verhalen, anekdotes en geruchten zich met elkaar vermengen. Het *Théâtre du Vaudeville* bestaat niet meer, maar in de Koningsgalerij lokt het gereputeerde *Théâtre royal des Galeries* nog altijd een grote massa toneel-liefhebbers, zowel trouwe bezoekers als toeristen. U krijgt de kans om langs de artiesteningang door te dringen in de coulissen, waar directeur David Michels u zal verwelkomen voor een exclusief en boeiend bezoek.

- zaterdag om 10u, 11u30, 13u, 14u30 en 16u (duur: 1u15)
- vertrek: vestibule van het *Théâtre royal des Galeries*, Koningsgalerij 32 in Brussel – kaart **Centrum N 3**
- 1-5 (De Brouckère/Centraal Station)
- 3-4 (De Brouckère)
- 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère)
- reserveren verplicht op het nummer 0499/21.39.85 of per mail (info@e-guides.be). Maximaal 25 personen per vertrek.

Enkel in het Frans (wat uitleg is mogelijk in het Nederlands).

Een partnerschap tussen E-Guides en het *Théâtre royal des Galeries*.

5. Kaart Centrum N 3

THÉÂTRE ROYAL DES GALERIES

Sint-Hubertusgalerijen – Brussel

 enkel za van 10u tot 17u15

 enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

 1-5 (De Brouckère/Centraal Station)

 3-4 (De Brouckère)

 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère)

Het ontwerp van architect Jean-Pierre Cluysenaar voor de Sint-Hubertusgalerijen voorzag van meet af aan ruimte voor ontspanningsgelegenheden. Een daarvan was het *Théâtre des Galeries*, dat uit 1847 dateert en tot op vandaag actief is. De eerste voorstelling was een 'fantasmagorie', gevolgd door een soort van revue, een traditie die nog altijd in ere wordt gehouden. De Brusselse gemeenteraad weigerde

aanvankelijk toestemming te geven om er te zingen of muziek te spelen om geen concurrentie te vormen voor de Koninklijke Muntschouwburg. Het theater moest zich dus beperken tot blijspelen, tragedies en vaudeville. Vanaf 1860 mochten er echter wel operettes en revues met groot orkest worden opgevoerd, ongetwijfeld omdat dat de schouwburg sinds 1849 het epitheton 'koninklijk' kreeg toebedeeld. Op het einde van de 19de eeuw stonden er vooral melodrama's en romantische tragedies op het programma, maar dat veranderde drastisch toen ook de avant-gardekunst aan bod kwam met onder meer *les Ballets Russes*. In 1951 werd de verouderde toneelzaal afgebroken en herbouwd naar de plannen van architect Paul Bonduelle. De decoratie werd toevertrouwd aan Stéphane Jasinski. Hij bleef trouw aan het rode fluweel en het verguldsel, maar deed een beroep op René Magritte om de koepel te schilderen. Ook de immense

kroonluchter van 6 m diameter die hierin werd opgehangen kan men vandaag nog altijd bewonderen.

Project "De keerzijde van het decor" (zie kadertekst vorige pagina).

PROJECT

In de voetsporen van Sint-Jakob

Deze wandeling neemt u dwars door het centrum van Brussel mee in het spoor van de pelgrims op weg naar Santiago de Compostela. Een vijftigtal tekens op de grond in de vorm van bronzen schelpen volgen het tracé van een van de vroegere pelgrimsroutes. Vanaf de 10de eeuw trokken bedevaarders uit heel Europa immers te voet naar Compostela, waar zich het vermoedelijke graf van apostel Jacobus de Meerdere bevindt. Het was destijds een van de drie belangrijkste pelgrimsplaatsen van het christendom, na Jeruzalem en Rome. Tijdens de wandeling volgt u een deel van het Brusselse bedevaarttraject en verneemt u alles over de betekenis van de schelpmarkeringen.

 zaterdag en zondag om 10u en 14u (duur: 2u30)

 vertrek: voor de ingang van de kathedraal van Sint-Michiël-en-Sint-Goedele, Sint-Goedelevoorplein in Brussel (eindpunt: Hallepoort) – kaart **Centrum N 3**

 1-5 (Centraal Station)

 29-38-63-65-66-71 (Centraal Station)

 reserveren verplicht op het nummer 02/537.68.75 (maandag tot vrijdag van 10u tot 13u). Maximaal 25 personen per vertrek. Zorg voor aangepaste wandelschoenen.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Itinéraires, op de paden van de geschiedenis, Yolande d'Yve en De Vrienden van Santiago de Compostela.

PROJECT

Erfgoed met gezang!

Een begeleide wandeling in twee stemmen... of nee, in negen stemmen! Een gids vergezeld door het achtkop-pige koor *Les Zoet'* neemt u mee op een wandeling door hartje Brussel, waarbij liederen en erfgoed met elkaar in dialoog treden. Op elke halte wordt een stukje geschiedenis verteld en een bijpassend lied gezongen. Zet uw oren wide open en geniet van deze ongewone wandeling.

 zondag om 10u en 11u40 (duur: 1u20)

 vertrek: voor de Sint-Koninklijke Hubertusgalerijen, Grasmarktstraat 90 in Brussel – kaart **Centrum N 3**

 1-5 (De Brouckère/Centraal Station)

 3-4 (De Brouckère)

 29-47-66-71-86-88 (De Brouckère)

 reserveren gewenst op het nummer 02/319.45.60 of per mail (info@arkadia.be). Maximaal 25 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Arkadia en Les Zoet' (negen meisjes verenigd rond het plezier om a capella te zingen. Ze brengen een gevarieerd repertoire van melodieuze en ritmische liederen vanaf de jaren 1950 tot vandaag).

6. Kaart Centrum M 4 **BROEDERSCHAP VAN DE GEZELLEN VAN SINT-LAURENTIUS**

Rogier van der Weydenstraat 18
Brussel

 za en zo van 10u tot 18u

 2-6 (Zuidstation)

 3-4 (Anneessens/Lemonnier),
51-81-82 (Anneessens)

 49-50-78 (Zuidstation),
27-38-48 (Kappellekerk),
46-86 (Anneessens),
48-95 (Beurs)

Op de hoek van de Stalingradlaan en de Rogier van der Weydenstraat staat een imposant herenhuis in eclectische stijl. Het gebouw, opgetrokken volgens de bouwvergunning uit 1883, bevat drie bouwlagen onder een mansardedak en wordt geritmeerd door massieve balkons met gecanneleerde consoles. De gevelbepleistering wisselt af met hardstenen elementen, zoals de plint, de kordonlijsten en de venster- en deuroplijstingen. Hier zetelt de Broederschap van de Gezellen van

Sint-Laurentius. Ze bezit sinds 1308 het privilege om elk jaar op 9 augustus, daags voor het patroonsfeest van Sint-Laurentius, vóór 17 uur de Meyboom (of vreugdeboom) te mogen planten op de hoek van de Zandstraat en de Broekstraat. Zoals de traditie het wil, begeven de lustige *Bûmdroegers* zich naar het Zoniënwoud om er een boom te kappen. Ze dragen hem door de gemeenten Schaarbeek en Sint-

Joost-ten-Node alvorens hem op de Grote Markt te tonen en te planten. De Gezellen van Sint-Laurentius liggen ook aan de oorsprong van verschillende reuzenstoeten die verbonden zijn met de Meyboomplanting. Deze traditie werd in 2005 door de Unesco als werelderfgoed erkend.

Project “De Meyboom opent zijn deuren” (zie kadertekst hieronder).

 PROJECT
De Meyboom opent zijn deuren

Het lokaal en het museum van de Gezellen van Sint-Laurentius (Meyboom), tegenover het Zuidpaleis, opent zijn deuren. Profiteer van deze unieke gelegenheid om oude documenten en films te ontdekken die deze meer dan 700 jaar oude folkloristische en volkse traditie tot leven wekken. Het Rad van Fortuin, het Cheval Godet en de reuzen, erkend als oraal en immaterieel werelderfgoed door de Unesco, verwachten u. Kers op de taart zijn een kantwerkster en een mandenmaakster die u een demonstratie van hun kunnen zullen geven.

 zaterdag en zondag van 10u tot 18u

 Broederschap van de Gezellen van Sint-Laurentius, Rogier van der Weydenstraat 18 in Brussel – kaart **Centrum M 4**

 2-6 (Zuidstation)

 3-4 (Anneessens/Lemonnier), 51-81-82 (Anneessens),

 49-50-78 (Zuidstation), 27-38-48 (Kappellekerk), 46-86 (Anneessens), 48-95 (Beurs)

Een partnerschap tussen de Gezellen van Sint-Laurentius (Meyboom), Agnès Lieckens, mandenmaakster, en Gabriëlle Legrand, kantwerkster.

7. Kaart Centrum M 4

WONING VAN ARCHITECT PIERRE-VICTOR JAMAER

Stalingradlaan 62 – Brussel

⌚ za en zo van 10u tot 18u
(laatste toegang om 17u30)

🚫 enkel toegankelijk in het kader
van de activiteiten

📍 2-6 (Zuidstation)

📞 3-4-51-81-82 (Lemonnier)

📍 49-50-78 (Zuidstation),
27-38-48 (Kapellekerk),
86 (Anneessens)

In 1874 kreeg stadsarchitect Pierre-Victor Jamaer een vergunning om zijn eigen woning te bouwen. Hij tekende een ontwerp in neo-Vlaamse renaissancestijl, hoewel hij eerder vaak in neogotische stijl werkte, zoals voor het Broodhuis en de restauratie van de Kapellekerk. De gevel van de woning is opgebouwd uit baksteen afgewisseld met elementen in hardsteen die de compositie accentueren, zoals de gebossede sokkel,

de opvallende oculus boven de deur en de geblokte vensteromlijstingen. Een houten erker over twee verdiepingen en gedragen door liggende leeuwen benadrukt de verticaliteit van de gevel. Op deze erker rust een loggia met balustrade onder een topgevel met een rijke houten decoratie. Ook in het interieur besteedde de architect uitermate veel zorg aan de decoratie zoals blijkt uit de smeedijzeren leuning van de trap, het salon in Lodewijk XVI-stijl en de eetkamer in neorenaissancestijl met haar monumentale schouw. Het hele interieur ademt een unieke sfeer uit dankzij het vele stucwerk, de mozaïeken, het siersmeedwerk, het gepolijst marmer en de geglazuurde keramiektegels. Het huis werd onlangs op voorbeeldige wijze gerestaureerd door een echte liefhebber. (B 08/08/1988)

Project “Verhalen in woorden en gebaren” (zie kadertekst hieronder).

7

PROJECT

Verhalen in woorden en gebaren

De gidsen-vertellers van Educateam/Arts & Culture brengen magische verhaalmomenten voor doven en horenden. Deze verhalen worden verteld voor schilderijen en beeldhouwwerken en dat tegelijk in gebarentaal en in het Frans, in een choreografie die plastische kunsten, mime en poëzie met elkaar combineert. De woning Jamaer in neo-Vlaamse renaissancestijl geeft de verhalen een uitzonderlijk cachet. De alliantie tussen verhaal en verbeelding komt volop tot zijn recht in de bijzondere architectuur van dit mooie herenhuis. Duo's vertellers brengen telkens twee verhalen: het eerste een prachtig 'klassiek' verhaal, het tweede een typisch Brussels vertelsel. Er zijn immers veel sprookjes en verhalen die in Brussel ontstaan zijn en de grote rijkdom van de cultuur en het erfgoed van de stad illustreren.

⌚ zaterdag en zondag om 11u en 14u

Rondleidingen in groepen van 15 personen, van 10u tot 11u, van 12u30 tot 14u en van 15u30 tot 17u30, met de medewerking van La Fonderie en Pro Velo

📍 woning Jamaer, Stalingradlaan 62 in Brussel – kaart **Centrum M 4**

📍 2-6 (Zuidstation)

📞 3-4-51-81-82 (Lemonnier)

📍 49-50-78 (Zuidstation), 27-38-48 (Kapellekerk), 86 (Anneessens)

Een partnerschap tussen Arts & Culture, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten en de woning Jamaer.

8. Kaart Centrum M 4

LES ATELIERS DES TANNEURS (VOORMALIG PALAIS DU VIN)

Huidevettersstraat 58-62 – Brussel

🕒 za en zo van 11u tot 17u

🚇 M 2-6 (Zuidstation)

🚏 T 3-4-51-81-82 (Zuidstation/
Lemonnier)

🚗 B 49-50-78 (Zuidstation),
27-38-48 (Kappellekerk)

Dit uitgestrekte geheel omvat twee complexen die nauw met elkaar verweven zijn: een grootwarenhuis uit de Belle Époque (*Merchie-Pède*) en een onderneming met industrieel karakter ingebed in het stadsweefsel (het *Palais du Vin*). De bouw van het *Palais du Vin* door architect Fernand Symons ging in 1909 van start. De art-nouveaustijl van het gebouw komt tot uiting in de decoratie met plantaardige motieven, in de kleurrijke gevels, een combinatie van geglaazuurde baksteen, smeedijzer, hard- en witsteen en in de door Géo Ponchon vervaardigde sgraffiti. Achter de vijftien traveeën lange gevel lagen de bottelarijruimtes en de hallen met tongewelven waar de wijnvaten werden opgeslagen. Dit prachtige complex is sinds 1996 eigendom van het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn dat het tussen 1998 en 2006 renoveerde, met de steun van het EFRO in het kader van de programmatie 2000-2006, van het Brussels Gewest (Monumenten en Landschappen) en van Beliris. De 8.000 m² grote ruimte, die tot *Ateliers des Tanneurs* werd herdoopt, wil een centrum zijn voor economische ontwikkeling waar bedrijven zich kunnen vestigen en evenementen georganiseerd worden. Het gebouw huisvest ook een biomarkt en een restaurant. (B 29/03/2011)

Projecten “Brussel aan het werk van gisteren tot vandaag: ontdekking van *Les Ateliers des Tanneurs* (voormalig *Palais du Vin*)” en “Brussel aan het werk van gisteren tot vandaag: begeleide tocht per elektrische fiets” (zie kaderteksten hiernaast).

PROJECT
Brussel aan het werk van gisteren tot vandaag: ontdekking van *Les Ateliers des Tanneurs* (voormalig *Palais du Vin*)

De *Ateliers des Tanneurs* zijn een bedrijvent centrum gericht op nieuwe, dynamische spelers van de gewestelijke economie en hoofdzakelijk startende ondernemingen. Het is gevestigd in het voormalige Palais du Vin en het vroegere warehouse Merchie-Pède, twee belangrijke getuigen van het glorieus industriële verleden van Brussel. Dit omvangrijke complex in art-nouveaustijl van meer dan 8.000 m² is beschermd en werd volledig gerenoveerd op initiatief van het OCMW van Brussel, met steun van de EFRO-programmatie 2000-2006, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Monumenten en Landschappen) en Beliris. Bijna 5.000 m² is bestemd voor economische activiteiten: productieateliers, kantoren, flexibele en commerciële ruimtes bieden plaats aan beginnende bedrijven. Het is ook een buitengewone locatie voor de organisatie van professionele bijeenkomsten, festiviteiten en culturele activiteiten. Er zijn ruimtes beschikbaar voor lezingen, seminars en andere evenementen. Een publiek toegankelijk restaurant is 's middags open in de Vatenhal en in de voormalige Hal 1902 vindt een biomarkt plaats. U kunt dit complex samen met een gids ontdekken die u alles over de geschiedenis van de gebouwen zal vertellen. Tegelijk maakt u kennis met sommige ondernemers die u hun activiteiten voorstellen.

- zaterdag en zondag van 11u tot 17u (doorlopend rondleidingen in kleine groepen).
- *Les Ateliers des Tanneurs*, Huidevettersstraat 60A in Brussel – kaart **Centrum M 4**
- 2-6 (Zuidstation)
- 3-4-51-81-82 (Zuidstation/Lemonnier)
- 49-50-78 (Zuidstation), 27-38-48 (Kapellekerk)
- alleen bepaalde delen zullen toegankelijk zijn.

Een partnerschap tussen *Once in Brussels*, *Les Ateliers des Tanneurs* en het OCMW van Brussel.

PROJECT
Brussel aan het werk van gisteren tot vandaag: begeleide rondrit per elektrische fiets

Lange tijd waren er in vele wijken van de hoofdstad allerlei fabrieken, groothandels en andere ondernemingen gevestigd. Zeer weinig van deze bedrijven zijn vandaag nog actief. De meeste bedrijfsgebouwen zijn verlaten en het kanaal, dat speciaal werd aangelegd om steenkool uit de streek van Charleroi naar de Brusselse industrieën aan te voeren, verlor zijn bestaansreden. Nog niet zo lang geleden besteedde nagenoeg niemand aandacht aan deze industriële zone in het hart van de stad: de andere oever van het kanaal, de overkant, leek immers zo ver weg... Maar sinds enkele jaren regent het nieuwe initiatieven! Talrijke industriële gebouwen werden gerenoveerd en heringericht en kregen zo een nieuw leven: woningen, cultuurtempels en werkruimtes die nieuwe banen creëren en infrastructuren ter beschikking stellen van jonge en minder jonge ondernemingen. Tijdens de rondrit maakt u kennis met het echte Brussel-aan-het-werk, van gisteren tot vandaag. We verkennen het glorieus industriële verleden van de stad doorheen de kanaalzone en bekijken enkele herbestemmingen. We gaan ook binnen in twee uitzonderlijke gebouwen: de *Ateliers des Tanneurs* in het voormalige *Palais du Vin*, en Be-Here in het vroegere *Byrrh*-gebouw.

- zaterdag en zondag om 9u30 en 14u30 (duur: 3u)
- vertrek: *Once in Brussels*, Huidevettersstraat 62 (achteraan op de binnenplaats) in Brussel – kaart **Centrum M 4**
- 2-6 (Zuidstation)
- 3-4-51-81-82 (Zuidstation/Lemonnier)
- 49-50-78 (Zuidstation), 27-38-48 (Kapellekerk)
- reserveratie verplicht op www.onceinbrussels.be (selecteer in het menu activiteiten "Flâneries à vélo électrique" om toegang te krijgen tot het product "Open Monumentendagen: Brussel aan het werk van gisteren tot vandaag" en reserveer). Maximaal 12 personen per vertrek. Neem uw identiteitskaart mee die als waarborg zal dienen voor de huur van een elektrische fiets. Deze activiteit is niet geschikt voor kinderen (minimumgrootte: 1,55 m).

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen *Once in Brussels*, *Les Ateliers des Tanneurs* en het OCMW van Brussel.

9. Kaart Centrum L-M 4

KONINKLIJKE MAATSCHAPPIJ VAN DE OMMEGANG

Huidevettersstraat 180 – Brussel

🕒 za en zo van 10u tot 17u

🚶 enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

📍 2-6 (Zuidstation)

🕒 3-4-51-81-82 (Zuidstation)

📞 27-49-50-78 (Zuidstation)

De Ommegang gaat terug tot de 14de eeuw en was oorspronkelijk een processie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van de Zavel. Vandaag is het een historische evocatie van de Blijde Intrede van Keizer Karel in Brussel in 1549. Begin juli nemen elk jaar 38 folkloristische en historische groepen deel aan het gebeuren, samen goed voor bijna 1.400 figuranten. De praalstoet defileert vanaf de Grote Zavel, waar steekspelen worden gehouden, tot aan de Grote Markt, waar het slot-spektakel plaatsvindt. De maatschappij *Ommegang Events* staat in voor het vlot verloop van deze feestelijke dagen en beschikt over een buitengewone verzameling rekvisieten. Reuzen, vlaggen, wapens en kostuums worden zorgvuldig bewaard in ateliers waar handige naaisters maandenlang kousbroeken, jurken met splitmouwen, hoepelrokken, wambuizen en kleurrijke hoofdedkels verstellen om alles tiptop in orde te maken voor de volgende Ommegang. De maatschappij bezit ook een koets die geschonken werd door koningin Elisabeth en die recent werd gerestaureerd.

Project “De coulissen van de Ommegang” (zie kadertekst hiernaast).

9

PROJECT

De coulissen van de Ommegang

Kousenbroeken, splitmouwen, jurken, rokken met tournures,... de naaisters van het huis zijn van alle markten thuis. Reuzen, vlaggen, wapens, enz. staan netjes gerangschikt in de stapelplaatsen van de Koninklijke Vereniging van de Ommegang. Ga terug naar het jaar 1549 en ontdek hoe deze historische optocht in elkaar wordt gestoken. U ontdekt de coulissen van de Ommegang tijdens de jachtige voorbereiding van het spektakel dat elke eerste donderdag van juli en de voorafgaande dinsdag plaats heeft.

🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 17u

(doorlopend rondleidingen in groepen van 15 personen)

📍 Koninklijke Vereniging van de Ommegang, Huidevettersstraat 180 in Brussel – kaart **Centrum L-M 4**

📍 2-6 (Zuidstation)

🕒 3-4-51-81-82 (Zuidstation)

📞 27-49-50-78 (Zuidstation)

Een partnerschap tussen Itinéraires, op de paden van de geschiedenis, en de Koninklijke Vereniging van de Ommegang van Brussel.

PROJECT

Bloemisten, waar het erfgoed bloeit

Het gebouw aan de Bloemistenstraat 27, in de Marollenwijk, werd in het midden van de 19de eeuw gebouwd door architect Boveroulle en huisvestte vroeger de onderneming Pohlmann, Dalk & Fils, gespecialiseerd in interieurornamenten. De huidige eigenaar, het OCMW van Brussel, wil het industriële verleden van dit gebouw in de verf zetten door afbeeldingen van de fabriek te reproduceren op twee borden in de inkomhal en door een reeks andere reproducties tentoon te stellen op de muren van de twee tuinen. Het OCMW ging ook in op de vraag van sommige huurders van de dertig woningen en buurtbewoners om hen bij dit initiatief te betrekken. Zij worden de ambassadeurs van de geschiedenis van het gebouw en van de buurt die u hun kleine en grote verhalen van deze plek kunnen vertellen.

- zaterdag en zondag van 10u tot 17u (laatste bezoek om 16u30).
- Bloemistenstraat 27 in Brussel – kaart **Centrum M 4**
- M 2-6 (Zuidstation/Hallepoort)
- T 3-4-51-81-82 (Zuidstation/Hallepoort)
- B 27-49-50-78 (Zuidstation), 27-48 (Hallepoort)

Een partnerschap tussen het OCMW van Brussel, de vzw *Coordination et Solidarité sociale des Marolles* en de huurders van het gebouw.

10. Kaart Centrum M 4

GEBOUW

Bloemistenstraat 25-27 – Brussel

- za en zo van 10u tot 17u
- M 2-6 (Zuidstation/Hallepoort)
- T 3-4-51-81-82 (Zuidstation/Hallepoort)
- B 27-49-50-78 (Zuidstation), 27-48 (Hallepoort)

In het midden van de 19de eeuw gaf de firma *Pohlmann-Dalk et fils*, die onder andere gespecialiseerd was in het vervaardigen van “*baguettes, moulures pour tentures et cadres – ornements de salons et d’églises*” (lijsten en moulures voor behang en kaders – ornamenten voor salons en kerken), aan architect P.C. Boveroulle de opdracht om een gebouw van drie verdiepingen rond een binnenplein te ontwerpen, dat dienst moest doen als opslagplaats en atelier.

In 1887-1888 stelde de fabriek 46 arbeiders te werk. In 1906 werd het gebouw omgevormd tot appartementen. Het werd in 1989 door het OCMW van Brussel aangekocht en gerenoveerd. De wit bepleisterde gevel aan de straatkant, elf traveeën lang, is typerend voor de neoclassicistische stijl.

Project “Bloemisten, waar het erfgoed bloeit” (zie kadertekst hiernaast).

11. Kaart Centrum M 4

MAROLLENWIJK

Brussel

- M** 2-6 (Hallepoort)
- T** 3-4-51 (Hallepoort)
- B** 27-48 (Vossenplein)

De volkswijk van de Marollen is ongetwijfeld een van de bekendste wijken van Brussel, onder meer door zijn beroemde vlooiemarkt die er dagelijks plaatsvindt. De oorsprong van de Marollen gaat terug tot de Middeleeuwen toen ambachtsslui zich vestigden in de omgeving van de Kapellekerk. Er wordt hier trouwens al in de 12de eeuw melding gemaakt van een leprozerie, een verre voorloper van het huidige Sint-Pietersziekenhuis. Lange tijd ging men ervan uit dat de term Marollen verwees naar de aanwezigheid van een kloosterorde, de zusters van de Maricolen, die bijstand verleenden aan de vele vrouwen van lichte zeden uit de wijk. Volgens recent onderzoek zou het eerder een verwijzing naar deze vrouwen zelf zijn de 'Maroles', een naam die dan weer terug zou gaan op het dorp Maroilles in Noord-Frankrijk waar prostitutie welig tierde. De adel en de burgerij lieten zich hierdoor blijkbaar niet afschrikken en bouwden enkele mooie huizen in de Hoogstraat.

Toch waren het vooral fabrieken en arbeiderswoningen die in de 19de eeuw hun stempel op de wijk zouden drukken. Een andere belangrijke

ingreep was de bouw van het Justitiepaleis waarvoor talrijke gezinnen onteigend werden. Ze weken uit naar de *Cité du Chat* in Ukkel of vestigden zich in de Bezemhoek in Watermaal-Bosvoorde. Sociale woonblokken waaronder de Hellemanswijk en recentere uit de jaren 1950 en 1960 bepalen mee het straatbeeld. De wijk, waar nog altijd het echte Brussels wordt gesproken, houdt tot vandaag zijn tradities in ere. De Marollen kunnen ook prat gaan op enkele belangwekkende gebouwen

zoals de Berg van Barmhartigheid, het enige nog bestaande pandjeshuis van het land, en de door Victor Horta ontworpen kleuterschool, beide in de Sint-Gisleinsstraat.

Project "De ambassadeurs van de Marollen" (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

De ambassadeurs van de Marollen

Wie wil er niet het echte verhaal horen van de bewoners van de Marollen, hen echt leren kennen en in hun leven duiken? Deze verhalen laten je kennismaken met de wereld van een wijk die meer is dan wat staat beschreven in boeken, documenten of archieven en ze illustreren hoe trots de bewoners zijn op hun wijk. De levensverhalen zetten aan tot dialoog, want verhalen brengen mensen samen.

- 🕒** zondag om 14u (duur: 2u)
- 📍** vertrek: nabij de lift op het Poelaertplein in Brussel – kaart **Centrum M 4**

- M** 2-6 (Louiza)
- T** 92-93 (Poelaert), 94-97 (Louiza)
- B** 33 (Poelaert)

📞 reserveren verplicht op het nummer 02/380.22.09 of per mail (info@korei.be). Maximaal 15 deelnemers.

Een partnerschap tussen Korei en bewoners van de Marollen.

12. Kaart Centrum N 4

FRISONHUIS

Lebeaustraat 37 – Brussel

 enkel za van 10u tot 18u
(laatste toegang om 17u)

 enkel toegankelijk in het kader
van de activiteiten

 M 1-5 (Centraal Station)

 T 92-93 (Kleine Zavel)

 B 27-48-95 (Grote Zavel),
33-48-86-95 (Bibliotheek)

Vooraleer hij Victor Horta de opdracht gaf een landhuis te bouwen in Ukkel, deed advocaat Maurice Frison

reeds een beroep op zijn vriend om de plannen te tekenen voor een stadswoning in de Lebeaustraat. De architect leverde een fraai ontwerp af waarvan de bouw in 1894 voltooid was. Hoewel een latere winkleletalage het oorspronkelijke uitzicht van de gevel verminkte, behield deze toch een aantal karakteristieke art-nouveau-elementen zoals de uitspringende en geprofileerde omlijsting van de voordeur of het grote venster met gietijzeren zuiltjes op de bovenste verdieping dat als een erker is uitgewerkt. Onlangs kreeg het Frisonhuis een nieuwe eigenaar die het momenteel laat restaureren om het in zijn vroegere luister te herstellen.

Binnen kan men nog de mozaïekvloeren bewonderen, een trappaal en een opmerkelijke smeedijzeren trapleuning, originele schouwen en plafonds en een buitengewone wintertuin met glazen overkapping in galerijvorm, een echt meesterwerk van de art nouveau in Brussel. (B 24/04/1994)

Project “Frisonhuis, ontdekking van een goed verborgen parel” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

Brussel op het einde van het Ancien Régime: van grote woningen tot impasses

De voorbije eeuwen kende Brussel een bewogen geschiedenis die talrijke overblijfselen van de oude stad heeft doen verdwijnen. Aansluitend op de tentoonstelling in het najaar 2017 over Brussel in de 16de en 17de eeuw, stelt de *Association du Patrimoine artistique*, in partnership met het CIDEP en het Museum voor Geneeskunde, een nieuwe tentoonstelling voor eveneens met Brussel als thema, maar ditmaal in de 18de eeuw. Sterk vergrote oude stadsplannen van Brussel zullen de precieze ligging van de straten, stegen en gangen, de markten en fonteinen en de burgerlijke en kerkelijke gebouwen van de stad laten zien. De klemtoon ligt op de herontdekking van de oude stad aan de hand van gravures, tekeningen en foto's.

 zaterdag en zondag van 10u tot 18u

 Charles Hanssensstraat 7 in Brussel – kaart **Centrum N 4**

 T 92-93 (Kleine Zavel)

 B 27-95 (Kleine Zavel)

 deze tentoonstelling is gratis toegankelijk van 6 september tot 26 oktober 2018, van donderdag tot zaterdag tussen 14u en 18u.

Een partnerschap tussen de *Association du Patrimoine artistique*, het CIDEP en het Museum voor Geneeskunde, met de medewerking van Claude Van Loock en de Geschiedkundige Kring van Brussel.

PROJECT

Frisonhuis, ontdekking van een goed verborgen parel

Deze art-nouveauwoning werd in 1894-1895 door Victor Horta gebouwd voor zijn vriend-advocaat Maurice Frison en kreeg onlangs een nieuwe eigenaar. Hoewel de woning in het verleden al een eerste restauratie onderging, is het werk nog lang niet af. Daarom vatte de Indische eigenares Nupur Tron Chowdry een grootscheeps restauratieprogramma aan om deze bijzondere woning zijn originele uitzicht terug te geven. Zij kocht het pand uit liefde voor de architectuur en wordt bijgestaan door de beste specialisten op het gebied van de art nouveau.

Tijdens het bezoek ontdekt u de benedenverdieping en de tuin waar prachtige elementen de hand verraden van de onbetwiste meester van de art nouveau, zoals de galerij met glazen overkapping die het licht tot in het hart van het gebouw binnen brengt. De muurschilderingen worden opnieuw vrijgelegd dankzij het oeverloze geduld en het vakmanschap van de restaurateurs. Het is de bedoeling om van het huis een centrum voor kunst en cultuur te maken, een platform voor de uitwisseling van artistieke projecten tussen India en Europa, via de *Fondation Maison Frison Horta*.

 zaterdag van 10u tot 18u (doorlopend rondleidingen in groepen van 15 personen – laatste toegang om 17u)

 Frisonhuis, Lebeaustraat 37 in Brussel – kaart **Centrum N 4**

 M 1-5 (Centraal Station)

 T 92-93 (Kleine Zavel)

 B 27-48-95 (Grote Zavel), 33-48-86-95 (Bibliotheek)

Een partnerschap tussen *Fondation Maison Frison Horta* en Explore.Brussels.

13. Kaart Centrum N 3 **ÉGLISE PROTESTANTE
DE BRUXELLES-MUSÉE
(VOORMALIGE KONINKLIJKE
KAPEL)**

Museumplein 2 – Brussel

 za en zo van 14 tot 18u 92-93 (Koning) 27-38-71-95 (Koning)

De kapel op het Museumplein, destijds 'Hofkapel' genoemd, werd gebouwd naar de plannen van architect Jean-François de Wobres. De werken gingen op 1 mei 1760 van start. Het grondplan vertoont gelijkenis met de kapel van het kasteel van Versailles, maar het globale uitzicht lijkt verbazend veel op de kapel van het kasteel van Lunéville in Lotharingen, ongetwijfeld om Karel van Lotharingen, gouverneur van de Nederlanden onder het bewind van de Habsburgse keizerin Maria-Theresia, te behagen. Binnenin zijn de zijbeuken overwelfd door galerijen met een superpositie van kolommen van de Ionische en Korinthische orde, typerend voor de classicistische Franse architectuur. Het geheel is echter uitgewerkt met een vrijheid eigen aan de Lodewijk XV-stijl. Sommige details (de Pompejaanse kapitelen met hoekvoluten en motieven die passementwerk imiteren) kondigen reeds de Lodewijk XVI-stijl aan. Na de Franse Revolutie ondertekende keizer Napoleon in oktober 1804 een decreet dat de kapel aan de protestantse eredienst schonk. Het oorspronkelijke uitzicht van het interieur werd bij de restauratie van 1987 hersteld. De zuilen en pilasters hebben hun stucco-lustro decor met marmerimitatie behouden. De vloer is uitgevoerd in echt marmer. In de kapel bevindt zich een zeer verfijnd geheel van stucwerk, zowel boven de deuren als in het koor, waar engeltjes een aureool vormen rond een schilderij van de Heilige Maagd. (B 20/11/2001)

Project "Ontdekking van de koninklijke kapel doorheen de architectuur en de muziek" (zie kadertekst hiernaast).

13

 PROJECT**Ontdekking van de Koninklijke Kapel doorheen de architectuur en de muziek**

De Koninklijke Kapel, gebouwd in 1760 als privékapel van het gloednieuwe paleis van Karel-Alexander van Lotharingen en vervolgens omgevormd tot protestantse tempel in 1804, is een van de mooiste architecturale realisaties uit de eeuw van de Verlichting in Brussel. Ze vertoont de typische classicistische en rococo-invloeden van die tijd en kan bogen op een rijke en boeiende geschiedenis. Dit tegelijk intieme en prestigieuze kader vormt vandaag een ideale omgeving voor het geven van concerten. Het Koninklijk protestants koor van Brussel treedt er regelmatig op en verheugt zich u deze schitterende ruimte te laten ontdekken, niet alleen via zijn architectuur maar ook via de muziek die men in het tweede deel van de 18de eeuw in heel Europa kon horen. Dit zal gebeuren tijdens twee concerten die muziek en uitleg combineren. Op het programma staan motetten van de beroemdste componisten van die tijd: Mozart, Haydn en Gluck.

- zaterdag en zondag van 14u tot 18u (concerten en uitleg zaterdag en zondag om 16u – duur: 1u)
- Eglise protestante de Bruxelles-Musée (voormalige koninklijke kapel), Museumstraat 2 in Brussel – kaart **Centrum N 3**
- 92-93 (Koning)
- 27-38-71-95 (Koning)

Een partnerschap tussen het Koninklijk protestants koor van Brussel en de Protestantse kerk Brussel-Museumplein.

14. Kaart **Centrum N 4** **COUDENBERGPALEIS**

Villa Hermosastraat 5
(speciale ingang voor de Open Monumentendagen) – Brussel

- za en zo van 10u tot 18u
- 1 92-93 (Koning)
- B 27-38-71-95 (Koning)

Het uitgestrekte Coudenbergpaleis, dat eeuwenlang de trots was van de vorsten en landvoogden van onze gewesten, verdween in de 18de eeuw. In 1731 viel het ten prooi aan een verwoestende brand. 40 jaar later werden de ruïnes gesloopt om plaats te maken voor de aanleg van de Koningswijk

zoals we die vandaag kennen. Meer dan 25 jaar archeologische opgravingen hebben overblijfselen aan het licht gebracht van delen van het paleis en zijn omgeving. Bezoekers kunnen vandaag de kelders van het hoofdgebouw van het middeleeuwse kasteel van de hertogen van Brabant (12de-14de eeuw) ontdekken, de funderingen en ondermuren van de paleiskapel die in de 16de eeuw werd gebouwd onder de regering van keizer Karel V, het Isabellastraatje dat van de Coudenberg naar de Sint-Godelekerk liep, het voormalige hotel Hoogstraten met zijn merkwaardige gotische galerij die uitgaaf op de tuin en, ten slotte, de onderste bouwlagen, voornamelijk keukens, van de grote

staatsiezzaal *Aula Magna* die tussen 1452 en 1460 werd gebouwd voor hertog Filips de Goede. Deze prestigieuze ruimte waar zich vroeger de belangrijke gebeurtenissen van het Brusselse Hof afspeelden, zoals de bewindsaanvaarding van Maria van Hongarije in 1530, de troonsafstand van Keizer Karel in 1555, bals en prinselijke huwelijken zoals dat van Alexander Farnese en Maria van Portugal in 1565, is vandaag toegankelijk voor het publiek.

(B 04/07/1984 en 31/01/1992)

Project “Keramik van de renaissance: van archeologie naar hedendaagse creatie” (zie kadertekst hieronder).

 PROJECT**Keramik van de renaissance: van archeologie naar hedendaagse creatie**

Bent u al eens gaan wandelen onder het huidige Koningsplein, over de kasseien van de vroegere Isabellastraat, weg van het lawaai van de stad? Eind vorige eeuw brachten archeologische opgravingen op de Kunstberg de overblijfselen van het vroegere hertogelijk paleis en van het hof Hoogstraten aan het licht. Daarbij kwamen niet alleen muren en straten, maar ook talrijke resten van vaat- en glaswerk, dat gebruikt werd aan de tafel van de vorsten die op deze plaats hun residentie hadden, aan het licht. Kom deze voorwerpen uit het dagelijkse leven van vroeger ontdekken. Keramiste Anne-Marie Dehon inspireerde zich hierop om een installatie te ontwerpen die de keramiek uit de renaissance en de vervaardiging ervan in een hedendaags perspectief plaatst. Restauratrices zullen u laten zien hoe deze overblijfselen behandeld worden, vanaf de opgraving tot de plaatsing in de museumkasten.

Het hele weekend lang zijn er ook demonstraties van het maken en restaureren van keramiek en ludieke wandelingen voor klein en groot.

- zaterdag en zondag van 10u tot 18u
- Coudenbergpaleis, *Villa Hermosastraat 5 in Brussel (speciale ingang voor de Open Monumentendagen)* – kaart **Centrum N 4**
- 1 92-93 (Koning)
- B 27-38-71-95 (Koning)

Een partnerschap tussen Anne-Marie Dehon, Claire Dehon, Sara Esteban, Caroline Martorana, Laurie Scaff en het team van het Coudenbergpaleis.

14

15.

Kaart Centrum O 2-3

ONZE-LIEVE-VROUW-TER-SNEEUWIJK

Brussel

M 2-6 (Madou/Kruidtuin)**T** 92-93 (Congres)**B** 29-63-65-66 (Madou/Drukkers)

Een bescheiden kapel gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuw, de beschermende maagd wier witte sneeuwmantel de plaats bepaalde waar de Santa Maria Maggiore in Rome moest worden gebouwd, gaf zijn naam aan deze wijk die in het zuiden wordt begrensd door de Koningsstraat en in het noordwesten door het tracé van de kleine ring. Aan het begin van de 19de eeuw had de wijk nog een middeleeuws uitzicht, maar daar kwam stilaan verandering in: eerst werden de versterkte stadspoorten afgebroken, vervolgens werden de stadswallen ontmanteld onder Napoleon en tot slot werden rechte straten aangelegd, alsook het Oranjeplein, later omgedoopt tot Baricadenplein. Langs sommige straten werden al snel nieuwe burgerhuizen opgetrokken, maar toch trof men in de wijk ook nog vele steegjes en gangen aan, vaak met een bedenkelijke reputatie. Dat ontlokte Charles Rogier de uitspraak: *“Eens zal deze schandelijke beerput moeten verdwijnen”*. Onder de voorgestelde projecten kozen de Stad Brussel en de toenmalige burgemeester Jules Anspach dat van Joseph Hoste. Het ontwerp combineerde op doordachte wijze diagonale tracés met rechte straten in een soort dambordpatroon. Een dertigtal architecten had de handen vol om de nieuwe straten van hoge stadswoningen te voorzien. Het Vrijheidsplein bleef het middelpunt van het stedenbouwkundige plan dat uitgewerkt werd door Antoine Mennessier en Georges Aigoïn. In de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuwwijk vindt men een mooie verzameling van gebouwen in eclectische en neoclassicistische stijl.

Project “Let Me In – Let Me Out. Ontdekking van de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuwwijk via een spoorzoekspel” (zie kadertekst hiernaast).

15

 PROJECT
“Let Me In – Let Me Out”. Ontdekking van de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuwwijk via een spoorzoekspel

Ga terug in de tijd op zoek naar de geschiedenis en de mysteries van de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuwwijk terwijl u de raadsels oplost. Deze wijk, ook Vrijheidswijk genoemd, bezit een opmerkelijk historisch en bouwkundig erfgoed, waarin de neoclassicistische stijl de boventoon voert (19de eeuw). De durvers onder u kunnen het avontuur voortzetten door de uitdaging van een van de ‘escape rooms’ (ontsnappingsspel) aan te gaan, een creatie van het Let Me Out-team. Het doel van het spel is de aanwijzingen te ontcijferen en de uitgang te vinden in minder dan 60 minuten. Klaar om de deur van Vrijheidsplein 3 binnen te gaan?

↳ zaterdag en zondag om 10u, 12u en 14u
(duur: 1u / 2u met deelname aan de activiteit “Let Me Out”)

○ vertrek: Vrijheidsplein 3 in Brussel – kaart **Centrum O 2-3**

M 2-6 (Madou/Kruidtuin)

T 92-93 (Congres)

B 29-63-65-66 (Madou/Drukkers)

📄 vooraf inschrijven via een inschrijvingsformulier op de website <http://www.letmeout.be>. Opgelet, aan de activiteit van ‘Let Me Out’ kunnen slechts 15 personen tegelijk deelnemen. Deze zal dus niet noodzakelijk direct op de wandeling aansluiten. Preciseer daarom uw deelname of de gewenste tijdsblok(ken) voor deze activiteit.

Een partnerschap tussen het Wijkcomité Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuw en “Let Me Out Brussels” (Escape game).

PROJECT

Bieren en brouwerijen in Brussel

Kent u het verschil tussen een witbier en een pils? Wat is er typisch voor een lambiek? Hoeveel brouwerijen telt de hoofdstad? Waarom gebruikt men hop in het brouwproces? De antwoorden op deze en andere vragen krijgt u tijdens deze wandeling die gewijd is aan het Brusselse brouwerij-erfgoed. De Belgische biercultuur, die sinds 2016 is opgenomen op de Unescolijst van werelderfgoed, is goed vertegenwoordigd in Brussel. De fietstocht begint aan het Brouwershuis op de Grote markt en volgt een parcours langs oude en nieuwe brouwerijen, zonder de vele cafés in het stadscentrum te vergeten. Daarna gaat het naar de kanaalwijk en zijn vroegere industriële brouwerijen. De fietstocht eindigt op een hoogtepunt: in de ambachtelijke brouwerij van Cantillon, die bekend staat om haar productie van geuze en lambiek, klinken we op de Brusselse biercultuur!

- 🕒 **zaterdag om 11u (duur: 3u30)**
- 📍 **vertrek: tegenover de ingang van het gebouw van Leefmilieu Brussel, Thurn en Taxis, Havenlaan 86C in Brussel – kaart G 6**
- 📄 **M 2-6 (IJzer/Ribaucourt)**
- 📄 **T 51 (Sainctelette)**
- 📄 **B 14-88 (Thurn en Taxis)**
- 📞 **reserveren verplicht op nummer 02/502.73.55 (maandag tot zondag van 10u tot 18u), per mail (info@provelo.org) of via de website www.provelo.org. Maximaal 18 personen. Opgelet: eigen fiets meebrengen. Geen fietshuur ter plaatse mogelijk.**

Een partnerschap tussen Pro Velo en het Brusselse Museum van de Geuze.

PROJECT

Brussel, stad van Street Art

Brussel werpt zich meer en meer op als "Street Art"-bestemming. Deze vorm van stadskunst kleurt de straten en neemt zeer diverse vormen aan: tags, graffiti, sjablonen, stickers, beelden, performances. Tijdens deze fietstocht ontdekken we de muurschilderingen in de Naamsestraat, de vreemde werken van Bonom en de speelsere creaties van Oak-Oak. We bekijken zowel de talrijke muurschilderingen en initiatieven in de kanaalwijk als sommige meer gewaagde graffiti die de krantenkoppen haalden. Kortom, een parcours dat u onderdompelt in de fascinerende wereld van de hedendaagse stadskunst.

- 🕒 **zondag om 10u30 (duur: 3u)**
- 📍 **vertrek: tegenover de ingang van het gebouw van Leefmilieu Brussel, Thurn en Taxis, Havenlaan 86C in Brussel – kaart G 6**
- 📄 **M 2-6 (IJzer/Ribaucourt)**
- 📄 **T 51 (Sainctelette)**
- 📄 **B 14-88 (Thurn en Taxis)**
- 📞 **reserveren verplicht op het nummer 02/502.73.55 (maandag tot vrijdag van 10u tot 18u), per e-mail (info@provelo.org) of via de website www.provelo.org. Maximaal 18 personen. Opgelet: eigen fiets meebrengen. Geen fietshuur ter plaatse mogelijk.**

Een partnerschap tussen Pro Velo en het MIMA museum.

PROJECT

Brusselse pocketparken

Kom Brussel ontdekken aan de hand van een aantal nieuwe groene ruimtes in Schaarbeek, Laken en Sint-Jans-Molenbeek. In Schaarbeek verkennen we het Gaucheretpark in de Noordwijk en het project voor een nieuwe fietsers- en voetgangersverbinding, het Zennepark. Aan de overkant van het kanaal wordt de tocht voortgezet doorheen een aantal pocketparken (microparken). U ontmoet er de bewoners die zich deze nieuwe groene ruimtes van de stad hebben toegeëigend. Of het nu gaat om moestuinen, picknickzones of speel- en sportterreinen, ze hebben één punt gemeen: het zijn allemaal plaatsen waar men zich goed voelt. De fietstocht eindigt in het hart van de site van Thurn en Taxis in het bijzondere park "Parckfarm", laureaat van het Parckdesign festival in 2014.

- 🕒 **zaterdag en zondag om 14u30 (duur: 3u30)**
- 📍 **vertrek: voor de ingang van het gebouw van Leefmilieu Brussel, Thurn en Taxis, Havenlaan 86C in Brussel – kaart G 6**
- 📄 **M 2-6 (IJzer/Ribaucourt)**
- 📄 **T 51 (Sainctelette)**
- 📄 **B 14-88 (Thurn en Taxis)**
- 📞 **reserveren verplicht op het nummer 02/502.73.55 (maandag tot zondag van 10u tot 18u), per mail (info@provelo.org) of via de website www.provelo.org. Maximaal 18 personen per vertrek. Opgelet: eigen fiets meebrengen. Geen fietshuur ter plaatse mogelijk.**

Een partnerschap tussen Pro Velo en Parckfarm.

 PROJECT

Sketchcrawl met de Urban Sketchers Belgium

De Urban Sketchers zijn een internationale organisatie die de praktijk van het reportageschetsen in ere wil herstellen. De leden vetrekken vanuit een manifest dat het tekenen naar het echte leven vooropstelt als een getrouwe getuigenis van de dagelijkse realiteit en van de plaatsen waar ze wonen of reizen. De leden, amateurs of professionele tekenaars, ontmoeten elkaar om samen te tekenen. Ze wisselen hun tekeningen online uit volgens het motto "De wereld tonen, tekening na tekening". Houdt u ook van tekenen? Schets dan het Brusselse erfgoed samen met de Urban Sketchers Belgium! Sluit in alle vrijheid aan bij de sketchcrawl (tekenwandeling) tijdens het weekend of reserveer uw plaats in een van de initiatiegroepen die aan de slag zullen gaan op een iconische plaats in Brussel.

- ⌚ *initiatie voor volwassenen, zaterdag en zondag van 10u tot 13u en van 14u tot 17u (duur: 3u)
Het is mogelijk zich op elk moment van de dag bij de tekenwandeling aan te sluiten in functie van het plan (beschikbaar aan het onthaal van de Open Monumentendagen en op de website urbansketchersbelgium.be)*
- ⦿ *vertrekpunt: op de Kunstberg in Brussel, voor de fontein beneden aan de trappen – kaart **Centrum N 3** (finaal ontmoetingspunt op dezelfde plaats, zaterdag en zondag om 17u voor de groepsfoto)*
- M *1-5 (Centraal Station)*
- B *38-71 (Bozar), 29-63-65-66 (Centraal Station), 45-86-95 (Bibliotheek)*
- ✉ *reserveren gewenst voor de initiaties (per mail: info@urbansketchersbelgium.be).
Maximaal 10 personen per initiatie.
Algemene informatie (principe, materiaal, plaatsen, bereikbaarheid, plan, enz.):
urbansketchersbelgium.be*

AUGMENTED REALITY

Wordt een 'stedenbouwkundige-boomplanter' in spe

Gewapend met uw smartphone of tablet, gaat u in groep op stap om in de stedelijke ruimte een imaginair stadswoud te doen groeien. Met behulp van een applicatie kan u op de plaats waar u zich bevindt een merkwaardige boom hier, een groene gevel daar, een rij fruitbomen planten... wat uw verbeelding u ook ingeeft! Daarna kan u uw creatie confronteren met de anderen in de groep en met de realiteit op het terrein. Dit zal ongetwijfeld interessante vragen oproepen. Staat de virtuele boom wel op een geschikte plaats? Is zijn kruin niet te groot ten opzichte van de gevels? Heeft de boom wel genoeg grond om zijn wortels te spreiden? Ontdek hierbij de behoeften van de boom in de fiches van Wood Wide Web (woodwideweb.be/fr/atlas/id_105.html). Zo wordt u een toekomstige stedenbouwkundige-boomplanter die experimenteert met de kunst om bomen te doen groeien in de stad en het bouwkundig erfgoed in dialoog te laten treden met het levende, groene erfgoed. Het is een manier om samen een voorstelling te maken van de stad van morgen. Voor klein en groot.

- ⌚ *zaterdag en zondag van 10u tot 17u (duur: 1u30)*
- ⦿ *stand Wood Wide Web, Sint-Gorikshallen, Sint-Gorikspein in Brussel – kaart **Centrum M 3***
- M *1-5 (De Brouckère)*
- T *3-4 (Beurs)*
- B *48-86-95 (Beurs)*
- ✉ *reserveren gewenst per mail (contact@woodwideweb.be).*

Een samenwerking van 32shoot asbl met de ngo 7 milliards d'urbanistes.

Publicaties van de Directie Monumenten en Landschappen

Met haar vele publicaties, bestemd voor specialisten en kenners, maar ook voor een ruimer publiek, draagt de Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij tot een betere kennis van het gewestelijk erfgoed.

Tot die publicaties behoren “Brussel, Stad van Kunst en Geschiedenis”, de “Atlas van de archeologische ondergrond van het Gewest Brussel”,

het tijdschrift “Erfgoed Brussel”, de werken uit de series “Geschiedenis en Restauratie”, “In de sporen van...”, “Pedagogische Erfgoeddossiers”, enz., zonder “Brussel, het grote en het kleine verhaal” te vergeten dat speciaal bestemd is voor jongeren.

De Directie Monumenten en Landschappen geeft ook verschillende gratis publicaties uit. De volledige lijst is terug te vinden op de website www.erfgoed.brussels.

BRUSSEL-UITBREIDING / ETTERBEEK /
SINT-PIETERS-WOLUWE / SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE

16. Kaart J 8 **ATELIER ARTHUR ROGIER**

Keizer Karelstraat 103
Brussel-Uitbreiding

 za en zo van 10u tot 16u

 enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

 M 1-5 (Schuman)

 B 28-61 (Ardense Jagers),
64 (Luther),
60-63-64 (Maalbeek)

Architect Paul Hamesse, leerling van Paul Hankar, ontwierp deze stadswoning met atelier voor schilder Arthur Rogiers in 1898. De handtekening van Hamesse is nog duidelijk leesbaar op de hardstenen plint. De gevel van witte baksteen met decoratieve elementen in rode baksteen is kenmerkend voor de geometrische art nouveau, al vertonen het siersmeedwerk van het keldervenster en de omlijsting van de brievenbus nog de zwierige lijnen uit de beginperiode van deze stijl. De overkragende erker boven de voor-

deur dient als steun voor een balkon dat toegankelijk is via het rechterdeel van het grote raam op de verdieping, waarachter zich het schildersatelier bevond. In 1908 nam de schilder en schrijver Jules Potvin zijn intrek in het pand. Het huis werd onlangs voorbeeldig gerestaureerd door zijn nieuwe eigenaars, die de bestaande

ruimtes maximaal benutten zonder te raken aan de oorspronkelijke indeling. (B 08/08/1988)

Project "Videokunst in atelier Arthur Rogiers" (zie kadertekst hieronder).

 PROJECT
Videokunst in Atelier Arthur Rogiers

De atelierwoning Arthur Rogiers werd in geometrische art nouveau stijl in 1898 gebouwd door architect Paul Hamesse. Het atelier wordt getypeerd door hoge vensters en een dakvlakraam op het noorden, een vloeroppervlakte van 60 m² en een hoogte van 8,50 meter. Na een grondige restauratie van 2014-2017 willen de bewoners de oorspronkelijke functie van het schildersatelier reactiveren en verbinden met hedendaagse videokunst. De muur waartegen vroeger grote genrewerken werden geschilderd, wordt nu getransformeerd in een screen voor projectie van videokunst. Op die manier ontstaat een bijzondere spanning tussen verschillende tijdslijnen, tussen heden en verleden en tussen actuele kunst en de (historische) betekenis van ateliers in de kunst. Tijdens uw bezoek wordt in het atelier The Vanitas Record van kunstenaar Koen Theys getoond. Deze video-film is geïnspireerd op het thema 'vanitas'. In de schilderkunst van de 16e en 17e eeuw van de Vlaamse en Nederlandse schilderkunst was dit een bekend genre. Een stilleven, bestaande uit opgebrande kaarsen, schedels, oude boeken en uurwerk benadrukte de eindigheid van het leven. In de video van Koen Theys wordt de ijdelheid, tijdelijkheid en zinloosheid van het aardse leven versterkt door 20.000 levende slakken. Traag kruipen zij over boeken en schedels terwijl het uurwerk op de achtergrond tikt.

 zaterdag en zondag van 10u tot 16u (doorlopend rondleidingen in groepen van 15 personen, met de medewerking van E-Guides en Korei)

 voormalig atelier van schilder Arthur Rogiers, Keizer Karelstraat 103 in Brussel-Uitbreiding – kaart J 8

 M 1-5 (Schuman)

 B 28-61 (Ardense Jagers), 64 (Luther), 60-63-64 (Maalbeek)

Een partnerschap tussen Jan Knops en Nicolina Jorissen, eigenaars, Koen Theys, kunstenaar, The Vanitas Record, Initia, organisatie voor hedendaagse kunst en praktische filosofie, en Vidi-Square, professionele audiovisuele videoprojectie.

17

17.

Kaart 18

QUAKERSHUIS

Ambiorixsquare 50
Brussel-Uitbreiding

🕒 enkel za van 10u tot 17u

🗺️ enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

🅂 1-5 (Schuman)

🅇 28-61 (Ardense Jagers),
60-63-64 (Ambiorix),
21-63-79 (Michelangelo)

Het Quakershuis staat op een hoek van de Ambiorixsquare. Die ligging verplichtte architect Georges Hobé om een ontwerp te bedenken dat het gebouw op passende wijze in het hoekperceel integreerde. Hij koos voor een schuin geplaatste, polygonale erker in witsteen die wordt bekroond door een overstekend leistenen dak. Dit architecturale element vormt de enige opvallende versiering van de voor het overige sober uitgewerkte gevel. De bouw van het huis begon in 1898. Hobé ontwierp ook het volledige interieur: de gekleurde

glas-in-loodramen, de binnendeuren, de grote trap verlicht door een zenitaal glazen plafond, de lambriseringen en de parketvloeren in de verschillende kamers. Het behangpapier vormt een van de andere merkwaardige elementen van het Quakershuis. Stratigrafisch onderzoek maakte het mogelijk het originele behangpapier te identificeren en op identieke wijze te reconstrueren. Het oorspronkelijke, Japanse behangpapier, dat te sterk beschadigd was, is vervangen door een nieuw behang in aluminium, uitgevoerd met dezelfde afmetingen als het origineel. Het is met de vrije hand beschilderd door de restauratrice, na soderingen die een strook origineel papier vrijlegden en de oorspronkelijke kleuren en schakeringen aan het licht brachten. Deze bijzonder interessante woning van het Brusselse stadslandschap is hiermee volledig in haar vroegere luister hersteld. (B 09/02/2006).

Project "Het Quaker House, een architecturaal schrijn uit de 19de eeuw" (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

Het Quaker House, een architecturaal schrijn uit de 19de eeuw

De *Quaker Council for European Affairs* (QCEA) is een Europese niet-gouvernementele organisatie, opgericht in Brussel in 1979 om binnen Europa en via de Europese instellingen de waarden van de quakergodsdienst te verdedigen zoals vrede, geweldloosheid, mensenrechten en een duurzame levenswijze op alle niveaus.

Het Brusselse centrum voor communicatie, ontmoetingen en onderzoek is sinds 1985 gevestigd in een fraai herenhuis in de Squareswijk, gebouwd in 1899 door de Belgische architect Georges Hobé. Tijdens uw bezoek zult u niet alleen het recent gerestaureerde huis kunnen ontdekken maar ook meer uitleg krijgen over de filosofie van de Quakers.

🕒 zaterdag van 10u tot 17u (rondleidingen in groepen van 20 personen om 10u, 11u, 12u, 13u, 14u, 15u en 16u)

🗺️ Quaker House, Ambiorixsquare 50 in Brussel-Uitbreiding – kaart 18

🅂 1-5 (Schuman)

🅇 28-61 (Ardense Jagers), 60-63-64 (Ambiorix), 21-63-79 (Michelangelo)

Een partnerschap tussen Klare Lijn en de Quaker Council for European Affairs.

18

18.

Kaart 18

EDIFICIO@CONCERT NOBLE

Aarlenstraat 84

Brussel-Uitbreiding

⏰ za en zo van 10u tot 18u
(laatste toegang om 17u30)

📍 1-5 (Maalbeek)

📍 21-27-64 (Trier)

Treed binnen in deze ode aan het 'majestueuze', deze wereld van weelderige bals, de muziek van grandioze concerten, de luister van koninklijke huwelijken. Beeld u in welke beroemde personen deze schitterende zaal bezochten: koning Boudewijn, de sjah van Iran, sir Mountbatten, monseigneur Forni en de Dalai Lama. Deze plek was van meet af aan voorbestemd voor ontmoetingen van de hoogste kringen! Afgunstig op de befaamde muzikale ontmoetingen aan het Hof van Versailles, besloot de Belgische adel iets gelijkaardigs op te richten in wat toen nog de Oostenrijkse Nederlanden waren. De *Société du Concert Noble* gaat terug tot 1785,

toen aartshertogin Marie-Christine van Oostenrijk en haar echtgenoot Albert van Saksen-Teschen in het koninklijk park een kring stichtten die exclusieve ontmoetingen voor de leden van de adel moest organiseren. Bijna een eeuw later besloot koning Leopold II om deze vereniging een eigen gebouw te schenken. Hij gaf hiervoor opdracht aan architect Hendrik Beyaert, die een geheel van zalen ontwierp met een grondplan dat, in stijgende lijn, steeds grotere en luxueuzere zalen ontvouwde. Tot de apotheose: de indrukwekkende balzaal, met zijn oppervlakte van 400 m² en zijn 15 meter hoge plafonds. De zaal werd in 1873 met veel pracht en praal geopend. Beeld u de feesten in onder de monumentale kroonluchter, met hun elegante choreografieën en hun wervelende walsen. Daarnaast was de Concert Noble ook het decor voor tal van concerten, recitals en toneelvoorstellingen. Het was werkelijk het centrum van het mondaine culturele leven in België. In 1940-1945 werd de Concert Noble door de Duitse bezetter opgeëist en gebruikt als *Offiziers-*

kasino. De zaal verkeerde op het einde van de oorlog in een lamentabele toestand. Na het wegwijnen van de *Société du Concert Noble* in de jaren 1970 werd het gebouw in 1982 aangekocht door de Verzekeringen van de Boerenbond (huidige KBC-groep) en volledig gerestaureerd. Het werd nadien overgedragen aan het eventbureau Edificio dat in de salons en de balzaal recepties tot 750 personen en diners tot 550 plaatsen organiseert. Het gebouw dat vandaag opnieuw in al zijn luister schittert, is sinds 1983 een beschermd monument.
(B 27/10/1983)

Project "Concert Noble, actie!"
(zie kadertekst volgende pagina).

PROJECT
Concert Noble, actie!

Zin om met het gezin dit brandpunt van het mondaine leven uit de 19de eeuw te ontdekken? Bent u klaar voor wat actie, om u te laten meeslepen door de magie van licht en schaduw en om uw ogen en oren de kost te geven? Doe dan mee met het team van Patrimoine à Roulettes, Edificio en hun vrienden. Drie participatieve, artistieke installaties wachten u op om u de bestemming en de geschiedenis van het gebouw te laten ontdekken.

Iedereen is welkom: kinderen, tieners en volwassenen, rustige en actieve personen, durvers en dromers, groepen, gezinnen, koppels, nieuwsgierigen of fuifnummers.

XXI Music at Edificio@Concert Noble

Deze video-installatie is gekoppeld aan liveoptredens van twee percussionisten die diverse instrumenten bespelen en een VJ. In een zaal van de Concert Noble voeren zij het publiek mee op een reis door tijd en ruimte via muziek, geluid en beelden.

Als beeldmateriaal gebruikt de VJ de plek en het gezicht van de aanwezigen. De musici spelen muziek uit de 19de eeuw in een hedendaagse interpretatie.

🕒 *zaterdag en zondag, installatie zichtbaar van 10u tot 18u, concerten om 11u, 12u, 14u, 15u, 16u en 17u (duur: 20 minuten). Geschikt voor iedereen.*

Een partnerschap tussen Patrimoine à Roulettes, vzw Transdisciplin'art en Edificio.

Edificio@Concert Noble Shaking

De activiteit neemt de vorm aan van een participatieve creatie waarbij een choreografie tot stand komt op basis van bewegingen die zijn geïnspireerd op de architecturale details van de Concert Noble.

De choreografie krijgt vorm dankzij de voorstellen van de deelnemers en mondt uit in een bal waar klein en groot samen dansen.

Om de rijkdom van deze plek nog meer in de verf te zetten, worden tijdens de workshop drie periodes die deze plaats kenmerken met elkaar vermengd.

🕒 *zaterdag en zondag om 10u, 11u30, 13u30, 14u30, 15u30 en 16u30 (duur: 1u)*

Een dansactiviteit voor gezinnen van 4 tot 99 jaar.

Een partnerschap tussen Patrimoine à Roulettes, Lucie Burton en Edificio.

Switch the light on!

De magie van het schaduwtheater wordt gebruikt om de vroegere feestelijkheden in de Concert Noble te evoceren.

Met behulp van een groot, langs achter verlicht scherm van 420 cm x 315 cm worden de silhouetten van de bezoekers of protagonisten van de vermaarde bals die in het 19de-eeuwse Brussel plaatsvonden. De verbeelding aan de macht...

🕒 *zaterdag en zondag doorlopend van 10u tot 12u30 en van 14u tot 17u30*

Een partnerschap tussen Patrimoine à Roulettes, La sacrée bonne adresse en Edificio.

📍 *Edificio@Concert Noble, Aarlenstraat 84 in Brussel-Uitbreiding – kaart I 8*

🇲🇧 *1-5 (Maalbeek)*

🇧🇪 *21-27-64 (Trier)*

19.

Kaart 19

EDIFICIO@SOLVAYBIBLIOTHEEK*Leopoldpark – Belliardstraat 137
Brussel-Uitbreiding*

- za en zo van 10u tot 18u
(laatste toegang om 17u30)
- 1-5 (Maalbeek)
- 21-27-59 (Leopoldspark)

Deze prachtige plek is voortgekomen uit de visie van één man, Ernest Solvay, steenrijk industrieel, progressief humanist, verlicht denker en senator. In 1894 stelde hij de Belgische regering voor een organisme op te richten voor het wetenschappelijke onderzoek naar sociale vraagstukken. Zijn voorstel vond echter geen gehoor. Als ondernemer in hart en nieren besloot hij dan maar zelf het heft in handen te nemen. Zo ontstond het Sociologisch Instituut, een primeur voor Europa met als doel de uitbouw van een onderzoekslaboratorium en een ontmoetingsplaats voor vorsers. Hierbij aansluitend richtte Ernest Solvay ook de 'Stad van de Wetenschappen' op, waar gedurende 20 jaar de befaamde 'Solvay Days' werden gehouden, de vaste afspraak voor al wie naam had

in de wetenschappelijke wereld. Zo kwamen Einstein, Bohr en andere Nobelprijswinnaars zich hier met elkaar meten. Het bruiste er van de geniale ideeën! De leiding van het Sociologisch Instituut werd toevertrouwd aan een vermaard hoogleraar, Émile Waxweiler, die de originele vorm van het gebouw bedacht: een centrale ruimte omgeven door een groot aantal individuele werkvertrekken. Dit weerspiegelde het multidisciplinaire karakter van het onderzoek dat men voorop stelde. Zijn concept werd verder uitgewerkt en geconcretiseerd door de bekende Brusselse architecten Constant Bosmans en Henri Vandeveld. Het Sociologisch Instituut, een toonbeeld van eclectische schoonheid, werd in 1902 in gebruik genomen. In de jaren 1980 raakte het gebouw in verval en dreigde het zelfs te verdwijnen. Na de bescherming als monument in 1988 werd het gebouw in 1994 gerenoveerd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Citydev. brussels (de voormalige Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Het is in deze sublieme bibliotheek met haar complexe stijl, die wel uit een roman lijkt te komen, dat Edifi-

19

cio vandaag private of professionele evenementen organiseert van 50 tot 250 personen. (B 08/08/1988)

Project "Chuuut Party in de Solvaybibliotheek" (zie kadertekst hieronder).

PROJECT**Chuuut Party in de Solvaybibliotheek**

Hebt u zin om op een gezellige en vooral op een originele manier de dovengemeenschap te ontmoeten terwijl u tegelijk een parel van art-nouveau-architectuur in Brussel ontdekt? Dan moet u op de Chuuut Party zijn! De deelnemers worden er onthaald in het Frans en in gebarentaal, erkend als vierde officiële taal van België. De animatoren, in duo's van een dove en een horende persoon, ontvangen er een gemengd publiek.

Hoe communiceren zonder woorden? Met tekeningen, een glimlach, gebaren, een glas dat men samen drinkt? De muren van de Solvaybibliotheek worden communicatiekanalen tussen mensen van alle leeftijden en achtergronden zodat de barrières van de gesproken taal doorbroken kunnen worden.

- zaterdag en zondag van 15u tot 18u (rondleidingen om 11u en 13u30)
- Edificio@Bibliothèque Solvay, Leopoldpark, Belliardstraat 137 in Brussel-Uitbreiding – kaart 19
- 1-5 (Maalbeek)
- 21-27-59 (Leopoldspark)

Een partnerschap tussen Arts & Culture, de Fédération francophone des sourds de Belgique, Patrimoine à Roulettes en Edificio.

20.

Kaart J 9

JEAN-FÉLIX HAPPARK*Waverse Steenweg 510
Etterbeek***B** 34 (Fetis)

In 1804 vestigde de familie van de Etterbeekse burgemeester Albert-Joseph Hap zich op een domein met een landhuis dat op de resten van een 16de eeuws kasteel werd opgetrokken en omringd was door een vijver die gevoed werd door de Broebelaa. Te midden van het tuinbouwlanschap van Etterbeek, dat toen nog een landelijke gemeente buiten Brussel was, baatte de familie er een brouwerij uit waarvoor ze het water van deze kleine zijrivier van de Maalbeek gebruikte. In 1859 liet François-Louis, zoon van Albert-Joseph, een woning in neoclassicistische stijl bouwen die uitgaf op de

straat, de huidige Waverse Steenweg. In 1905 werd deze vergroot en aangepast aan de smaak van die tijd door de kleinzoon, notaris Félix Hap. Het interieur van dit herenhuis, met zijn privévertrekken, ontvangstruimtes

en kantoren voor de notarispraktijk, was rijk versierd in de eclectische stijl die aan het begin van de 20ste eeuw in de mode was: glas-in-loodramen, behangselpapier, mozaïeken, tegelpanelen, verguldsel en meubilair in art-nouveau-, Lodewijk XVI-, neo-rennaissance- en neogotische stijl. Aan de tuinzijde bevonden zich moestuinen, een boomgaard, serres en een stal, een neerhof en kleinvee, alsook een oranjerie waar het in het dagelijkse leven van deze familie uit de lokale hoge burgerij aangenaam toen was. In 2019 gaan hier restauratiewerken van start op basis van de voorstudies van architecten en kunsthistorici die de geschiedenis van de site konden reconstrueren dankzij de duizenden archiefstukken die in de woning gevonden zijn.

Dat park, nu al dertig jaar eigendom van de gemeente Etterbeek, bevat nog talrijke sporen van de vroegere eigenaars: de stallen en oranjerie, een aantal prachtige bomen, de vijver, een kiosk en een pittoreske 'ruïne'. (B 29/06/2000)

Project "De kunst van het feesten in het Happark" (zie kadertekst hiernaast).

 PROJECT**De kunst van het feesten in het Happark**

Kom het dagelijkse en artistieke leven, het lokale kunstambacht en de met deze erfgoedsite verbonden beroepen ontdekken tijdens boeiende workshops, concerten, rondleidingen en een schattenjacht voor kinderen, in een feestelijke sfeer die de jaren 1900 uitademt. U kunt er ook kennis maken met het herbestemmingsproject voor deze site dat de gemeente Etterbeek uitwerkte in het kader van een Duurzaam Wijkcontract. De woning Hap moet een plaats worden voor multiculturele ontmoetingen, waar koken, cultuur en natuur hand in hand gaan, bestemd voor de bewoners uit de buurt en daarbuiten.

Ⓛ zaterdag en zondag van 10u tot 18u (rondleidingen in kleine groepen)

Ⓞ Jean-Félix Happark, Waverse Steenweg 510 in Etterbeek – kaart J 9

B 34 (Fetis)

✉ inlichtingen over de verschillende activiteiten en hun tijdstippen per mail (mpdusausoy@gmail.com). Alleen het park en de oranjerie zijn toegankelijk. De woning Hap zelf is gesloten omwille van veiligheidsredenen.

Een partnerschap tussen de kunsthistorici-specialisten onroerend erfgoed Jean-Marie Bailly (tuin) en Marie-Pierre Dusausoy (woning), het gemeentebestuur van Etterbeek (eigenaar en beheerder), de brouwerij En Stoemelings, het atelier van La Route du Papier (gespecialiseerd in oud papier), het muziekensemble Bougard-Félix (programma rond Clause Debussy, Maurice Ravel en Jacques Offenbach), het glasramenatelier Rénovitro, de vzw Histoires de plantes, de vzw La Fonderie (met een maquette van de Maalbeekvallei), de vzw Entre voisins (oud speelgoed), en het architecten- en landschapsbureau SKOPE (projectauteur voor de restauratie van de site).

21.

Kaart J 9

CENTRE BELGE DU VITRAIL PIERRE MAJERUS

Jachtlaan 62 – Etterbeek

🕒 za en zo van 10u tot 18u

🚶 1-5 (Merode/Schuman)

🚇 81 (Acacia/De Jacht)

🚉 34-36 (De Jacht)

De ateliers van Pierre Majerus werden in 1965 opgericht en waren eerst gevestigd aan de Waverse Steenweg. Ze verhuisden in 1980 naar de Jachtlaan, in een voormalige zeepfabriek die later tot garage werd omgevormd. Voorbij het grote hek komt men op een binnenplein waar rond zich oude industriële gebouwen met glazen overkappingen bevinden. Hier zijn nog steeds ambachtslui aan het werk in de geest van meester-glasblazer Majerus die in 1994 overleed. Tal van kerken en privéwoningen maar ook kastelen, hotels en restaurants deden een beroep op deze glaseteliers voor de creatie of restauratie van hun glasramen. Pierre Majerus, die de techniek van glasramen met betonnen voegen ontwikkelde, overtuigde de directeur van de glasfabriek Saint-Gobain om glas-in-lood in dubbele beglazing te integreren. Deze innoverende techniek maakte het mogelijk om een groot aantal meesterwerken te redden en zorgde tegelijk voor een betere isolatie van de gebouwen. Het atelier is nog altijd actief.

Project “Licht op het glas-in-loodraam” (zie kadertekst hiernaast).

PROJECT

Licht op het glas-in-loodraam

Bent u geïntrigeerd door glas-in-loodramen? Kom dan naar het Atelier Frangelico en doorgond het mysterie van het licht tijdens een unieke tocht door de verzamelingen van de *Fondation pour le Vitrail Pierre et Marcelle Majerus-Nizet*. De tentoonstelling brengt glasramen van de 19de tot de 21ste eeuw samen en toont tal van documenten (ontwerpen, tekeningen, foto's, enz.). Ze illustreert het buitengewone werk van Pierre Majerus en via hem ook van de andere meester-glasblazers die met een spel van kleuren onze kerken en woningen verfraaiden. Geniet van doorlopende rondleidingen en van een hartelijk onthaal in deze magische plek met een rijke geschiedenis. Wordt nog een ervaring rijker door in Brussel een van de plaatsen te bezoeken waar Pierre Majerus gewerkt heeft, aan de hand van een praktische en gedetailleerde brochure.

En waarom probeert u het niet eens zelf? Laat u inwijden in de weinig gekende en soms miskende kunst van het glas-in-loodraam. De volwassenen kunnen zelf een stuk glas proberen uit te snijden terwijl de kinderen een lamp met papieren glasramen mogen maken.

🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 18u (activiteiten tussen 13u en 16u – het is mogelijk zich bij een reeds begonnen activiteit aan te sluiten – maximaal 12 personen per activiteit)

📍 Centre belge du vitrail Pierre Majerus, Jachtlaan 62 in Etterbeek – kaart J 9

🚶 1-5 (Merode/Schuman)

🚇 81 (Acacia/De Jacht)

🚉 34-36 (De Jacht)

Een partnerschap tussen het Atelier Frangelico, het Centre belge du vitrail Pierre Majerus en de Fondation pour le vitrail Pierre et Marcelle Majerus-Nizet.

21

PROJECT

Roodebeek: het gehucht, zijn wortels en zijn erfgoed

Het gehucht Roodebeek, gelegen tussen de Heydenbergstraat en het Verheyleweghenplein (Roodebeeksteenweg, Oktoberstraat, Watermanlaan, Speeckaertstraat), verbergt heel wat geheimen...

De bewoners van de wijk, die zeer gehecht zijn aan haar geschiedenis, stellen u in een geest van ontmoeting en uitwisseling volgende activiteiten voor:

- > een circuit dat door de bewoners wordt gegendst en bestemd is voor een familiaal publiek. Het neemt u mee op een verkenningstocht door de wijk 'gehucht Roodebeek' en laat u enkele ongewone plaatsen ontdekken, zaterdag om 10u30 (tweetalig) en zondag om 10u30 en 15u30 (duur: 1u30)
- > verteltocht, ouders en kinderen toegelaten (vanaf 8 jaar), zaterdag en zondag om 14u (duur: 1u). Enkel in het Frans.
- > workshop nestkastjes, zaterdag van 14u30 tot 15u30, en workshop insectenhotel, zaterdag van 16u tot 17u (duur: 45 min.) . Enkel in het Frans.
- > workshop tekenen voor kinderen van 6 tot 12 jaar, zondag van 14u tot 16u30 (duur: 2u30); een schort meebrengen. Enkel in het Frans.
- > tentoonstelling over de geschiedenis van de wijk met foto's, getuigenissen, kunstwerken, zaterdag en zondag van 10u tot 18u in het Roodebeekpaviljoen

📍 *vertrek gegendst circuit en verteltocht: voor de kiosk van het Roodebeekpark, Roodebeeksteenweg 314 in Sint-Lambrechts-Woluwe – kaart L 7*

📍 1 (Tomberg)

📍 27 (Heilige-Familie), 29 (Verheyleweghen), 79 (Andromeda)

📞 reserveren noodzakelijk op het nummer 02/761.27.78 of per mail (v.latteur@woluwe1200.be).
Maximaal 20 personen per activiteit (15 kinderen voor de tekenworkshops).

Profiteer ook van de opening van het jeugdhuis “Le Gué” waar verschillende activiteiten (info, kicker, tafeltennis,...) voor kinderen, jongeren en volwassenen plaatsvinden.

- 🕒 *vrij onthaal zaterdag van 12u tot 18u*
Workshop 'geïmproviseerde muziekinstrumenten', zaterdag tussen 15u30 en 17u30 (duur: 30 min.)
Gefilme getuigenissen van wijkbewoners, voorstelling zaterdag om 14u, 15u, 16u en 17u

📍 *Roodebeeksteenweg 300 in Sint-Lambrechts-Woluwe*

Verfrissingen en huisgemaakte versnaperingen verkrijgbaar tegen democratische prijzen.

Een partnerschap tussen de Dienst Monumentenzorg van Sint-Lambrechts-Woluwe, de wijkbewoners, het OCMW van Sint-Lambrechts-Woluwe, het jeugdhuis “Le Gué”, het Jeugdhuis De Schakel en de vzw La Grande Ourse.

22.

Kaart L 7

GEHUCHT ROODEBEEK*Sint-Lambrechts-Woluwe*

- M** 1 (*Tomberg*)
- B** 27 (*Heilige-Familie*),
29 (*Verheyleweghen*),
79 (*Andromeda*)

Het gehucht Roodebeek behield lange tijd zijn landelijke uitzicht. Zonder eigen parochiekerk bleef het beperkt tot enkele boerderijen, waaronder het *Hof ter Cauwerschueren*, dat teruggaat tot de 14de eeuw. Zoals de andere landbouwbedrijven lag ook deze boerderij naast de Roodebeek, waarvan men achteraan in het park nog een deel van de opgedroogde bedding kan herkennen. De abdi van Vorst bezat hier destijds een uitgestrekt domein met weiden en akkers die zich uitstrekten tot Evere en het Linthoutbos. In de 18de eeuw bezat ook het Brusselse Jezuïetenklooster gronden in het gehucht Roodebeek. In 1778 kocht de eigenaar van het Maloukasteel een deel van de gronden van het klooster over (die de kern vormen van het latere Roodebeek-park) en verpachtte deze aan een landbouwer. Hij baatte ze op zijn beurt uit als zand- en steengroeve wat zijn sporen naliet op het reliëf van deze plek. Deze gronden werden vervolgens opgesplitst in twee eigendommen (de ene van verzamelaar Emile Devos en de andere van schilder Constant Montald), maar nadien door de gemeente weer samengevoegd tot een park dat in 1948 voor het publiek werd opengesteld. Het gehucht Roodebeek werd pas omstreeks 1890 bebouwd, toen arbeiders die in de baksteenbakkerijen van Tomberg werkten er zich kwamen vestigen. In 1914 had het gehucht al een tramverbinding, vanaf 1925 een school en in 1938 een kerk. De Roodebeek verdween in 1950 met de aanleg van een rioolcollector, maar de resterende groene hoekjes herinneren nog aan het landelijke karakter van weleer.

Project “Roodebeek: het gehucht, zijn wortels en zijn erfgoed”
(zie kadertekst hiernaast).

23.

Kaart N 7

INTERNATIONAL MONTESSORI SCHOOL HOF TEN BERG

Hof ten Berg 22
Sint-Lambrechts-Woluwe

- D** za en zo van 13u tot 18u
- M** 1 (*Alma/Roodebeek*)
- B** 42-79 (*Thiry-Woluwe*),
29-40-42-45-79 (*Marcel Thiry*)

De hoeve Hof ten Berg is een getuige van het landelijke verleden van Woluwe. Haar indrukwekkend hoofdgebouw, opgetrokken uit blokken ruw gehouwen zandsteen onder een zadeldak, dateert uit 1750. De hoeve dankt haar naam aan het hellende terrein waarop ze werd gebouwd. Met oorspronkelijk bijna 100 hectare landerijen vormde het Hof ten Berg het grootste landbouwbedrijf van de gemeente. De huidige gebouwen behoren tot de tweede hoeve die op deze plaats gebouwd werd. De eerste, die reeds in 1245 werd vermeld als eigendom van de benedictijner abdi van Vorst, werd volledig verwoest door de troepen van Lodewijk XIV tijdens de militaire campagnes van

23

1675 en 1696. Na de opheffing van de kloosterordes door de Franse Revolutie werd de hoeve gekocht door een pachter, Frans De Clerck, die nadien burgemeester werd van de gemeente. Het domein raakte later versnipperd en de stallen werden verbouwd tot arbeiderswoningen. Het hoofdgebouw en de bijgebouwen werden onlangs volledig gerestaureerd en huisvesten vandaag de *International Montessori School Hof ten Berg*. (B 14/04/1997)

Project “Van de boerderij naar de school” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT**Van de boerderij naar de school**

Kom de voormalige hoeve Hof ten Berg ontdekken, een gebouw dat slechts zelden toegankelijk is, en laat u rondleiden door het team van het bureau Architectures Parallèles dat instond voor een opmerkelijke restauratie, met respect voor het erfgoed en aangepast aan de nieuwe bestemming.

- D** zaterdag en zondag van 13u tot 18u
 - > Rondleidingen door het bureau Architectures Parallèles, zaterdag en zondag om 13u30, 15u30 en 16u30 (duur: 1u) – tweetalig bezoek op zondag om 15u30
 - > Tentoonstelling met foto's en plannen van de renovatie, zaterdag en zondag van 13u tot 18u
- B** *International Montessori School Hof ten Berg, Hof ten Berg 22 in Sint-Lambrechts-Woluwe – kaart N 7*
- M** 1 (*Alma/Roodebeek*)
- B** 42-79 (*Thiry-Woluwe*), 29-40-42-45-79 (*Marcel Thiry*)

Een partnerschap tussen de Dienst Monumentenzorg van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe, de International Montessori School Hof ten Berg en het bureau Architectures Parallèles.

 PROJECT

Een adembenemend panorama!

Om een antwoord te bieden op het nijpende woningtekort aan het begin van de jaren 1960 besloot de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe een woningcomplex te bouwen op de zogenaamde Konijnenberg. Het project werd toevertrouwd aan architect Charles Van Nueten die de plannen tekende voor drie appartementsgebouwen met galerijen en een woontoren van zestien verdiepingen. Het geheel telde 94 woningen met bijbehorende conciërgewoning, een crèche die nog altijd bestaat, en een bibliotheek die vandaag gesloten is. De 'oude Sint-Lambertusberg' werd in 1968 officieel geopend in aanwezigheid van koning Boudewijn. In 1976 bouwden de architecten Georges Pepermans en Roland Matthu acht bijkomende gebouwen rond een ruime esplanade. Houdt u van een ongerept uitzicht, kom dan naar het torengedebou van de Moderne Woning. Bovenop het dakterras, op 66 m hoogte, geniet u van een buitengewoon panorama van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe en het Brussels Gewest. Bij helder weer kunt u zelfs het belfort van Mechelen zien. De huurders van het gebouw zijn uw gastheren en gastvrouwen.

- Ⓟ zaterdag en zondag van 10u tot 18u
- Ⓞ *Moderne Woning, Sint-Lambertusberg 2 in Sint-Lambrechts-Woluwe – kaart M-N 8-9*
- ⓑ 28 (Maloupark), 42 (Voot)

Een partnerschap tussen de Dienst Monumentenzorg van Sint-Lambrechts-Woluwe, de Dienst Informatie-Communicatie van Sint-Lambrechts-Woluwe en de cvba Moderne Woning.

 PROJECT

Woluwe in open lucht

Tussen de parken, de beken, de planten en de kapelletjes gaan allerlei verhalen schuil. Als u de oren spitst en uw ogen goed open houdt, zou het wel eens kunnen dat die verhalen u toefluisteren en u meenemen op reis. Maar waarheen zullen ze u brengen? Een wandeling vol verhalen in en rond het Maloupark in Sint-Lambrechts-Woluwe. Een reis te midden van de natuur waarop allerlei wezens die opgewekt worden door de kracht van verhalen uw pad kunnen kruisen.

- Ⓟ zaterdag en zondag om 14u30 (duur: tussen 75 en 80 minuten). Onthaal om 14u15.
- Ⓞ *vertrek: aan de kruising tussen de Kapellaan en de Emile Vanderveldelaan (nabij de kapel van Lenneke Mare) in Sint-Lambrechts-Woluwe – kaart N 8*
- Ⓜ 1 (Roodebeek)
- ⓑ 42 (Vellemolen)

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen verhalenverteller David Giuliano en La Maison du Conte de Bruxelles.

 PROJECT

Sint-Lambrechts-Woluwe, van platteland naar stad. Meer dan 100 jaar in foto's.

“Wat een dwaas idee om een laan te trekken midden op het platteland... zo ver van de stad!” Dat was de reactie van de Brusselaars toen ze hoorden van het plan van Leopold II om de Brand Whitlocklaan aan te leggen. Toch werd dit project een groot succes: de Brusselse burgerij kocht er gretig bouwgronden om te genieten van de goede buitenlucht. Dit was het begin van de ontwikkeling van Sint-Lambrechts-Woluwe dat in die tijd nog een landelijk dorp was. De Woluwelaan dateert pas uit de jaren 1970 en zette de stadsuitbreiding verder op de oostelijke flank van de vallei. Daarna volgden de ontwikkelingen elkaar snel op: de opmars van de auto, de komst van het Shopping-Center, de UCL en de metro. Al deze gebeurtenissen versterkten de verstedelijkingsgolf en bepaalden het huidige uitzicht van de gemeente.

De fototentoonstelling “Sint-Lambrechts-Woluwe, van platteland naar stad” vloeit voort uit de ervaring van de wijkcomités van Woluwe. Zij willen hun liefde voor hun gemeente delen, maar tegelijk een pleidooi houden voor haar weldoordachte ontwikkeling. De tentoonstelling geeft een overzicht van de evolutie en de verstedelijking van de gemeente, gidst u tussen verleden en heden en maakt duidelijk welke weg al is afgelegd. Het bezoek confronteert u ook met de vraag naar de toekomst van het Brusselse stadsgewest en de gevolgen van de uitdijende verstedelijking. Binnen de tentoonstelling is er ook een tekenwedstrijd voor kinderen (6 tot 12 jaar) rond het thema “Ik teken mijn gemeente”.

- Ⓟ zaterdag en zondag van 10u tot 17u
- Ⓞ *vertrek: Pachthoeve Van Meyel, Georges Henrilaan 251 in Sint-Lambrechts-Woluwe – kaart L 8*
- Ⓜ 1 (Gribaumont)
- ⓑ 27-28-80 (Meudon)

Een partnerschap tussen de vzw Wolu-Inter-Quartiers en de Comités du Haut Woluwe.

24.

Kaart N 8

ATELIERS VAN POL QUADENS EN VANESSA BRUFFAERTS (VOORMALIGE TIJDELIJKE KERK VAN MARIA-BOODSCHAP)

Emile Vanderveldelaan 155
Sint-Lambrechts-Woluwe

🕒 za en zo van 10u tot 18u

🚇 1 (Vandervelde)

🚊 79 (Auditoires-UCL)

In 1924 vatte men het plan aan om in de Kapelleveldwijk, die toen in volle ontwikkeling was, een nieuwe kerk te bouwen. Bij gebrek aan voldoende financiële middelen werd in 1927 een tijdelijke, houten kapel opgetrokken. Na een brand in 1929 werd deze vervangen door een modernistische constructie met strakke lijnen die gebruikt werd tot aan de inwijding van het definitieve kerkgebouw in 1955. Na haar ontwijding werd de kapel eerst als feestzaal en nadien als sportzaal ingericht. In 2016 besloot een kunstenaarsteam, aangetrokken door de volumes van het gebouw, er zijn intrek te nemen en er zijn ateliers in onder te brengen. Privé- en professioneel leven vloeien er naadloos in elkaar over. Pol Quadens maakt beelden terwijl Vanessa Bruffaerts actief is als decoratrice. Het echtpaar houdt ervan hun bezoekers te ontvangen in dit minimalistische maar zeer functionele kader.

Project “Hoe een tijdelijke kerk een atelier werd...” (zie kadertekst hiernaast).

PROJECT

Hoe een tijdelijke kerk een atelier werd...

Een kerk die veranderd is in een tempel van design en decoratie. Laat u verrassen door de originele creaties van Pol Quadens en Vanessa Bruffaerts, en verneem alles over de geschiedenis van deze plek die nauw verbonden is met die van de tuinwijk Kapelleveld.

- 🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 18u
- > Rondleidingen door Arkadia over de geschiedenis van de site, uitleg over het werk van Pol Quadens en over de reconversie van de kerk, zaterdag en zondag om 10u30, 13u00 en 15u (duur: 1u) – tweetalig bezoek op zaterdag om 15u
- > Ontmoeting met Pol Quadens zaterdag om 16u en zondag om 14u
- > Tentoonstelling met oude foto's van de kerk en de wijk, zaterdag en zondag van 10u tot 18u
- 📍 vertrek: voor het atelier Pol Quadens, Emile Vanderveldelaan 155 in Sint-Lambrechts-Woluwe – kaart **N 8**
- 🚇 1 (Vandervelde)
- 🚊 79 (Auditoires-UCL)
- 📞 reserveren noodzakelijk op het nummer 02/761.27.78 of per mail (v.latteur@woluwe1200.be). Maximaal 25 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen de Dienst Monumentenzorg van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe, het Atelier Pol Quadens–155 Espace Déco en Arkadia.

24

25.

Kaart M 8 **ÉCOLE VERVLOESEM**

Vervloesemstraat 36
Sint-Lambrechts-Woluwe

🕒 za en zo van 10u tot 18u

📍 1 (Tomberg)

📍 28-42 (Slegers)

De eenvoudige architectuur van deze school herinnert aan de landelijke bouwstijl van het begin van vorige eeuw. Toen de school in 1909 in gebruik werd genomen, was Sint-Lambrechts-Woluwe nog een dorp aan de rand van Brussel. De architect was niemand minder dan Henri Jacobs, destijds de beroemdste scholenbouwer in Brussel en omstreken. De gevels zijn langs de ene kant geritmeerd door hoge dubbele ramen die door slanke metalen kolommen van elkaar gescheiden zijn, en aan de andere kant door de vier grote ramen die de overdekte speelplaats verlichten. De binnenruimtes zijn rond een speelplaats geschikt met op de

25

verdieping een galerij afgeboord met balustrades met art-nouveau-invloeden. In deze charmante gemeenteschool, die genoemd is naar Frans Vervloesem, een in 1917 overleden onderwijzer, is ook de oorspronke-

lijke bel nog aanwezig die gebruikt werd om de leerlingen naar de klas te roepen of het sein te geven voor de speeltijd. (BL 10/10/1996)

Project "Wij stellen u onze school voor!" (zie kadertekst hieronder).

 PROJECT
Wij stellen u onze school voor!

Kom de eerste gemeenteschool van Sint-Lambrechts-Woluwe ontdekken, gebouwd tussen 1907 en 1908 naar het ontwerp van Henri Jacobs, en laat u rondleiden door de leerlingen zelf! Het bezoek vormt de bekroning van het voorbereidende werk van de leerlingen, samen met hun leraar geschiedenis en Arkadia. Het is een unieke gelegenheid om een stukje erfgoed te ontdekken door de ogen van degenen die er dagelijks verblijven.

🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 18u

> rondleidingen, zaterdag en zondag om 10u30, 13u en 15u30 (duur: 1u30) – tweetalig bezoek op zaterdag om 13u

> tentoonstelling met foto's, plannen en documenten alsook tekeningen gemaakt door de leerlingen rond het thema "Mijn visie op de school", zaterdag en zondag van 10u tot 18u

📍 École Vervloesem, Vervloesemstraat 36 in Sint-Lambrechts-Woluwe – kaart M 8

📍 1 (Tomberg)

📍 28-42 (Slegers)

📞 reserveren verplicht op het nummer 02/761.27.78 of per mail (v.latteur@woluwe1200.be).
Maximaal 25 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen de Dienst Monumentenzorg van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe, de École Vervloesem en Arkadia.

26.

Kaart L 9

BIBLIOTHECA WITTOCKIANA

Bemelstraat 23
Sint-Pieters-Woluwe

🕒 za van 10u tot 14u
zo van 10u tot 17u

📍 36 (Vogelzang)

De Bibliotheeca Wittockiana werd tussen 1981 en 1983 gebouwd op initiatief van Michel Wittock om zijn verzameling boekbanden en kostbare boeken in onder te brengen. De bouwheer wou een hedendaagse tempel oprichten gewijd aan de cultus van het boek. Het gebouw van architect Emmanuel de Callatay kreeg in 1988 de Belgian Architecture Awards en is gedeeltelijk ingegraven. Dit beschermende schrijn, uitgevoerd in bekist beton, is vandaag overwoekerd door klimop, waardoor het volledig opgaat in de omringende natuur. De ondergrondse ruimte wordt verlicht door diagonaal geplaatste lichtkokers. Talrijke kunstenaars werkten mee aan de inrichting van het gebouw. Zo ontwierp Emiel Veranneman het meubilair van de reserve kostbare boeken en creëerden kunstenaars als Jacqueline Guillermain en Denmark voor het interieur kunstwerken die verwijzen naar het boek. Het gebouw werd in 1996 verhoogd met een extra verdieping: een lichte constructie in metaal en glas, met een sterk open karakter. De plannen hiervoor werden getekend door architect Charly Wittock, de jongste zoon van de stichter. De verzameling en het gebouw zijn vandaag eigendom van de Koning Boudewijnstichting om het voortbestaan ervan te verzekeren.

PROJECT

Art [Nouveau] on paper

Zin om de art nouveau vanuit een andere hoek te ontdekken? Een twintigtal boeken en boekbanden in art-nouveaustijl, uit de collectie van de Bibliotheeca Wittockiana, wordt deels tentoongesteld in het Autriquehuis en is deels te bewonderen in de tentoonstelling die loopt in de Wittockiana. De groep APPAR (*Association pour la Promotion des Arts de la Reliure*) stelt op haar beurt hedendaagse boeken voor van onafhankelijke uitgeverijen. Het contrast tussen deze boeken, die een staalkaart vormen van het artistieke boekbinden van vandaag, en de oude boeken, die onder andere ontwerpen voor behangpapier van Henry van de Velde bevatten, zal de bezoeker ongetwijfeld boeien en verrassen. Op die manier wordt immers een weinig gekend aspect van de sierkunsten, maar ook van de art nouveau belicht. Op zaterdag 15 september om 14u geeft Noémie Goldman, doctor in de kunstgeschiedenis, een lezing over het boekillustraties, de *Groupe des XX* en *La Libre Esthétique*. De lezing zal dieper ingaan op het illustratiewerk van bekende 'vingtistes' zoals Fernand Khnopff, Félicien Rops, Théo Van Rysselberghe en Georges Lemmen. Daarnaast is er een workshop waar kinderen een eenvoudige boekbindtechniek kunnen aanleren en hun creatie kunnen versieren met sjablonen geïnspireerd op art-nouveaumotieven.

- 🕒 zaterdag van 10u tot 14u en zondag van 10u tot 17u
- > Workshop sjablonen op papier, zaterdag van 14u tot 17u. Maximaal 12 kinderen.
- > Lezing "Het geïllustreerde boek, de *Groupe des XX* en *La Libre Esthétique*" door Noémie Goldman, zaterdag van 14u tot 16u
- 📍 Bibliotheeca Wittockiana, Bemelstraat 23 in Sint-Pieters-Woluwe – kaart L 9
- 📍 36 (Vogelzang)
- 📧 reserveren voor de activiteiten gewenst per mail (info@wittockiana.org) vóór 10 september.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen de Bibliotheeca Wittockiana en het Autriquehuis.

Project "Art [Nouveau] on paper"
(zie kaderteksten hiernaast en op pagina 99).

27. Kaart N-O 11-12-13-14

ZONIËNWOOD

Oudergem

- M** 5 (Herrmann-Debroux)
- T** 44 (Oudergem Woud), 94 (Herrmann-Debroux)
- B** 34 (Tweesteenwegen), 72 (ADEPS/Roodklooster)

Het Zoniënwoud, dat op het grondgebied van de drie gewesten ligt en gezamenlijk beheerd wordt, vormt een uitzonderlijke groene ruimte die sinds 7 juli 2017 is opgenomen op de Unesco-werelderfgoedlijst als onderdeel van een reeks van 78 opmerkelijke beukenbossen in 12 Europese landen. Hoewel het woud een bijzonder rijke geschiedenis heeft die de sporen draagt van de demografische en stedenbouwkundige

evolutie van zijn omgeving, is het oorspronkelijke reliëf merkwaardig goed bewaard gebleven. Onder het donkere dekkleed van de beukenkathedraal is de bodem waarop ooit rendieren en mammoets liepen nog grotendeels intact. Dat komt misschien doordat het woud vroeger het jachtgebied was van de hertogen van Brabant waardoor het zeer lang onaangeroerd bleef. Desondanks werd er in de loop van de eeuwen aan de randen van het woud geknabbeld door de omliggende dorpen en religieuze gemeenschappen. In de 16de en 17de eeuw had het Zoniënwoud sterk te lijden onder massale houtkap en andere plunderingen van zijn rijkdommen door de bevolking, maar ook door lokale heren die in geldnood zaten. In de 18de eeuw, onder het Oostenrijkse bewind (1714-1795), zag Joachim Zinner, een jonge landschapsarchitect uit

Wenen, het woud als een plaats om snel kwaliteitshout te produceren. Hij liet in een recordtijd een enorm aantal beuken aanplanten die enkele decennia later zouden uitgroeien tot de beukenkathedraal waarvoor het Zoniënwoud nog altijd befaamd is. Nadat koning Willem I van Nederland het woud afstond aan de Société Générale, begon men het vanaf 1822 in loten te verkopen. Dit gebeurde ook nog tussen 1831 en 1836 na de oprichting van de Belgische Staat. Het Zoniënwoud raakte hierdoor ernstig versnipperd. Om hieraan een einde te maken kocht koning Leopold I in 1843 de resterende 4.400 ha en vertrouwde het beheer ervan toe aan het Bestuur van Waters en Bossen. (B 02/12/1959)

Project “Een woud met vele facetten: Geschiedenis en Natuur” (zie kadertekst hiernaast).

 PROJECT

Een woud met vele facetten: Geschiedenis en Natuur

Het Zoniënwoud is met zijn oppervlakte van 4.400 hectare een echte groene long van Brussel en al eeuwenlang een plaats vol activiteit. Het was de lusttuin van de aristocratie in de Middeleeuwen, toneel van rationalisering van de groene ruimtes in de moderne tijd en woonplaats van de hoge burgerij in de 19de eeuw. Vandaag vervult het een ‘sociale’ rol als recreatiegebied. Het Zoniënwoud is dus door de eeuwen heen steeds een protagonist geweest van het Brusselse leven. Met een bodem die onveranderd gebleven is sinds de laatste ijstijd, zijn waterlopen en meer dan 40 merkwaardige bomen, is het woud terecht opgenomen op de werelderfgoedlijst van de Unesco. Ga mee op deze wandeling die zowel aandacht besteedt aan de geschiedenis als aan de natuur!

- ⬇** zaterdag en zondag om 10u en 14u (duur: 2u)
- ⦿** vertrek: onder het ingangsportaal van de voormalige Roodkloosterabdij, Rood-Kloosterstraat 4 in Oudergem – kaart **N 11-12**
- M** 5 (Herrmann-Debroux)
- T** 44 (Oudergem-Woud), 94 (Herrmann-Debroux)
- B** 34 (Tweesteenwegen), 72 (ADEPS/Roodklooster)
- 📞** reserveren verplicht op het nummer 02/537.68.75 (ma. tot vr. van 10u tot 13u). Maximaal 25 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Itinéraires, op de paden van de geschiedenis, Quentin Debbaudt en de Vrienden van het Zoniënwoud.

28. Kaart N 11-12**SITE VAN HET ROOD KLOOSTER**

Rood-Kloosterstraat – Oudergem

- M** 5 (Herrmann-Debroux)
- T** 44 (Oudergem-Woud), 94 (Herrmann-Debroux)
- B** 34 (Tweesteenwegen), 72 (ADEPS/Roodklooster)

De priorij van het Rood Klooster werd in 1369 gesticht en groeide uit tot een van de belangrijkste kloostersites van augustijner monniken in Brabant. Ze kon rekenen op de vrijgevigheid van de hertogen van Brabant en na hen van de Bourgondische hertogen en hun opvolgers. Toen het domein in 1910 door de Belgische Staat werd aangekocht, bleven van de vroegere priorij nog slechts een omheiningmuur over uit de 15de eeuw, evenals het molenaarshuis uit 1740, het poorthuis en

een volledige vleugel van het vroegere klooster die op het einde van de 17de eeuw werd heringericht. Naast haar erfgoedwaarde heeft deze site, die haar opmerkelijke reliëf dankt aan de ontginning van steengroeven, ook een groot natuurkundig belang. Van de vijftien oorspronkelijke vijvers blijven er slechts vijf over, samen met drassige gebieden, zoals een overstroomd elzenbos waar grachtjes doorheen lopen. In deze bijzondere biotoop gedijen zowel insecten en vogels als amfibieën en vissen. Op de plaats van de oude kalksteengroeven groeien wolfskers, ruig klokje, orchideeën en heekkruid. Daarom werd een gedeelte van het domein afgebakend als natuurreservaat. In de omgeving van de priorij werd de tuin van de kanunniken opnieuw aangelegd en werd de fontein van het voorplein identiek heropgebouwd. Omgeven door het hoge gebladerte van het woud is het Rood Klooster met zijn weiden, zijn

fraaie vallei en zijn waterpartijen een idyllische getuigenis van het velreden aan de rand van de stad. (B 16/11/1965)

Projecten “Het Belgisch trekpaard, moderne erfenis van de familie Vandergoten” en “Een woud met vele facetten: Geschiedenis en Natuur” (zie kaderteksten hieronder en vorige pagina).

PROJECT
Het Belgisch trekpaard, moderne erfenis van de familie Vandergoten

In 1895 richtte de familie Vandergoten haar transportonderneming op. De drijfkracht werd geleverd door prachtige Brabantse trekpaarden, die het uithangbord van het bedrijf werden. De vereniging *Cheval et Forêt* en de Stad Brussel willen dit Brusselse erfgoed in de kijker plaatsen. Na het overlijden van René Vandergoten in 2011 verwierf de Stad Brussel het Fonds Vandergoten, een verzameling paardentuig en andere voorwerpen en archiefstukken verbonden met de Brusselse verhuifsmaatschappij “*Les Fils Vandergoten*”. Het hele weekend kunt u een tentoonstelling bezoeken die reeds eerder getoond werd door het Stadsarchief van Brussel tijdens de Open Monumentendagen van 2017 en die een selectie uit het Fonds Vandergoten omvat. Ze toont de geschiedenis van deze bijzondere familie en haar activiteiten, waarin een belangrijke rol was weggelegd voor het trekpaard. Daarnaast zal de vereniging *Cheval et Forêt*, voor wie het trekpaard een moedige en efficiënte werkpartner is, het hedendaags gebruik van dit dier in het stedelijk milieu laten zien: demonstraties van het verslepen en trekken en een tentoonstelling over trek materiaal. Het trekpaard wordt al meer dan twee eeuwen ingeschakeld en blijft omwille van tal van sociale, pedagogische en ecologische voordelen nog altijd actueel. Deze activiteiten vinden plaats op de prestigieuze site van het Rood Klooster waar u de trekpaarden van *Cheval et Forêt* aan het werk kunt zien.

- P** programma:
 - > tentoonstelling Vandergoten en tentoonstelling “Het modern gebruik van het trekpaard”, vrij bezoek, zaterdag en zondag van 10u tot 17u
 - > rondleidingen in de tentoonstelling Vandergoten door Virginie Coumans, historica van de Stad Brussel, zaterdag om 10u30 en 14u, en door Bruno Vermeiren, lid van Cheval et Forêt, zondag om 10u30 en 14u
 - > demonstraties lossen, zaterdag en zondag om 15u30
 - > lezing en gesprek met Roger Vandergoten, zaterdag om 15u
 - > lezing en gesprek over “De wereld van het trekpaard in België”, zondag om 15u

C boerderij en vrijetjidsklas van de site van het Rood Klooster, Rood-Kloosterstraat 5 in Oudergem – kaart N 11-12

- M** 5 (Herrmann-Debroux)
- T** 44 (Oudergem-Woud), 94 (Herrmann-Debroux)
- B** 34 (Tweesteenwegen), 72 (ADEPS/Roodklooster)

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Cheval et Forêt en het Stadsarchief van Brussel.

29. Kaart L 12

TUINWIJK LE LOGIS-FLORÉAL

Watermaal-Bosvoorde

- M** 5 (Herrmann-Debroux)
- T** 94 (Seny)
- B** 41-72 (Herrmann-Debroux)

De huurderscoöperatieve die de tuinwijk Le Logis-Floréal stichtte, legde van meet af aan strenge regels op die ervoor zorgden dat het oorspronkelijke uitzicht van het geheel niet verloren ging. De tuinwijk heeft een oppervlakte van meer dan 80 hectare en ligt op een 100 meter hoog plateau dat oprijst tussen de dalen van de Watermaalbeek en de Woluwe. Voor de ontwerpers van het project vormde de site van de Drie Linden een ideale gelegenheid om een geheel van woningen te bedenken dat een nieuwe vorm van gemeenschapsleven introduceerde. Stedenbouwkundige Louis Van der Swaelmen werkte hiervoor samen met architect Jean-Jules Eggerickx, die de tuinwijkidee had leren kennen in

Groot-Brittannië, waar het fenomeen al sinds de 19de eeuw succes kende door de ideeën van Ebenezer Howard. De bouw van Le Logis begon in 1921, die van Floréal in 1922. De in baksteen of sintelblokken opgetrokken huizen kregen ramen en vensterluiken in felle kleuren en hadden elk hun eigen tuinje. Naast een gezonde woning kregen de bewoners ook collectieve voorzieningen aangeboden (scholen, sportvelden, verpleegpost, bioscoop, enz.), geheel in de optimistische geest van het Interbellum. Talrijke groene ruimtes, verschillende soorten hagen, rijen

Japanse kerselaars en bestudeerde perspectieven verfraaien de straten van deze wijk, die de namen van bloemen of vogels dragen. (B 15/02/2001)

Project “Wandelconcerten en andere genoegens in Floréal” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

Wandelconcerten en andere genoegens in Floréal

De tuinwijk Floréal in Watermaal-Bosvoorde behoort tot de mooiste architecturale verwezenlijkingen van het Interbellum in Brussel. De inwoners willen u de wijk graag op een andere en originele manier laten ontdekken, via verschillende activiteiten:

- > wandelconcerten in open lucht op verschillende plaatsen van de tuinwijk met een variatie aan muziekstijlen;
- > een zoekspel bedacht door de kinderen van het Wijkhuis van de Tuinwijken. Het wil gezinnen de bijzondere geschiedenis van de wijk laten ontdekken en het dagelijks leven van de kinderen die er woonden toen de wijk gebouwd werd;
- > rondleidingen door de bewoners rond het leven in Floréal gisteren en vandaag.

- ⏰** zaterdag en zondag van 14u tot 18u
- 📍** onthaal op het Druifhyacintenplein in Watermaal-Bosvoorde – kaart **L 12**
- M** 5 (Herrmann-Debroux)
- T** 94 (Seny)
- B** 41-72 (Herrmann-Debroux)

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen de Compagnons du Quartier Floréal, het Quartier Durable Logis-Floréal (met de steun van Quartiers Durables Citoyens), de Dienst Netheid van de gemeente Watermaal-Bosvoorde, het Wijkhuis van de Tuinwijken en het Centrum voor lokale Geschiedenis van Watermaal-Bosvoorde

30

slokt door de uitdijende bebouwing van de stad omdat het van oudsher wordt beschermd door het woud en de natuur. De wijk is het zeker waard om gevaloriseerd, ontdekt en met de andere Brusselaars gedeeld te worden.

Project "In bezemvlucht boven de Bezemhoek" (zie kadertekst hieronder).

30.

Kaart L 14

BEZEMHOEK

Watermaal-Bosvoorde

T 94 (Delleur)

B 17 (Heiligenborre), 95 (Wiener)

De Bezemhoek ligt in de zuidoostelijke punt van het Brussels Gewest en dringt in het Zoniënwood binnen als een schiereiland in de zee. Kenmerkend voor de wijk zijn de rijen dicht aaneengesloten kleine arbeiderswoningen die tussen 1880 en 1920 gebouwd werden. De Bezemhoek strekt zich uit langs de Zwaeneweidebeek. Toen een deel van de Marollen gesloopt werd om plaats te maken voor het Justitiepaleis, zouden heel wat onteigende gezinnen naar deze gezellige volksbuurt zijn uitgeweken, samen met hun folklore en dialect. Ook vandaag nog gaan de reuzen Mieke, Jeanneke en Tichke elk jaar uit met carnaval. De wijk wordt gedomineerd door de Dennenbosstraat en de 'Citadel', waar begin vorige eeuw

ook de schilder en beeldhouwer Rik Wouters woonde. In 1956 werd een kapel met paraboolspanten gebouwd in zuivere Expo 58-stijl, naar de plannen van architect Paul Vandormael. Over de oorsprong van de naam Bezemhoek doet een legende de ronde: Keizer Karel, die alleen het woud was ingegaan, zou incognito gestopt zijn bij een houthakker. Hij werd er hartelijk ontvangen, maar kreeg er gestroopt wild aangeboden. De vorst ontbood de man vervolgens op het paleis en... gaf hem toestemming om in de bossen twijgen te snijden en er bezems mee te maken. Een prozaïsche verklaring is dat de bewoners van de wijk, bij gebrek aan akkers, vooral leefden van de verkoop van producten uit het woud. Tot in de jaren 1960 vervaardigden ze zo de befaamde bezems van samengebonden twijgen die gebruikt werden om de straten te vegen. Het behoud van deze unieke plek in het Brussels Gewest vormt een uitdaging. Het betreft immers het laatste dorp dat nog niet is opge-

PROJECT

Clic-Klak Saint-Hubert

Het komt niet zo vaak voor dat een religieus gebouw in Brussel een andere bestemming krijgt. Bovendien gaat het om een kerk die het trefpunt is geweest van vele generaties Bosvoordenaars. Deze nieuwe situatie verdient het dan ook om even bij stil te staan.

Een openlucht tentoonstelling... Wandel rond de kerk en ontdek de inspiratie van een collectief van fotografen aan de hand van originele opnames op groot formaat.

Een multimedia stand... Ga de tent binnen om oude foto's te bekijken die de geschiedenis van de kerk tonen. Bedenk hoeveel blikken de inwoners op dit monument hebben geworpen. Maak zelf een foto en laat een spoor na op de diavoorstelling.

P zaterdag en zondag van 10u tot 18u

C voormalige Sint-Hubertuskerk, Jagersveld 6 in Watermaal-Bosvoorde – kaart L 13

T 94 (Delleur)

B 17 (Diabolo), 95 (Wiener)

Een partnerschap tussen vzw Studio de la Malle Poste, het Centrum voor lokale geschiedenis/ Gemeentebestuur van Watermaal-Bosvoorde en het Centre culturel La Vénérie.

PROJECT

In bezemvlucht boven de Bezemhoek

Bestijg een heksenbezem en 'vlieg over' de Bezemhoek. Wandel een halfuurtje rond in de wijk met een 'audiobezem' en zonder de straten te verlaten zult u de indruk hebben over de daken te vliegen...

De bezem zal u de stemmen laten horen van de bewoners die, elk in hun taal, het zicht beschrijven dat ze vanuit hun dakvenster op hun wijk hebben. Zichten over de wirwar van rode daken die de geschiedenis weerspiegelen van dit dorp midden in het bos, dat uitgroeide tot een arbeiderswijk met koterijen, straatjes, binnenkoeren en moestuinen. Een buitengewoon stukje erfgoed door zijn ligging als enclave in het woud en zijn vergezichten waar schilder Rik Wouters zo van hield. Een audiowandeling vol boeiende getuigenissen...

P zaterdag van 10u tot 17 en zondag van 13u tot 17u (duur: 30 min.)

C vertrek en uitlening van audiobezems: voor de kerk van Onze-Lieve-Vrouw der Hemelen, Heiligenborre 14 in Watermaal-Bosvoorde – kaart L 14

T 94 (Delleur)

B 17 (Heiligenborre), 95 (Wiener)

Een partnerschap tussen TSIMzoom asbl en Radio Bezemhoek, met de medewerking van het Centrum voor lokale geschiedenis van Watermaal-Bosvoorde.

31. Kaart J 12

SINT-ADRIANUSKERK

Generaal Dossin
de Saint-Georgeslaan – Elsene

🕒 za van 10u tot 19u
zo van 13u tot 19u

📍 25-94 (Solbos)

📍 71-72 (ULB), 95 (Pleisterplaats)

De Sint-Adrianuskerk, ingewijd in 1941, bevindt zich niet ver van de plaats waar al in de 15de eeuw een gelijknamige kapel stond. Ze is volledig bekleed met 'klampsteen'-bakstenen in een grijsroze tint. De bouw begon in 1938 onder leiding van architect A. Vanden Nieuwenborg die slechts een beperkt budget ter beschikking kreeg. Hij ontwierp een massieve kerk met duidelijk afgeleide volumes die zich ontwikkelen rond de middenbeuk. Bakstenen bogen, een variant op de Romaanse lisenen, benadrukken mooi de muuropeningen van het gebouw. Het reliëf en het licht- en schaduwspel die hierdoor ontstaan, geven het geheel een decoratief karakter. De architect integreerde de massieve klokkentoren in de voorgevel. Hij inspireerde zich hiervoor waarschijnlijk op sommige hallenkerken van Noord-Europa en oplossingen die al in de romaanse periode in het Maas- en Rijnland bestonden. Het centrale portaal gaat op in een geprononceerde, hoge nis die het verticale karakter van de toren nog versterkt. Binnen zijn zowel de pijlers als de gewelven met zandsteenkleurige bakstenen bekleed. In het koor staat een beeld van de Heilige Maagd van Boondaal (midden 17de eeuw). Men kan er ook zeven glas-in-loodramen bewonderen die in de jaren 1960 werden ontworpen door de kunstenaar Daniël. De kapel bevat ook twee retabels met het martelaarschap van Sint-Adrianus (1490, atelier van Jan Borman) en een retabel met het martelaarschap van Sint-Christoffel (eind 16de eeuw).

Project "Sint-Adrianus gezien door École Saint-Joseph Boondael"
(zie kadertekst hiernaast).

 PROJECT

Sint-Adrianus gezien door de École Saint-Joseph Boondael

In de Sint-Adrianuskerk, die zich vlakbij de gelijknamige kapel uit de 15de eeuw bevindt, bevinden zich talrijke schatten die een inspiratiebron vormden voor de leerlingen van de nabijgelegen École Saint-Joseph Boondael. Van april tot juni 2018 realiseerden ze met de hulp van hun leraren verschillende projecten die verband houden met de kerk: een videoreportage waarin de kerk wordt voorgesteld, maquettes van sommige delen van het gebouw, de vervaardiging en reproductie van glasramen, een stripverhaal geïnspireerd door de retabels die het martelaarschap van Sint-Kristoffel en Sint-Adrianus, het maken van kazuifels naar het model van de oude, met gouddraad bestikte kazuifels uit de kerkverzameling, enz. Al deze creaties worden tijdens het weekend voorgesteld, samen met de reportage die in de school werd gedraaid over de leerlingen aan het werk. Daarnaast kunt u ook de 15de-eeuwse retabels bewonderen met uitleg van gidsen, maar ook van de leerlingen zelf. Een originele manier om een plek vol geschiedenis te ontdekken.

🕒 van 10u tot 19u (rondleidingen zaterdag vanaf 10u en zondag na 13u, met de medewerking van Korei)

📍 Sint-Adrianuskerk, Generaal Dossin de Saint-Georgeslaan in Elsene – kaart J 12

📍 25-94 (Solbos)

📍 71-72 (ULB), 95 (Pleisterplaats)

📧 reserveren gewenst (voor groepen van meer dan 5 personen) per mail (ParioisseSaintAdrien@gmail.com).

Een partnerschap tussen de Sint-Adrianuskerk en de École Saint-Joseph Boondael.

32.

Kaart 19 **THÉÂTRE VARIA**

Scepterstraat 78 – Elsenne

Ⓣ za en zo van 10u tot 17u

ⓑ 60 (Varia), 34 (Vijvers/Museum),
59 (Zwemkunst), 80 (Museum)

De eclectische gevel met zijn parement in hardsteen, witte baksteen en groen geglazuurde gevelstenen verbergt een cultureel complex dat welbekend is bij de Brusselse toneelliefhebbers. Het theater werd geopend in 1905 en omvatte toen een café en een grote toneelzaal met twee balkons die plaats bood aan een duizendtal toeschouwers. Gebouwd naar de plannen van architect Jules Hudin had het *Théâtre Varia*, zo genoemd door de oprichters Auguste Devos en Cyrille Waegemans, echter moeite om een vast publiek aan te trekken. De ligging buiten het centrum was hier niet vreemd aan. Daarom werden er andere activiteiten georganiseerd zoals Italiaanse opera's wat leidde tot een nieuwe naam, het *Théâtre Verdi*. In 1914 werd de binnenkoer, die de toneelzaal scheidde van het gebouw aan de straatkant, overdekt om de ruimte te vergroten en de bezoekers meer comfort te bieden bij slecht weer. Vanaf 1924 werden er films vertoond. Na een periode van achteruitgang werd het complex in de jaren 1950 gebruikt als garage totdat een ondernemend trio (Marcel Delval, Michel Dezoteux en Philippe Sireuil) redding bracht. Het complex werd aangekocht door de Franse Gemeenschap en kreeg na restauratie in 1987 zijn oorspronkelijke bestemming terug. Vandaag is het *Théâtre Varia* een van de gevestigde podiumzalen in Brussel.

Project “Brussel gezien van op de planken” (zie kadertekst hieronder)

PROJECT**Brussel gezien van op de planken**

Wie heeft er nog nooit van gedroomd een muis te zijn die door de coulissen van een schouwburg sluipst? Achter het decor bevindt zich een ruimte vol droombeelden, een geheime plaats waar zich spannende avonturen afspelen. Deze activiteit neemt u mee voor een exclusieve rondleiding door de verborgen kant van het *Théâtre Varia*. Deze Brusselse schouwburg uit het begin van de 20ste eeuw heeft een bewogen geschiedenis achter de rug. Kom de geur opsnuiven van de toneelmachines, de loges, de kostuums,...

Ⓣ zaterdag en zondag van 10u tot 17u (rondleidingen in groepen van 25 personen om 10u30, 11u30, 13u30, 14u30, 15u30 en 16u30)

ⓐ *Théâtre Varia*, Scepterstraat 78 in Elsenne – kaart 19

ⓑ 60 (Varia), 34 (Vijvers/Museum), 59 (Zwemkunst), 80 (Museum)

Een partnerschap tussen Itinéraires, op de paden van de geschiedenis en *Théâtre Varia*.

33. Kaart I 10

VIJVERS VAN ELSENE

Elsene

- I** 81 (*Flagey*), 7-25-94 (*Buyl*)
- B** 38-60 (*Flagey*),
71 (*Flagey/Vijvers van Elsene*)

De Maalbeek, die niet ver van de kloostergebouwen van de Ter Kamerenabdij ontspringt, loopt vandaag grotendeels ondergronds. Van de zeven vijvers die de beek voedde, blijven vandaag nog slechts de twee grote waterpartijen over die we kennen als de Vijvers van Elsene. De eerste vijver, die vroeger ook het huidige Flageyplein innam, werd omstreeks 1860 gedeeltelijk drooggelegd. De tweede vijver is ontstaan door de samenvoeging van de Pennebroeckvijver en de Ghevaertvijver. Victor Besme tekende in 1871 de plannen voor de heraanleg van de hele wijk en gaf de vijvers hun schilderachtige

uitzicht die de toenmalige voorliefde voor Engelse landschapsparken weerspiegelt. Rond de vijvers zijn niet minder dan 59 merkwaardige bomen geïnventariseerd, waaronder mooie groepen platanen, zilverlindes, esdoorns en populieren. De sinds 1976 beschermde site wordt ook verfraaid door diverse beeldhouwwerken en een grote rocaillegrot, die onlangs gerestaureerd is. Haar namaakrotsen, ruïnes en afgeknotte zuil vormen het kader van een hydraulische waterval die uniek is voor Brussel. (B 18/11/1976)

Project “Het verhaal achter de deurklink” (zie kadertekst hieronder).

 PROJECT

Het verhaal achter de deurklink

Deze geleide wandeling met een theatraal kantje nodigt u uit om de stad te verkennen, haar straten te herontdekken en naar de kleine verhalen te luisteren die achter de deuren van onze huizen worden verteld. We gaan op zoek naar het detail, het kleine, het intieme, het verborgene. Maar zonder u hulp kunnen we onmogelijk de weg vinden.

De wandeling gaat van start met een raadsel. Aan de hand van aanwijzingen en begeleid door drie burlieke en wonderlijke personages, wandelt u door enkele typisch Elsense straten op zoek naar de sleutel van de geschiedenis. Op elke hoek van de straat wacht een verrassing u op.

Deze speelse en gezellige wandeling rond de vijvers van Elsene vestigt uw aandacht op de deurklinken van de huizen, voorwerpen die we dagelijks gebruiken maar waar we doorgaans weinig oog voor hebben. Door uw blik te laten vallen op deze discrete parels van de Brusselse architectuur ontdekt u dat schoonheid overal aanwezig is, tot in de kleinste details van onze gebouwen. Elk sleutelgat heeft zijn geschiedenis. Drie keer per dag vergezellen de drie actrices van *La Compagnie Le Bus* u op deze buitengewone ontdekkingsstocht van het bouwkundig erfgoed. Tijdens de wandeling kan u ook de tekeningen bewonderen van kunstenaar Jonathan Rabbe, die voor de gelegenheid in de straat tentoongesteld worden. Bent u nieuwsgierig om te weten wat er zich voorbij de drempel van de woningen van uw burens afspeelt? Kom dan naar de Gedachtenissquare voor de start van een mooi avontuur.

🕒 zaterdag en zondag om 14u, 15u30 en 17u (duur: 30 min.)

📍 vertrek: Gedachtenissquare in Elsene – kaart I 10

I 81 (*Flagey*), 7-25-94 (*Buyl*)

B 38-60 (*Flagey*), 71 (*Flagey/Vijvers van Elsene*)

Enkel in het Frans en met lichaamstaal... (dus ook verstaanbaar zonder woorden).

Een partnerschap tussen *La Compagnie Le Bus* en Jonathan Rabbe, architect-tekenaar.

34

34.

Kaart H 11

TENBOSCHPARK

*Vleurgatse Steenweg/
Lariksenstraat/Hector-Denisstraat
Elsene*

T 93-94 (*Vleurgat*), 7 (*Bascule*)

B 38-60 (*Van Eyck*)

Het Tenboschpark vormt een kleine oase van rust en groen van 3 hectare in een dicht bebouwde wijk. Een derde van het terrein behoorde vroeger tot een eigendom die in 1885 werd aangekocht toen deze omgeving nog erg landelijk was. In 1902 kwam het domein, waarop intussen een kasteeltje was gebouwd, in handen van Louis en Elisa Semet-Solvay. Het Tenboschpark dankt zijn huidige uitzicht aan hun zoon Jean-Louis. Deze gepassioneerde dendroloog vergrootte de tuin door de belendende percelen aan te kopen en plantte er talrijke exotische boomsoorten op advies van tuinarchitect Hector Noyer en de Engelse boomkwekers Hillier. Het park bevat meer dan 90 merkwaardige bomen, een record voor zo'n kleine oppervlakte, met onder meer een evodia, een amberboom, een Japanse krentenboom, een Californische laurier, een tetracentron, een sycopsis en een polythyrsis uit China, een kiespijnboom en een honingboom. Het arboretum werd heringericht door de firma René Pechère & Partners op vraag van het Brussels Gewest, de huidige eigenaar, en werd in 1986 voor het publiek opengesteld.

Project "Tenbosch, een park vol verhalen" (zie kadertekst hiernaast).

PROJECT

Tenbosch, een park vol verhalen

Het Tenboschpark in Elsene is door zijn bomenerfgoed en de botanische waarde ervan een van de meest interessante groene ruimtes van het Brussels Gewest. Het is ook een plek vol leven die een verbindende rol speelt in de wijk: ontmoetings- en rustplaats, speelruimte voor de kinderen, toevluchtsoord voor de vele stadsvogels. De wijkbewoners beschouwen het park ook om een andere reden als hun gemeenschappelijke erfgoed. Aan het begin van de jaren 1970 besloot de gemeente Elsene immers het domein te bestemmen als bouwgrond en er luxe appartementen te bouwen. Het park werd toen op het nippertje gered door de bewoners, na een verbeterde strijd in de media en op de politieke tribune.

Dat avontuur wordt u verteld in de film "*Tenbosch, l'histoire de mon parc*" die de toeschouwers zal onderdompelen in de geschiedenis van het park aan de hand van getuigenissen van personen die aan deze strijd deelnamen. Ze zullen nog eens de inzet en de vastberadenheid in de verf zetten die leidden tot de redding van dit prachtige stukje groen. Een afwisseling van actuele beelden en foto's en documenten van toen illustreren dit verhaal. De camera vergezelt een natuurgids die de verschillende hoekjes van het park laat zien met al hun botanische rijkdom en variëteit. Ze ontmoet ook de inwoners van de wijk die het park bezoeken en degenen die er dagelijks werken – de tuinmannen en bewakers. De film stelt ook vragen over de toekomst van het park en, in een ruimer kader, over die van de groene ruimtes in een stedelijk weefsel dat almaar dichter wordt. Hierover getuigt een verantwoordelijke van Leefmilieu Brussel. De film wordt vertoond in twee versies: een kortspeelfilm van een 15-tal minuten en een clip van een minuut, bedoeld om te worden verspreid op de sociale netwerken en de website van Leefmilieu Brussel.

T *zaterdag en zondag vanaf 14u*

- > *bezoek aan het park met een natuurgids, zaterdag om 15u*
- > *presentatie en vertoning van de film, zaterdag om 17u30 en zondag om 14u30 en 17u*
- > *wijkaperitief, zaterdag van 18u30 tot 20u30*
- > *muzikale animatie, zaterdag*
- > *animatie voor kinderen vanaf 14u*
- > *wijkvieruurtje, in de vorm van een Spaanse herberg, zondag rond 16u*

B *Tenboschpark, Vleurgatsesteenweg/Lariksenstraat/Hector-Denisstraat in Elsene – kaart H 11*

T 93-94 (*Vleurgat*), 7 (*Bascule*)

B 38-60 (*Van Eyck*)

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen het Wijkcomité Tenboschpark, Leefmilieu Brussel en L'Arbre à film.

PROJECT

Faiderpark, een buurtpark vol initiatieven!

Verscholen achter een deur en binnenin een huizenblok, leidde het Faiderpark jarenlang een onopgemerkt bestaan, tot de buurtbewoners het heft in handen namen en samen met de gemeente Elsene dit park nieuw leven inbliezen en opnieuw kleur gaven.

Vandaag vormt het een mooi voorbeeld van de veerkracht van burgers. Het een centrum waar initiatieven worden genomen om de leefkwaliteit van de omwonenden en de gebruikers van het park te verbeteren.

Gedurende beide dagen wordt u ingewijd in de geschiedenis, de legendes en mythes van het Faiderpark en kunt u deelnemen aan de mooie initiatieven van zijn bewoners!

zaterdag en zondag van 9u tot 19u

- > rondleidingen, zaterdag om 14u en 16u (duur: 40 min.)
- > voorstelling "De geschiedenis van het Faiderpark, Buffalo Bill waar of vals?", schimmenspel, zaterdag om 18u (duur: 1u30)
- > gezellige drink en proeverij van verschillende salades, zaterdag om 19u30 (duur: 1u)
- > kookworkshop "Van de moestuin in het bord", zondag om 14u30 (duur: 1u30)
- > workshop "Graanbommen maken", zondag om 15u en 16u (duur: 40 min.)
- > schildersatelier voor iedereen, zondag om 15u (duur: 2u)
- > demonstratie "Ik maak zelf mijn compost", zondag om 16u (duur: 1u)
- > petanquetornooi, zondag vanaf 16u
- > muzikale animatie, zondag vanaf 16u30
- > schminken voor kinderen, zondag vanaf 14u30
- > muzikale animatie "Verrassing, verrassing", zondag om 19u

Twee dagen lang kan u ter plaatse het "Uitstalraam van Brusselse talenten" bezoeken met werk van Nicolas Noisette (kunstschilder), Manon Bara (kunstschilder), *les Petits génies* van het OCMW (kunstschilders en fotografen) en Louise Harvey (maker van glasramen), alsook de slingers met tekeningen van de kinderen van het Faiderpark.

U kan er ook de nieuwe bibliotheek ontdekken die gespecialiseerd is in kunst- en natuurhistorische boeken.

Faiderpark, Faiderstraat 86 in Elsene – kaart **H 10**

 81-93-94 (Baljuw), 92-97 (Faider)

 54 (Baljuw)

 reserveren gewenst per mail (embellissonsleparcfaider@gmail.com).
Maximaal 10 personen per activiteit.

Een partnerschap tussen het collectief "Embellissons le parc Faider", de moestuin "Faider d'amour et d'eau fraîche" en de gemeente Elsene.

35

35.

Kaart H 10

FAIDERPARK

Faiderstraat 86 – Elsene

 81-93-94 (Baljuw), 92-97 (Faider)

 54 (Baljuw)

Achter de koetspoort aan de Faiderstraat 86 gaat een verrassende plek schuil. Het gelijknamige park binnenin het huizenblok vormt met zijn grasperken en beplantingen een onverwachte groene oase in deze sterk verstedelijkte wijk van Elsene. Het werd in de jaren 1980 aangelegd op initiatief van de gemeente die besloot om vier stadstuinen van huizen aan de Paul-Émile Jansonlaan samen te voegen. Tot voor kort stond er in het park een boom die daar volgens de legende omstreeks 1900 geplant zou zijn door Buffalo Bill, toen hij in Brussel op tournee was. Deze groene ruimte, die door een burgercollectief wordt beheerd, is bijzonder in trek bij de buurtbewoners.

Project "Faiderpark, een buurtpark vol initiatieven!" (zie kadertekst hiernaast).

 PROJECT

Van rinking tot skateboard, een eeuw vrije tijd in Elsene

Een eeuw geleden hadden grote steden als New York, Liverpool, Parijs of Lahore allemaal hun *rinkings* of rolschaatsbanen. Ook in het bruisende Brussel van die tijd was dit sportieve, culturele en mondaine tijdverdrif bijzonder populair. De *Royal Rinking* van Elsene was een van de belangrijkste trekpleisters. Het gebouw werd ontworpen door de eclectische en art-nouveau-architect Aimable Delune. Vanaf 1907 tot het midden van de jaren 1920 danste men er op wiel'tjes, begeleid door orkestmuziek en gekleed in lange jurk of slippenjas en met pluimen of een buishoed op het hoofd. De *Royal Rinking*, die nadien ook dienst deed als tentoonstellingsruimte van de befaamde garage Plasman en later verbouwd werd tot supermarkt voor Delhaize, is al meer dan honderd jaar een vast referentiepunt in de wijk. Dit unieke gebouw is echter tot verdwijnen gedoemd aangezien in januari 2018 een bouwaanvraag werd ingediend voor een nieuwbouw op deze site.

Bent u nieuwsgierig naar deze plek? Kom dan naar de Waterloose Steenweg en neem er gedurende twee dagen deel aan initiaties, demonstraties en skateboardlessen voor jongeren en minder jongeren, dat alles rond dit recent herontdekte gebouw en de omliggende straten.

Oude affiches, foto's en films zullen de rolschaatsfeesten uit de belle époque doen herleven in een confrontatie met de skateboardcultuur van vandaag waaraan ook graffitikunstenaars, muzikanten en andere *street artists* meewerken.

⬇ zaterdag en zondag van 10u tot 18u

⦿ vertrek: Léon Joutetstraat 8 in Elsene – kaart **H 11**

Ⓜ 7 (Bascule), 93-94 (Abdij)

ⓑ 38 (Van Eyck), 60 (Washington)

📄 inschrijving ter plaatse voor de initiatielessen skateboard en de rondleidingen met uitleg over de geschiedenis en het erfgoed van de wijk.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Un îlot Un Quartier asbl, Skateboarders asbl en de gemeente Elsene.

 PROJECT

Wandeling vol verhalen rond een serre

In de wijk Louiza-Flagey ligt de grote tuin van een burgerwoning uit 1889, ontworpen door architect Ernest Delune met daarin een opmerkelijk bouwwerk uit dezelfde periode: tegen de tuinmuur leunt een serre die zijn originele structuur van ijzer en glas wist te behouden. Na de recente restauratie wordt die serre vandaag opnieuw gebruikt door de eigenaar om er planten te kweken.

Tijdens de ontdekking van dit ongewone stukje erfgoed in volle stad wordt u begeleid door een voordracht actrice Sophie Museur. Zij brengt teksten brengt over het plantenleven, de schoonheid van bloemen en de interactie tussen mens en natuur. Als een muze uit een sprookje voert de actrice de bezoekers naar de serre. Tijdens de wandeling last ze hier en daar een verhaal moment in. Een artistieke en poëtische beleving in een origineel kader waarbij literatuur, toneel en plantenkunde op even originele wijze vermengd worden.

⬇ zaterdag en zondag om 12u, 15u en 17u (duur: 30 min.)

⦿ Vleurgatse Steenweg 110 in Brussel-Uitbreiding – kaart **H 10**

Ⓜ 7 (Bascule), 93-94 (Vleurgat)

ⓑ 38 (Vleurgat), 60 (Vleurgat)

📄 reserveren gewenst per mail (kika1270@yahoo.com). Maximaal 15 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Francesca Di Mauro en Sophie Museur.

36.

Kaart H 10

VERENIGING VAN DE LEOPOLDSORDE

Notarisstraat 9 – Elsene

⌚ za en zo van 10u tot 16u

🗉 enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

📍 81 (Drieuldigheid), 9-94 (Baljuw), 92-97 (Janson)

📍 54 (Drieuldigheid)

De Leopoldsorde, de belangrijkste en oudste militaire en burgerlijke orde van België, dankt haar naam aan de eerste Belgische koning. Ze werd in 1832 gesticht op initiatief van graaf Felix de Merode. Een eerste “Vereniging van de met Leopoldsorde onderscheiden personen” zag het licht op 3 januari 1856. De vereniging zoals we die vandaag kennen, werd opgericht op 9 juni 1934 op vraag van koning Albert I. Hij wilde dat de onderscheiden personen elkaar beter zouden leren kennen en vooral dat ze elkaar waar nodig zouden helpen. Solidariteit vormt dan ook een van de voornaamste bekom-

mernissen van de Vereniging van de Leopoldsorde Gefinancierd door diverse activiteiten, zet ze zich in voor alleenstaande of gehospitaliseerde leden, maar kent ze ook studiebeurzen toe aan weeskinderen van wie een van de ouders de Leopoldsorde kreeg. Haar zetel is gevestigd in een stadswoning in Elsene. De salons,

versierd met portretten van vorsten en andere Belgische persoonlijkheden, vormen een passend kader voor haar vergaderingen, lezingen en culturele evenementen.

Project “De Leopoldsorde, een weinig gekende onderscheiding” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

De Leopoldsorde, een weinig gekende onderscheiding

Dit bezoek laat u kennismaken met de Vereniging van de Leopoldsorde die werd opgericht in de nadagen van de Belgische onafhankelijkheid, meer bepaald door de wet van 11 juli 1832. De vereniging is vandaag gevestigd in een mooie 19de-eeuwse burgerwoning in Elsene.

Aan de hand van een tentoonstelling op de fraai gedecoreerde benedenverdieping en enkele korte lezingen (maximaal 20 minuten) leert u meer over de geschiedenis van de Orde, haar meest illustere leden, haar voorbije activiteiten en liefdadigheidsprojecten die zich aanpasten aan de veranderende tijdsgeslacht, alsook de bestaansredenen van de Belgische nationale ordes en de nog altijd actuele maatschappelijke projecten die zij nastreven.

⌚ zaterdag en zondag van 10u tot 16u (doorlopend rondleidingen per groepen van 25 personen)

📍 Vereniging van de Leopoldsorde, Notarisstraat 9 in Elsene – kaart **H 10**

📍 81 (Drieuldigheid), 9-94 (Baljuw), 92-97 (Janson)

📍 54 (Drieuldigheid)

🗉 reserveren verplicht op het nummer 0499/21.39.85 of per mail (info@e-guides.be).

Een partnerschap tussen E-Guides en de Vereniging van de Leopoldsorde.

Het Internationaal Fotografisch Experiment met Monumenten

Het is essentieel dat jongeren steeds meer bewust worden gemaakt van het belang om het erfgoed van hun stad te behouden. Hoe beter zij hun erfgoed kennen, hoe gemakkelijker het voor hen wordt om zich het erfgoed toe te eigenen en op die manier hun plaats te vinden in het hart van onze multiculturele metropool.

Daarom neemt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sinds 1998 deel aan het Internationaal Fotografisch Experiment met Monumenten, een project dat in 1992 in Catalonië werd opgestart in het kader van de Europese Open Monumentendagen.

Anas EL YAHYAUI

Musa KABAHLAR

Maica MUNOZ

Juliette VLEURINCK

Camille WIRIX

Deze wedstrijd richt zicht tot alle Brusselse scholen en staat open voor al hun afdelingen. Ook dit jaar kon het initiatief op veel belangstelling rekenen van leerkrachten en in onderwijskringen. Meer dan 800 leerlingen namen deel aan de wedstrijd! Dit bood hen de kans om het erfgoed van hun stad op een andere manier te benaderen. Door de lens van hun camera ontdekten ze elementen waaraan ze in het dagdagelijkse leven anders waarschijnlijk geen aandacht zouden besteden.

Ontdek, onder de luifels van de Sint-Gorikshallen, de 25 foto's die dit jaar geselecteerd werden door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tentoonstellingen gratis toegankelijk van 30 juli tot 20 september 2018, in de Sint-Gorikshallen, Sint-Goriksplein te Brussel.

Organisatie: Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

LE
PATRIMOINE?

UN JEU D'ENFANT!

ERFGOED?

KINDERSPEL!

HALLES SAINT-GÉRY
Place Saint-Géry 1, 1000 Bruxelles

SINT-GORIKSHALLEN
Sint-Goriksplein 1, 1000 Brussel

**FREE
EXPO**

07.09 > 21.11.2018

Tous les jours, 10h – 18h | Alle dagen, 10u – 18u

**CLASSES DU PATRIMOINE
& DE LA CITOYENNETÉ**

**ERFGOEDKLASSEN
& BURGERSCHAP**

VIVA BRUXELLES

MA RADIO COMPLICITÉ

99.3 FM

MA PAUSE VITAMINÉE

LA RÉCRÉ DE MIDI

Sara De Paduwa • 12h - 13h

Retrouvez Sara en FM, DAB, sur vivacite.be et

ftbf .be

REPERTORIUM VAN DE OPENGESTELDE PLAATSEN

ANDERLECHT

- 45 Academie voor Beeldende Kunsten Anderlecht ... D9
Dapperheidsplein 17
- 47 Begijnhof van Anderlecht..... D9
Kapelaanstraat 8
- 46 Collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guido..... D9
Dapperheidsplein
- 48 Erasmushuis en tuinen..... D9
Formanoirstraat 31
- 44 Luizenmolen..... A9
Vlienderstraat

BRUSSEL

- 6 Broederschap van de Gezellen van Sint-Laurentius... M 4
Rogier van der Weydenstraat 18
- 14 Coudenbergpaleis... N 4
Villa Hermosastraat 5
(speciale ingang voor de Open Monumentendagen)
- 13 Église protestante de Bruxelles-Musée (voormalige koninklijke kapel)..... N 3
Museumplein 2
- 12 Frisonhuis..... N 4
Lebeaustraat 37
- 10 Gebouw..... M 4
Bloemistenstraat 27
- 9 Koninklijke Maatschappij van de Ommegang... L-M 4
Huidevettersstraat 180
- 4 Koninklijke Sint-Hubertusgalerijen..... N 3
Grasmarkt/
Schildknaapstraat

- 8 Les Ateliers des Tanneurs (voormalig Palais du Vin)..... M 4
Huidevettersstraat 58-62
- 11 Marollenwijk..... M 4
- 2 Martelaarsplein..... N 2
- 15 Onze-Lieve-Vrouw-ter-Sneeuwwijk..... O 2-3
- 1 Sint-Jan-Baptisten Begijnhofkerk..... M 2
Begijnhofplein
- 5 Théâtre royal des Galeries..... N 3
Sint-Hubertusgalerijen
- 3 Woning Maurice Béjart..... N 3
Grepstraat 49
- 7 Woning van architect Pierre-Victor Jamaer... M 4
Stalingradlaan 62

BRUSSEL-HAREN

- 57 Dorpskern van Haren..... L 3
Kortenbachstraat,
Wachttorenstraat,
Ganzenweidestraat en
Sint-Elisabethstraat

BRUSSEL-LAKEN

- 51 Be-Here (voormalige Byrrh-vestiging)..... G 5
Dieudonné Lefèvrestraat 4
- 52 Cultureel Centrum Brussel Noord – Maison de la Création (voormalig gemeentehuis van Laken)..... G 4
Emile Bockstaelplein
- 54 Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth..... F 3
J.-J. Crocqklaan 3

- 53 Hortakapel en site van het Brugmann-ziekenhuis..... F 3
J.-J. Crocqklaan 21

BRUSSEL – N-O-H

- 56 Cultureel Centrum Brussel Noord – Maison de la Création (voormalige Sint-Niklaaskerk)..... J 3
Sint-Niklaasplein

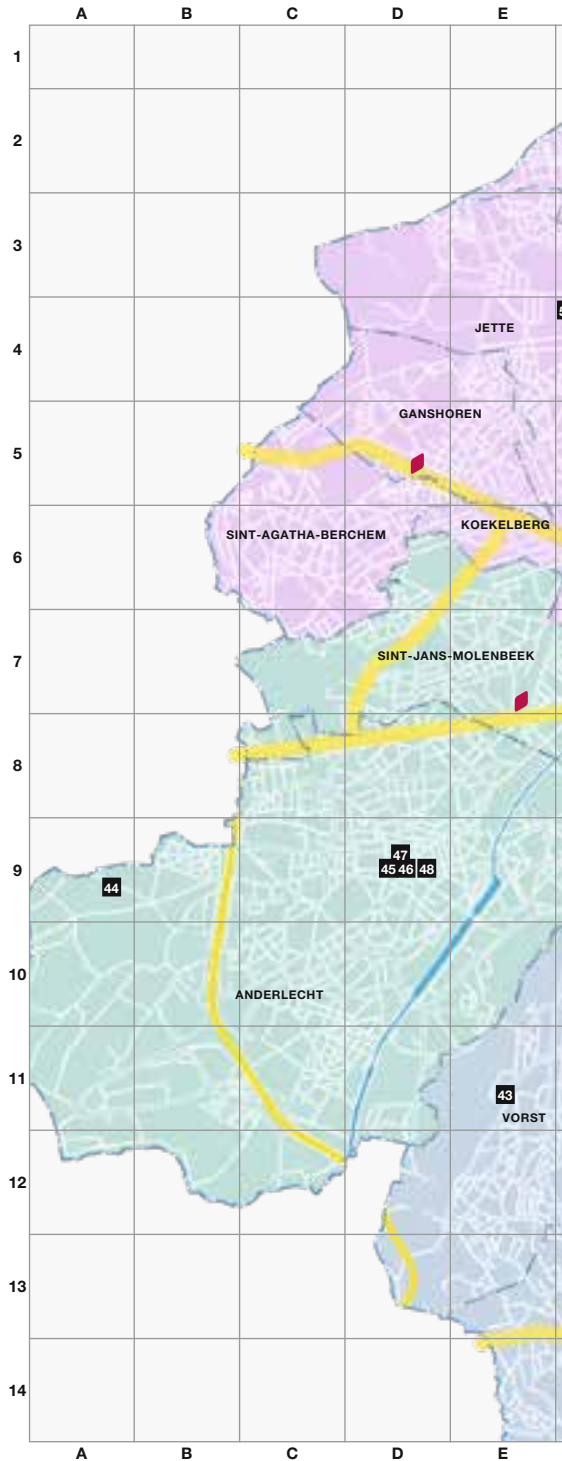
BRUSSEL-UITBREIDING

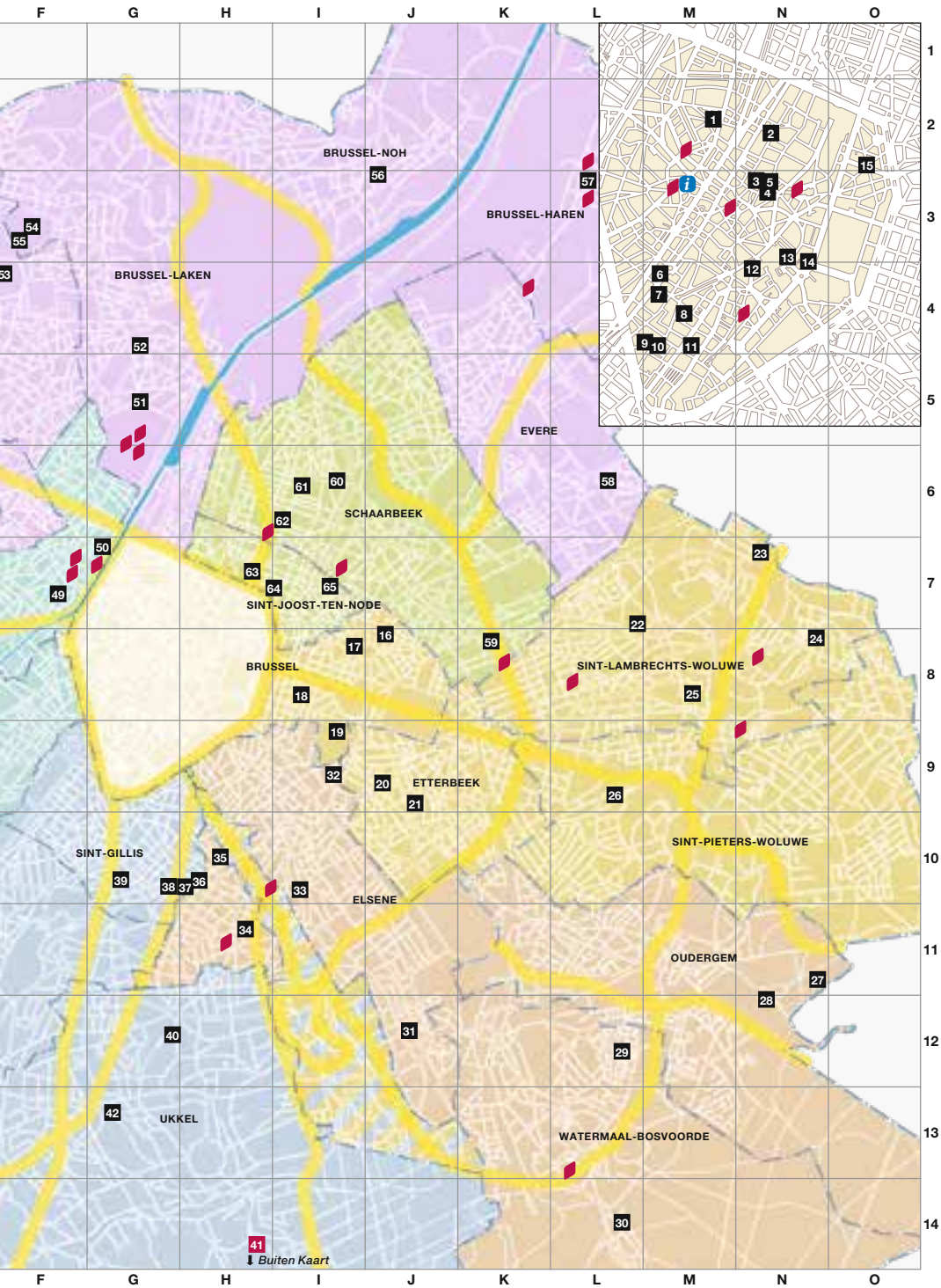
- 16 Atelier Arthur Rogiers... J 8
Keizer Karelstraat 103
- 18 Edificio @Concert Noble..... I 8
Aarlenstraat 84
- 19 Edificio @Solvaybibliotheek.... I 9
Leopoldpark – Belliardstraat 137

- 17 Quakershuis..... I 8
Ambiorixsquare 50

ELSENE

- 35 Faiderpark..... H 10
Faiderstraat 86
- 31 Sint-Adrianuskerk.... J 12
Generaal Dossin de Saint-Georgeslaan
- 34 Tenboschpark..... H 11
Vleurgatse Steenweg/
Larixenstraat/
Hector-Denisstraat
- 32 Théâtre Varia..... I 9
Scepterstraat 78
- 36 Vereniging van de Leopoldsorde..... H 10
Notarisstraat 9
- 33 Vijvers van Elsene..... I 10

BRUSSEL*pagina's 4 tot 22***BRUSSEL-UITBREIDING****ETTERBEEK****SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE****SINT-PIETERS-WOLUWE***pagina's 24 tot 37***OUDEGEM****WATERMAAL-BOSVOORDE****ELSENE****BRUSSEL-UITBREIDING***pagina's 38 tot 49***SINT-GILLIS****UKKEL****VORST***pagina's 66 tot 73***ANDERLECHT****SINT-JANS-MOLENBEEK***pagina's 74 tot 84***BRUSSEL-LAKEN****GANSHOREN****JETTE****BRUSSEL-NEDER-OVER-HEEMBEEK****BRUSSEL-HAREN****EVERE***pagina's 86 tot 95***SCHAARBEEK****SINT-JOOST-TEN-NODE***pagina's 96 tot 105***00** *Opengestelde plaatsen* *Projecten die plaatsvinden buiten de opengestelde plaatsen*

REPERTORIUM VAN DE OPENGESTELDE PLAATSEN

ETTERBEEK

- 21 *Centre belge du vitrail Pierre Majerus* J 9
Jachtlaan 62
- 20 Jean-Félix Happark ... J 9
Waverse Steenweg 510

EVERE

- 58 Oleandergaard en appartementsgebouw 'Ieder zijn huis' L 6
Platolaan 19-21

JETTE

- 55 Koning Boudewijnpark E-F 4

OUDERGEM

- 28 Site van het Rood Klooster N11-12
Rood-Kloosterstraat
- 27 Zoniënwood .. N-O 11-12-13

SCHAARBEEK

- 61 Autriquehuis I 6
Haachtse Steenweg 266
- 59 Clockarium K 8
Auguste Reyerslaan 163
- 62 Huis der Kunsten I 6
Haachtse Steenweg 147
- 60 Louis Bertrandlaan I 6

SINT-GILLIS

- 37 Hortamuseum H 10
Amerikastraat 27
- 38 Persoonlijke woning van Fritz Seeldrayers G 10
Morisstraat 52

- 39 Stadhuis van Sint-Gillis G 10
Van Meenenplein 39

SINT-JANS-MOLENBEEK

- 49 Brussels Museum voor Arbeid en Industrie (voormalige *Compagnie des Bronzes*) F 7
Ransfortstraat 27
- 50 JES G 7
Werkhuizenstraat 3-5

SINT-JOOST-TEN-NODE

- 65 Armand Steurssquare . I 7
- 63 De Kruidtuin en haar park H 7
- 64 Homegrade (voormalige Koninklijke Sterrenwacht) I 7
Queteletplein 7

SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE

- 24 Ateliers van Pol Quadens en Vanessa Bruffaerts (voormalige tijdelijke kerk van Maria-Boodschap) N 8
Emile Vanderveldelaan 155
- 25 *École Vervloesem* M 8
Vervloesemstraat 36
- 22 Gehucht Roodebeek .. L 7
- 23 International Montessori School Hof ten Berg ... N 7
Hof ten Berg 22

SINT-PIETERS-WOLUWE

- 26 Bibliotheeca Wittockiana L 9
Bemelstraat 23

UKKEL

- 42 Crabbegatweg G 13
- 41 *Institut Bruno Lussato et Marina Fédier* BK
Dennenboslaan 52-54
- 40 Museum en Tuinen van Buuren G 12
Leo Erreralaan 41

VORST

- 43 *Émaillerie Belge* E 11
Sint-Denijsstraat 122

WATERMAAL-BOSVOORDE

- 30 Bezemhoek L 14
- 29 Tuinwijk Le Logis-Floréal L 12

La 1ère
L'esprit clair

François Heureux

ÉCLAIRANT

JOUR 1ÈRE • 8H-10H

Plan large sur l'actualité générale et culturelle.
Commentaires, décryptages, chroniques et musique.

www.lapremiere.be
Suivez-nous en radio FM, DAB et sur

rtbf.be

Tentoonstelling

Erfgoed? Kinderspel!

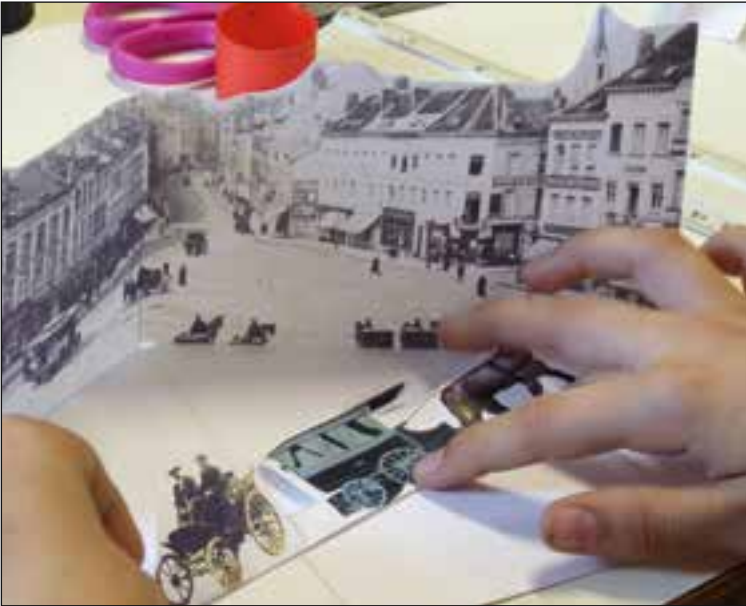

Erfgoedklassen & Burgerschap

Sinds tien jaar sensibiliseert Erfgoedklassen & Burgerschap de leerlingen van het Brussels Gewest voor het erfgoed van hun schoolbuurt en het historische centrum.

Hoe leer je een omgeving lezen, begrijpen en waarderen? Erfgoedklassen ontwikkelde hiervoor een waaier aan pedagogische tools. De interactieve en ludieke expo Erfgoed? Kinderspel! deelt deze expertise met jou.

Klein en groot proeven er van uiteenlopende facetten van het Brussels onroerend erfgoed. Je kan er al spelenderwijze historische kaarten lezen en vergelijken of gevels van gebouwen observeren en ontcijferen. Zin om je eigen groene ruimte samen te stellen of wil je graag een onderdompeling in de rijke symboliek van de Brusselse begraafplaatsen? Je ontdekt er ook hoe ambachtelijke technieken een stempel drukten op tal van gevels.

Erfgoedklassen & Burgerschap

Erfgoedklassen & Burgerschap

Erfgoedklassen & Burgerschap

Tentoonstelling gratis toegankelijk van 7 september tot 21 november 2018, dagelijks van 10u tot 18u in de mezzanine van de Sint-Gorikshallen, Sint-Goriksplein in Brussel.

Schoolbezoeken mogelijk, maar enkel via reservatie op onze website www.erfgoedklassen.brussels

Organisatie: Erfgoedklassen & Burgerschap, met de steun van de Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Europese
Commissie

Kijker op:

HET EUROPEES JAAR VAN HET CULTUREEL ERFGOED 2018

2018 is het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed, officieel op gang getrokken tijdens het Europees Cultuurforum op 7 december 2017 in Milaan (Italië). We komen dagelijks in aanraking met cultureel erfgoed. Het omringt ons in heel Europa: in de steden en de dorpen, de natuurlijke landschappen en de archeologische sites. Cultureel erfgoed bestaat niet alleen uit literatuur, kunst en voorwerpen, maar ook uit de ambachten die we van onze voorouders leren, de verhalen die we onze kinderen vertellen, het voedsel dat we eten en de films die we zien en waarin we onszelf herkennen.

Cultureel erfgoed verbindt Europa door middel van onze gemeenschappelijke geschiedenis en waarden. Het vertegenwoordigt ook de rijkdom en diversiteit van onze culturele tradities. Ons gemeenschappelijk cultureel erfgoed moet worden begrepen, gekoesterd en gevierd. Cultureel erfgoed is echter niet alleen een erfenis uit het verleden. Het helpt ons ook bij het vinden van onze weg naar de toekomst en het vormgeven van die toekomst.

In 2018 zal een ongekend aantal initiatieven en evenementen plaatsvinden in heel Europa met als doel mensen dichter bij hun culturele erfgoed te brengen en hen er meer bij te betrekken, het delen en waarderen van het rijke erfgoed van Europa te stimuleren en het gevoel te versterken dat we deel uitmaken van een gemeenschappelijk Europa. Het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed is van ons allemaal!

Voor meer info: <http://europa.eu/cultural-heritage>

**ONS ERFGOED:
WAAR HET VERLEDEN
DE TOEKOMST ONTMOET**

DE EUROPESE OPEN MONUMENTENDAGEN

In België worden de Open Monumentendagen sinds 1989 georganiseerd.

Deze dagen, waar jaarlijks duizenden bezoekers op afkomen, worden vandaag georganiseerd in de 49 landen die het Europees Cultureel Verdrag ondertekend hebben, onder de noemer 'Europese Open Monumentendagen'.

In heel Europa worden tijdens de weekends van september talrijke sites en monumenten voor het publiek opengesteld, waarvan vele doorgaans

niet toegankelijk zijn. Op die manier krijgen de Europese burgers de gelegenheid hun gemeenschappelijke culturele erfgoed te ontdekken en beter te leren kennen. Tevens worden ze aangemoedigd actief deel te nemen aan de bescherming en de valorisatie van dit erfgoed voor de huidige en toekomstige generaties.

Meer informatie over de Europese Open Monumentendagen in de andere landen van Europa is te vinden op de website www.europeanheritagedays.com

**Retrouvez BX1 dans votre commune
du 10 septembre au 15 octobre 2018**

Autoloze zondag

De Autoloze Zondag is dit jaar het startpunt van de Week van de Mobiliteit. Vanaf 16 september kunt u een andere mobiliteit ervaren. Word die dag Mobilmix maar profiteer tot 23 september ook een week lang van het 'Shared Mobility'-aanbod. Vandaag heeft u niet langer een eigen auto nodig in de stad. Er bestaat een uitgebreid aanbod van gedeelde auto's, fietsen en scooters, bovenop het openbaar vervoer, om uw mobiliteit te 'mischen'. Vergeet ook niet om deze vervoermiddelen tijdens de Week van de Mobiliteit te testen!

Naast de Open Monumentendagen worden op Autoloze Zondag overal in de stad allerlei activiteiten en manifestaties georganiseerd. Alle middelen om zich te verplaatsen komen aan bod: bus, metro, tram, trein, te voet, rolschaatsen, fiets, enz. Op initiatief van het Brussels Gewest worden dankzij het project «Mijn dorp in de stad» in meerdere Brusselse gemeenten ook gezellige zones ingericht waar activiteiten plaatsvinden rond mobiliteit/duurzame ontwikkeling.

De Autoloze Zondag is niet alleen een dag vol actie maar ook een dag met minder auto's, minder lawaai en minder vervuiling. Ideaal om Brussel met het gezin of met vrienden te bezoeken en te ontdekken!

Praktisch

De Autoloze Zondag geldt voor iedereen, behalve voor het openbaar vervoer, taxi's, autocars, hulpdiensten en voertuigen van openbaar nut. De maximumsnelheid is om veiligheidsredenen echter beperkt tot 30 km/u.

Het Brussels Gewest zal voor auto's gesloten zijn van 9u30 tot 19u. In sommige wijken zullen de wegen langer afgesloten blijven vanwege de activiteiten of feesten die er plaatsvinden. De tunnels zullen geleidelijk weer worden geopend.

Brussel Mobiliteit

Opgelet, het verkeersreglement blijft van toepassing. Vergeet niet dat sommige voertuigen die dag toelating hebben om te rijden. Wij vragen u zich te verplaatsen met respect voor elke weggebruiker. Om veiligheidsredenen mogen voetgangers, rolschaatsers en fietsers in geen geval de tunnels nemen!

In bepaalde gevallen (speciale leveringen, verplaatsingen om medische redenen) kan een rijtoelating, geldig voor het hele Brussels Gewest, worden toegekend. Die is slechts geldig voor één voertuig en voor de reden die op het doorgangsbewijs staat vermeld.

Inwoners van het Brussels Gewest moeten de toelating aanvragen bij het gemeentebestuur van hun woonplaats. Personen van buiten het gewest moeten de aanvraag indienen bij het gemeentebestuur van de plaats van bestemming.

Meer informatie?

Consulteer de website www.mobilmix.brussels waar u vanaf begin september het volledige programma zult kunnen inkijken.

37.

Kaart H 10

HORTAMUSEUM

Amerikastraat 27 – Sint-Gillis

⌚ za en zo van 10u tot 13u

📍 92-97 (Janson),
81 (Janson/Drievuldigheid),
93-94 (Baljuw)

📍 54 (Drievuldigheid)

In 1898 kocht Victor Horta twee belendende percelen in de Amerikastraat. Op het ene bouwde hij zijn woning, op het andere zijn atelier. De architect bracht voortdurend wijzigingen aan de twee gebouwen aan alvorens in 1919 te verhuizen naar de Louizalaan. De woning kende verschillende opeenvolgende eigenaars alvorens ze in 1961 onder impuls van Jean Delhaye, een leerling van Horta, door de gemeente Sint-Gillis werd aangekocht. Het atelier volgde in 1971. Opeenvolgende restauratie-

campagnes herstelden het geheel in zijn oorspronkelijke staat. De muurschilderingen, het siersmeedwerk, de parementen in geglazuurde baksteen en de mozaïeken waren gelukkig goed bewaard gebleven. Binnen speelt de trap een cruciale rol in de verbinding van de ruimtes. De sierlijk gebogen trapleuning illustreert de voorliefde van Victor Horta voor zwierige lijnen, geïnspireerd op de natuurlijke bewegingen uit de plantenwereld die hij vastlegde in het houtsnijwerk en de glas-in-loodramen. Objecten en meubilair uit de tijd van Horta brengen deze prachtige getuige van de Brusselse art nouveau opnieuw tot leven. (B 16/10/1963)

Project “Home Alone”
(zie kadertekst hieronder).

37

PROJECT

“Home Alone”

Wat zou u ervan vinden om een van de meesterwerken van de art nouveau in Brussel op een totaal nieuwe manier te ontdekken? Ter gelegenheid van de Open Monumentendagen heeft het Hortamuseum zijn sleutels overhandigd aan de leerlingen van het *Lycée intégral Roger Lallemand* in Sint-Gillis. Zij ontvangen u en laten u kennismaken met de woning en het atelier van Victor Horta via rondleidingen doorspekt met toneelsketches, muziek, videoprojecties en workshops voor kinderen. Aanvullend wordt ook een parcours voorgesteld voor wie het bezoek buiten wil voortzetten en het overige art-nouveau-erfgoed van Sint-Gillis wil ontdekken. Deze bezoeken zijn de bekroning van een actief pedagogisch project dat in nauwe samenwerking met het Hortamuseum en het *Réseau Art Nouveau Network* tot stand kwam. Ze zullen het publiek de gelegenheid geven het oeuvre van Horta op een ludieke en originele manier te leren kennen.

⌚ zaterdag en zondag van 10u tot 13u

📍 Hortamuseum, Amerikastraat 27 in Sint-Gillis – kaart H 10

📍 92-97 (Janson), 81 (Janson/Drievuldigheid), 93-94 (Baljuw)

📍 54 (Drievuldigheid)

📞 reserveren verplicht op het nummer 02/543.04.90 of per mail (info@hortamuseum.be).
Maximaal 15 personen per groep.

Een partnerschap tussen de Pedagogische Dienst van het Hortamuseum, het Réseau Art Nouveau Network (RANN) en het Lycée intégral Roger Lallemand.

38.

Kaart G 10

PERSONLIJKE WONING VAN FRITZ SEELDRAYERS

Morisstraat 52 – Sint-Gillis

🕒 za en zo van 10u tot 16u30

🗺 enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

📍 81-97 (Moris), 92 (Janson)

📍 54 (Ma Campagne)

Dit huis was de eigen woning van architect Fritz Seeldrayers (1878-1963), die ook de plannen tekende van verschillende andere huizen in deze straat en deze wijk. Het dateert uit 1900 en vormde het manifest van deze architect die verschillende stijlen met elkaar wilde verenigen: het ontwerp sluit aan bij de geometrische art nouveau, zoals ontwikkeld door Paul Hankar, maar brengt ook

het oeuvre van Victor Horta in herinnering, wiens woning in hetzelfde jaar werd gebouwd en het getuigt ogenschijnlijk ook voor het eerst van de invloed van de Wiener Sezession in Brussel. De gevel combineert verschillende soorten baksteen en natuursteen en is versierd met sgraffiti (die vlinders, zwaluwen en papyrus voorstellen), waarschijnlijk van de hand van Adolphe Crespin. Deze schilder-decorateur en gereputeerd afficheontwerper decoreerde ook andere huizen in dezelfde straat. De interieurinrichting zou het werk zijn van Léon Sneyers, decorateur en architect, die de Weense stijl in België introduceerde en ook meewerkte aan de uitvoering van het Stocletpaleis.

Project “De muren doen spreken” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

De muren doen spreken

Het is een buitenkans om het interieur van een art-nouveauwoning te kunnen ontdekken dat de tand des tijds goed doorstaan heeft. Sinds haar bouw in 1900 kende dit huis een hele reeks bewoners en vormden zich er opeenvolgende ‘lagen’ (op de muren, vloeren, enz.). Die lagen stellen ons in staat een eeuw vol verhalen, stedelijke dynamiek en leefgewoontes te reconstrueren. Hoe? Door de muren te laten spreken, door ze af te schrapen, door ze te beluisteren en te ontraadselen. De samenwerking tussen de archeoloog, de architect en de historicus heeft het onder meer mogelijk gemaakt intacte cycli van geschilderde decors te ontdekken. Bovendien heeft dit werk geholpen om het manifest van de architect, Fritz Seeldrayers, beter te begrijpen. Want zoals bij zijn leermeester Paul Hankar, definieert dit eerste werk van Seeldrayers reeds de stijl en architecturale opvattingen van zijn verdere oeuvre. Het doel van het bezoek is deze passie te delen, te leren om anders te kijken naar wat ons omringt en uitleg te geven bij de restauratiewerf. Tijdens de rondleiding kan het publiek de actoren van deze restauratie ontmoeten: de ambachtsslui, de architect, de historicus en een onderzoeker in literaire en culturele geschiedenis. Zij zullen hun werkwijze en de gemaakte keuzes toelichten en trachten aan te tonen dat erfgoedrestauratie een zaak van iedereen is. Ze laten de ruimtes herleven en leggen uit hoe de kleine geschiedenis vaak vermengd is met de grote.

Het is de eerste keer dat deze totaal onbekende art-nouveauwoning voor het publiek wordt opengesteld.

🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 16u30 (rondleidingen in groepen van 15 personen, met de medewerking van *Itinéraires*, op de paden van de geschiedenis en Klare Lijn)

🗺 eigen woning van Fritz Seeldrayers, Morisstraat 52 in Sint-Gillis – kaart G 10

📍 81-97 (Moris), 92 (Janson)

📍 54 (Ma Campagne)

Een partnerschap tussen Grégory Van Aelbrouck, Katia Vandendorre en Adrien Garcia.

39.

Kaart G 10

STADHUIS VAN SINT-GILLIS

Van Meenenplein 39 – Sint-Gillis

- za en zo van 10u tot 17u
- 3-4-51 (Horta),
81 (Bareel/Lombardije)
- 48 (Bareel)

De plannen voor het nieuwe stadhuis van Sint-Gillis, gebouwd tussen 1896 en 1904 op de site van een vroegere zandgroeve, werden ontworpen door architect Albert Dumont. Het 4.267 m² grote gebouw valt op door de twee gebogen vleugels die de bezoekers als het ware omarmen. Als overtuigd francofiel koos Dumont voor een overdadige neo-Franse renaissancestijl waarbij hij speelde met materialen als roze graniet uit de Vogezes, Euville- en Savonnièressteen, baksteen en hardsteen. Terwijl de art nouveau die op hetzelfde moment het licht zag in deze wijk een breuk vormde met de gevestigde orde, belichaamde het stadhuis

de traditionele macht van de overheid waarvan de weldaden geprezen worden op de indrukwekkende muurschildering van Eugène Broerman in de Raadzaal. De grootste kunstenaars van rond de eeuwwisseling hebben van het gebouw een waar museum gemaakt. Zo hebben Julien Dillens, Paul Dubois en Victor Rousseau meegewerkt aan het beeldhouwwerk dat de gevel siert terwijl in Fernand Khnopff en het echtpaar de Rudder de trouwzaal decoreerden. In de Cereszaal zijn werken bijeengebracht van het merendeel van de kunstenaars die in de gemeente hebben gewoond, onder wie André Hennebicq, Jef Lambeaux, Pierre Paulus, Franz Gailliard, Julien Dillens, Jean Robie, Géo Bernier, André Massonet, Alfred Cluysenaar, Armand Jamar en Eugène Broerman, maar ook Nicolas de Staël. (B 08/08/1988)

Project "Sint-Gillis, spiegel van bouwstijlen" (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

Sint-Gillis: spiegel van bouwstijlen

Een gevel is als een visitekaartje. Hij heeft zo veel te vertellen aan wie weet waar en hoe hij moet kijken. Je kan er de periode waarin hij gebouwd werd van aflezen, de sociale ambitie van de opdrachtgever, het talent van de architect die hem ontwierp, het vakmanschap van de ambachtsmannen die voor de uitvoering zorgden. Je leest er ook de functie in van het gebouw: woning, school, kantoor of handelszaak. Het volstaat de aanwijzingen te ontcijferen. Maar opgelet, een gevel kan soms ook zijn vormtaal ontlenuen aan een andere categorie en je zo op een dwaalspoor brengen. In Sint-Gillis heeft de architecturale creativiteit zich in een ongezien tempo en op buitengewone schaal ontwikkeld. Vanaf 1860 vulden de straten van de gemeente zich in nauwelijks honderd jaar met allerlei bouwstijlen die samen een reusachtige puzzel vormen.

Laat u verrassen door de spraakzame, openhartige en trotse gevels die u de ambities onthullen van wie ze heeft laten bouwen, van uniek maatwerk tot eenvoudige confectie. De tentoonstelling neemt u mee naar alle delen van de gemeente, zoals in een openluchtmuseum.

Het gaat voornamelijk om afbeeldingen vergezeld van een boekje voor de bezoekers en een pedagogisch dossier voor de leerkrachten.

- zaterdag en zondag van 10u tot 17u (rondleidingen om 10u30, 11u30, 13u30, 14u30 en 15u30)
Het kantoor van de burgemeester is te bezichtigen op zaterdag en zondag om 10u en 11u.
- stadhuis van Sint-Gillis, Europazaal, Van Meenenplein 39 in Sint-Gillis – kaart G 10
- 3-4-51 (Horta), 81 (Bareel/Lombardije)
- 48 (Bareel)

Deze tentoonstelling is gratis toegankelijk tot 3 oktober 2018 tijdens de openingsuren van het stadhuis.

Een partnerschap tussen de gemeente Sint-Gillis, arcHistory en het Lycée Intégral Roger Lallemand (LIRL).

40.

Kaart G 12

**MUSEUM EN TUINEN
VAN BUUREN**

Leo Erreralaan 41 – Ukkel

🕒 za en zo van 10u tot 13u

📍 3-7 (Churchill)

De bouw van het huis van bankier David Van Buuren en zijn echtgenote Alice ging pas in 1928 van start, terwijl de tuin, aangelegd door architect Jules Buysens, al sinds 1924 bestond. De opdrachtgevers, een mecenasestpaar met grote artistieke belangstelling, waren zeer nauw betrokken bij het ontwerp van hun nieuwe woning, dat ze toevertrouwen aan de Brusselse architecten Léon Govaerts en Alexis van Vaeerenbergh. Zowel de buitenkant als de inrichting van het interieur illustreren op magistrale wijze de art-decostijl maar ook de trefzekere smaak van David van Buuren, een gedreven kunstverzamelaar. Tussen de jaren 1920 en 1960 bezochten tal van illustere personen de woning en haar interieur dat de invloed van het *Salon des Arts décoratifs* van 1925 in Parijs weerspiegelde en waarin men wel 150 schilderijen van grote meesters (onder wie Breugel en Van Gogh) en een dertigtal beeldhouwwerken kon bewonderen. Het echtpaar besliste om hun levenswerk te bestendigen door er een museum van te maken. Na de dood van haar echtgenoot gaf Alice de opdracht aan René Pécère om de Tuin van het Hart en het Labyrint aan te leggen, die vandaag nog bestaan. Het intact gebleven geheel vormt een erfbetoon aan de goede smaak en de art deco. (B 28/06/2001)

Project “45 minuten in 1939”
(zie kadertekst hiernaast).

40

PROJECT**45 minuten in 1939**

Het Brusselse cellokwartet TetraCelli werkt sinds twee jaar aan een project om muziekstukken onder de aandacht te brengen waarvan zij, in sommige gevallen, als enige de partituren bezitten. Alle werken werden op vraag van een Belgisch kwartet geschreven door Belgische componisten tussen de jaren 1934 en 1939. De uitvoering van dit unieke immateriële erfgoed in het salon van het van Buurenmuseum wordt een nooit eerder gehoorde historische reconstructie.

De muziek zal de kamers met hun kunstwerken en exclusieve art-deco-meubilair opnieuw doen sprankelen van leven en de bezoekers een reis door de tijd laten maken naar de leefomgeving van de burgerij uit de jaren 1930. De betovering van het concert zal de toehoorders op bijzondere wijze vergezellen tijdens hun bezoek aan de tuin en het museum. Naast een korte presentatie van het project en de uitgevoerde werken (Jongen, Van Eechaute, Del Pueyo, Rogister) zullen de muzikanten en het museum personeel ter beschikking staan om de vragen van de bezoekers te beantwoorden.

🕒 zaterdag en zondag om 11u45 en 13u (duur: +/- 45 min.)

📍 Museum en Tuinen van Buuren, Leo Erreralaan 41 in Ukkel – kaart G 12

📍 3-7 (Churchill)

📧 reserveren aanbevolen per mail (tetracelli@gmail.com).
Maximaal 50 personen per concert.

Een partnerschap tussen vzw KaBelA voor het Brusselse cellokwartet TetraCelli en het Museum en Tuinen van Buuren.

41. Buiten Kaart **INSTITUT BRUNO LUSSATO
ET MARINA FÉDIER***Dennenboslaan 52-54 – Ukkel* *za en zo van 10u30 tot 17u* *enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten* *43 (Napoléon), TEC W (Prins van Oranje), De Lijn Bus 136 (Prins van Oranje)*

In het hart van de groene Prins van Oranjewijk staat de grootste woning uit het oeuvre van architect Antoine Pompe. De Villa Clairval werd tussen 1924 en 1926 gebouwd voor de Brusselse wisselagent Grunewald. Kenmerkend zijn haar hoekerkers, de schuine daken geïnspireerd op Vlaamse of Anglo-Normandische voorbeelden, de met hout beklede topgevels en het grafisch spel van haar metselwerk. Binnen zijn de ruimtes subtiel ingedeeld met verschillende niveaus die in elkaar over-

lopen. Ondanks de wijziging van de raamopeningen door architect Léon Govaerts is de oorspronkelijke eenheid goed bewaard gebleven.

Vandaag biedt de villa onderdak aan het *Institut Bruno Lussato et Marina Fédier* dat hier sinds 2013 een verzameling Mingei-kunst, een Japanse volkskunst, tentoonstelt die stukken omvat van de 12de tot 19de eeuw. Met de oprichting van dit instituut wilde de grote Franse humanist, pianist en cultuurminnaar Lussato samen met zijn zuster zijn werk voortzetten en zijn holistische gedachtegoed van cultuur, filosofie en wetenschap verspreiden. De villa is recent uitgebreid met een nieuwe vleugel, gelegen in het gebouw aan de straatkant en voorzien van de modernste audiovisuele apparatuur. Hier zullen tentoonstellingen, lezingen en concerten worden gegeven, maar ook workshops kalligrafie of ikebana. Er zullen ontmoetingen plaatsvinden met eminente persoonlijkheden uit de artistieke, intellectuele en wetenschappelijke wereld. Het park rond

41

de villa, met zijn onregelmatig reliëf, dateert ook uit de ontstaansperiode van de woning.

Project “Dappere Belgen!”
(zie kadertekst hieronder).

 PROJECT**Dappere Belgen!**

De Britse musicoloog W. H. Blandford gebruikte de benaming ‘dappere Belgen’ op ironische wijze voor de vele Belgische hoornblazers die aan het begin van de 20ste eeuw in de orkesten van Groot-Brittannië speelden. Het is dan ook intrigerend dat uitzonderlijk veel invloedrijke hoornblazers tijdens de art-nouveauperiode afstudeerden aan het Koninklijk Conservatorium van Gent. Ter gelegenheid van het onderzoeksproject *Braves Belges of the Belle Époque* (HoGent School of Arts) en in het aangename kader van het Institut Bruno Lussato & Marina Fédier, stelt het Festival ARTONOV een muzikaal programma voor met hoornblazer Jeroen Billiet en pianist Jan Huylebroeck. Ze vertellen over het onwaarschijnlijke parcours van de hoorn en de Gentse hoornblazers tijdens de periode van de art nouveau en art deco aan de hand van anekdotes, mooie muziek en een ongelooflijke verzameling historische hoorns. De muzikanten zullen hiervoor gebruik maken van de verzameling historische instrumenten van het Conservatorium van Gent.

 zaterdag en zondag van 10u30 tot 17u

> *Concerten met uitleg, zaterdag om 10u30, 12u30, 14u30 en 16u30 en zondag om 14u30 en 16u30*
> *Rondleidingen zaterdag van 11u tot 12u30, van 13u tot 14u30 en van 15u tot 16u30 en zondag van 10u30 tot 14u30 en van 15 u tot 16u30. Met de medewerking van Arkadia.*

 Institut Bruno Lussato & Marina Fédier, Dennenboslaan 52-54 in Ukkel – Buiten Kaart *43 (Napoléon), TEC W (Prins van Oranje), De Lijn bus 136 (Prins van Oranje)* *reserveren verplicht op het nummer 0468/12.17.74 of per mail (festival.artonov@gmail.com). Maximaal 50 personen per concert.*

Een partnerschap tussen vzw ARTONOV, het Institut Lussato en Universiteit Gent.

42.

Kaart G 13

CRABBEGATWEG

Ukkel

T 4-92 (Helden),
51 (Xavier de Bue/Globe)

B 38-41-43-98 (Helden)

Het Crabbegat is een van de laatste overblijfselen van het vroegere buurtwegennet in Ukkel. Dit schilderachtige pad van bijna 200 meter lang, uitgegraven in de noordelijke flank van het dal van de Ukkelbeek loopt naast het Wolvendaalpark en wist te ontsnappen aan de verstedelijking van de omgeving. Vertrekkend aan de De Frélaan, ter hoogte van het Hof ten Horen, lopen de twee wegetjes van het Crabbegat door tot aan de Dieweg. Het Crabbegat is een typische holle weg, overschaduwde door hoge beuken. Op zijn beperkte oppervlakte zijn een bijzonder rijke flora en fauna aanwezig die kenmerkend zijn voor de ondergrond en het beperkte

zonlicht. De etymologie van de naam Crabbegat vormt voorwerp van tal van speculaties over de ongetwijfeld zeer oude oorsprong van deze weg. (B 05/07/1989)

Project “De Crabbegatweg, een van de laatste holle wegen van het Brussels Gewest” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT**De Crabbegatweg, een van de laatste holle wegen van het Brussels Gewest**

Het Crabbegat, een oude geplaveide weg, is een bijzonder opmerkelijke site, niet alleen door zijn ongerepte uitzicht, maar ook door de volmaakte rust die er heerst vlakbij een van de drukste verkeerspunten van de gemeente.

Een tentoonstelling en wandelingen die zowel pedagogisch als ontspannend zijn, belichten het belang van het Crabbegat en zijn omgeving – Kamerdelle en Wolvendaalpark – vanuit verschillende invalshoeken:

- > natuur: een holle weg in het bos met typische kreupelhoutvegetatie;
- > geschiedenis en erfgoed: de weg komt voor op de oudste kaarten van Ukkel. Ze begint aan het vroegere Hof den Horen, het oudste monument van Ukkel samen met de Stallekapel;
- > stedenbouw: de naburige wegen en woonwijken brengen stedenbouwkundige uitdagingen met zich mee om het bijzondere karakter en de ongereptheid van de site te kunnen behouden;
- > cultuur: het Crabbegat en Kamerdelle hebben talrijke kunstenaars aangetrokken (Masui, Quittelier, enz.) en vormden het onderwerp van vele schilderijen, gravures en foto's. In de literatuur koos Charles De Coster de site van het Hof den Horen en het Crabbegat als decor voor een van de avonturen van Tijl Uilenspiegel.

T zaterdag en zondag van 10u30 tot 16u (wandeling, zondag om 15u)

C Fondation Masui, Crabbegatweg 4 A (benedengedeelte van de De Frélaan, nabij de Heldensquare) in Ukkel – kaart **G 13**

T 4-92 (Helden), 51 (Xavier de Bue/Globe)

B 38-41-43-98 (Helden)

Een partnerschap tussen de Geschiedkundige en heemkundige kring van Ukkel en omgeving, het collectief *Sauvons le Crabbegat* en ACQU (association des comités de quartier ucclois).

43.

Kaart E 11

ÉMAILLERIE BELGE

Sint-Denijsstraat 122 – Vorst

- 🕒 za en zo van 10u tot 13u en van 14u tot 17u
- 📍 82-97 (Kastanjes)
- 📍 50-54 (Berevoets)

De Émaillerie Belge, opvolger van een vennootschap die in 1922 werd opgericht, zag het licht op 20 maart 1923 aan de Ninoofse Steenweg in Sint-Jans-Molenbeek. Het bedrijf was gespecialiseerd in de productie van

een ruime waaier van geëmailleerde producten, waaronder reclameborden en straatnaamborden, die meerdere keren werden verhit tot bijna 800°C om het email perfect te doen hechten aan de stalen plaat. Daarnaast emailleerde men er ook sanitaire toestellen, kachels en zelfs keukengerei. Het bedrijf deed het goed tot in de jaren 1960 toen nieuwe materialen de markt veroverden en de vraag naar producten in email verminderde. Toch kon de Émaillerie Belge zich als het enige bedrijf in zijn soort in de Benelux handhaven. In 2016 blies een jonge ondernemer het bedrijf nieuw leven in

door op zoek te gaan naar nieuwe afzetmogelijkheden. Email biedt overigens tal van voordelen zoals een goede weerstand tegen hitte, graffiti en corrosie. Alle productiefases worden vandaag nog steeds intern uitgevoerd. Het bedrijf past verschillende druktechnieken toe zoals zeefdruk, kleurengradienten en vierkleurendruk met bijna 780 beschikbare tinten. Het hoopt hiermee nieuwe markten aan te boren en zich aan te passen aan de huidige behoeften.

Project “Blikvangers van staal en email” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT**Blikvangers van staal en email**

Geëmailleerde straatnaamborden en reclameborden hebben een nostalgisch kantje, maar maken ook vandaag nog deel uit van ons erfgoed. Het zijn prachtige producten die iedereen aanspreken, maar slechts weinig mensen weten hoe ze worden vervaardigd en hoe dit ambacht een grote zin voor precisie en technisch vakmanschap vereist.

De *Émaillerie Belge*, opgericht in 1923, kende een grote bloei, maar raakte nadien stilaan in de vergetelheid. Een jonge ondernemer besloot onlangs dit bedrijf nieuw leven in te blazen en dit duurzame product opnieuw op ambachtelijke wijze te gaan vervaardigen en ook andere toepassingen te geven in samenwerking met ontwerpers en kunstenaars. Het bedrijf vestigde zich recentelijk in Vorst in gebouwen die de nodige ruimte en een beter aangepaste infrastructuur bieden. Een ideale gelegenheid dus om dit levende erfgoed voor het publiek open te stellen.

Tijdens het bezoek zullen de ateliers, ovens en tentoonstellingsruimtes te bezichtigen zijn. Dit bedrijf is het laatste in zijn soort in Brussel, maar is wel springlevend!

- 🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 13u en van 14u tot 17u (doorlopend rondleidingen in groepen van 20 personen)
- 📍 Émaillerie Belge, Sint-Denijsstraat 122 in Vorst – kaart E 11
- 📍 82-97 (Kastanjes)
- 📍 50-54 (Berevoets)

Een partnerschap tussen Klare Lijn en de Émaillerie Belge.

PROJECT**Het erfgoed van de immigratie**

Iedereen van ons is op een dag in Brussel beland: als nieuwgeborene, als bezoeker, als pendelaar of als migrant afkomstig uit West-Vlaanderen, Marokko of Congo. En allen brachten we iets mee in onze bagage: tradities, verhalen of gewoon onze eigen geschiedenis. Vandaag willen verenigingen van mensen die naar hier gemigreerd zijn hun koffers tonen: hun bagage waarmee zij (of hun (groot)ouders) hier jaren geleden aankwamen en die nu deel uitmaakt van het Brussels erfgoed. Kom ons bezoeken en laat u verrassen door de tentoonstelling, de workshops, de documentaires en de conversatietafels die georganiseerd worden door de vrijwilligers van verenigingen die ontstonden in de context van de immigratie. Ontdek de geschiedenis van de Afrikaanse stoffen, het verhaal van de Marokkaanse soldaten in de slag bij Gembloux tijdens de Tweede Wereldoorlog, de muziekinstrumenten uit Congo, enz. Dat alles omkaderd door muziek, een hapje en een drankje, en in een sfeer die je alleen in het multiculturele Brussel vindt. Want ook dat is ons erfgoed!

- 🕒 zaterdag en zondag van 12u tot 18u
- 📍 Station Brussel-Zuid, Fonsnylaan/Frankrijklaan te Sint-Gillis (volg de bewegwijzering) – kaart F 9
- 📍 2-6 (Zuidstation)
- 📍 3-4-32-51-81-82 (Zuidstation)
- 📍 27-49-50-78 (Zuidstation)
- 📄 gedetailleerd programma op www.fmdo.be of op de Facebookpagina.

Een partnerschap tussen de Federatie van Marokkaanse en Mondiale Democratische Organisaties (FMDO) en haar vereniging-leden.

44.

Kaart A 9

LUIZENMOLEN

Vlinderstraat – Anderlecht

🕒 za en zo van 13u tot 18u

📍 B 75 (Goede Lucht)

In vroegere eeuwen werden houten staakmolens vaak van het ene naar het andere dorp verplaatst. Dat was ook het geval met de Luizenmolen die, ofschoon niemand weet waar hij precies vandaan komt, in 1864 op de grens van Anderlecht, in de Vlinderstraat, werd neergezet. In 1874 werd de molen opnieuw verplaatst naar een heuveltje naast de boerderij van zijn toenmalige eigenaar. Hij bleef in werking tot 1928 en werd in 1939 door de gemeente Anderlecht aangekocht. Ondanks de bescherming in 1942 takelde de Luizenmolen geleidelijk af: hij verloor zijn wieken en stortte gedeeltelijk in. In 1954 werd de bescherming opgeheven en het jaar daarop werd de molen afgebroken. De herinnering aan de molen bleef echter voortleven en enkele liefhebbers van lokale geschiedenis richtten in 1992 een vzw op om de molen herop te bouwen. Na goedkeuring door de gemeente stelde de Brusselse architect Georges Piron hiervoor de plannen op. Niet ver van de oude molenterp werd een nieuwe aangelegd. De bouw van de nieuwe Luizenmolen werd toevertrouwd aan de molenbouwers Gebroeders Peel uit Gistel. De wieken met een spanwijdte van 24 meter drijven twee maalstenen aan van elk 800 kg. Deze staakmolen werd in mei 1999 feestelijk in gebruik genomen en maalt vandaag weer zoals vroeger het graan van de boeren uit de omgeving. Een mooie landelijke toets in de hoofdstad van Europa. (B 08/02/2007)

**Project “Van graan tot brood”
(zie kadertekst hiernaast).**

PROJECT

Van graan tot brood

Om brood te maken is er water, gist of zuurdesem, zout en, natuurlijk, ook meel nodig. Dat meel wordt verkregen door het granen die in België groeien, zoals tarwe, spelt of rogge, fijn te pletten of te malen. Alvorens het graan te malen moet de landbouwer de granen eerst telen op de akker en ze vervolgens naar een molen brengen om er meel van te maken. Al die fases vereisen bepaalde technieken en vaardigheden, een kennis die nog aanwezig is op de grens van het Brussels Gewest! Kom dit zelf ontdekken in het gezelschap van Géry Brusselmans, oprichter van “Tartine et boterham”, de vereniging die de ambachtelijke (banket)bakkerijen van Brussel verenigt. Grijp tijdens uw bezoek ook de kans om de enige nog actieve windmolen van Brussel aan het werk te zien tijdens een maaldemonstratie met commentaar door Eric Diederich, verantwoordelijke van de Luizenmolen.

🕒 zaterdag en zondag om 13u30 en 16u (duur: 1u30)

📍 Luizenmolen, Vlinderstraat 192 in Anderlecht – kaart A 9

📍 B 75 (Goede Lucht)

📧 reserveren noodzakelijk per mail (gery@tartine-et-boterham.be).
Maximaal 15 personen per activiteit.

Een partnerschap tussen ‘Tartine et Boterham’ en de Luizenmolen.

45.

Kaart D 9

ACADEMIE VOOR BEELDENDE KUNSTEN ANDERLECHT (VOORMALIGE WONING VANDENPEEREBOOM)

Dapperheidsplein 17 – Anderlecht

↳ za van 10u tot 17u
zo van 12u tot 17u

M 5 (Sint-Guido)

T 81 (Sint-Guido)

B 46-49 (Sint-Guido)

Voorbij de inriipoort in neo-Lodewijk XV-stijl van de conciërgewoning komt de bezoeker op een geplaveid binnenplein met in het midden een stenen waterput bekroond met mooi siermeedwerk. Daartegenover bevindt zich de gevel van het “Vlaams Huis” die is getooid met smeedijzeren ankers die het fictieve jaartal 1563 vormen. Deze woning werd in 1890 door architect François Malfait gebouwd voor minister Jules Vandenpeereboom. Op vraag van de opdrachtgever werden elementen in neogotische en neorenaissancestijl gecombineerd om dit eclectische gebouw de allure van een 16de-eeuws woonhuis te geven. Het bevatte de omvangrijke verzameling meubels, antiquiteiten en oude boeken van de minister, die ze bij zijn dood in 1917 naliet aan de Belgische Staat. Uit die periode bleef een rijke interieurdecoratie bewaard met lambriseringen, glas-in-loodramen en grote schouwen in natuursteen waarin ook oude gebeeldhouwde elementen werden geïntegreerd.

De woning Vandenpeereboom wordt sinds 1979 gebruikt door de Academie voor Beeldende Kunsten die zich uitstrekt tot in de industriële gebouwen van de aanpalende, voormalige drukkerij. Verschillende ateliers zullen toegankelijk zijn, zoals dat voor dat voor de restauratie van schilderijen en het textiel-, polychromie- en steenkappersatelier. Aan de achterkant van het gebouw is sinds kort een moestuin voor de buurtbewoners aangelegd. (B 28/02/2002).

Projecten “Frottage van grafstenen” en “De hoeden van Sint-Guido”
(zie kaderteksten hiernaast).

PROJECT

Frottage van grafstenen

De collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk bezit een kostbaar funerair erfgoed. In de stenen vloer zijn talrijke grafstenen ingewerkt die dateren van de 15de tot de 18de eeuw. Deze graven oefenen al eeuwenlang een grote fascinatie uit. In de 19de eeuw was de ‘frottage’ van grafstenen zelfs een populair tijdverdrijf. Dit procedé bestaat erin een afdruk te maken van een reliëf met potlood of pastel op papier. Het is vandaag een belangrijke bron van historische informatie voor onze kennis van de heraldiek, iconografie en klederdracht. Door hun kwetsbare ligging op de vloer zijn vele grafstenen in de loop der tijd jammer genoeg sterk afgesleten en slecht leesbaar geworden.

Het belang van grafstenen en van de frottage-techniek wordt duidelijk worden gemaakt op een tentoonstelling in de Academie voor Beeldende Kunsten Anderlecht. U kan er bovendien zelf een frottage maken, de verschillende steenafwerkingstechnieken ontdekken, een demonstratie steenhouwen volgen en de vervaardiging van houtskool meemaken. In de collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk kunt u de graven zelf gaan bekijken met behulp van een plan.

- ↳ zaterdag en zondag van 12u tot 17u
 - > Tentoonstelling over de geschiedenis van de grafstenen en de frottage, zaterdag en zondag doorlopend
 - > Activiteit “Frottage op reliëf”, zaterdag en zondag doorlopend
 - > Activiteit “Fabricage van houtskool”, zaterdag en zondag om 14u (enkel in het Nederlands)
 - > Demonstratie van steenhouwen: zaterdag en zondag doorlopend
 - > Individuele bezoeken aan de collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk, met een kaart waarop de plaats van de diverse grafstenen is aangeduid: zaterdag en zondag doorlopend
- Academie Beeldende Kunsten Anderlecht, Dapperheidsplein 17 in Anderlecht – kaart **D 9**
 - M 5 (Sint-Guido)
 - T 81 (Sint-Guido)
 - B 46-49 (Sint-Guido)

Een partnerschap tussen de Academie voor Beeldende Kunsten Anderlecht, de kerkfabriek van de collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk en het gemeentebestuur van Anderlecht.

PROJECT

De hoeden van Sint-Guido

Een van de belangrijkste attributen van Sint-Guido was zijn pelgrimshoed. Volgens de legende vertrok de heilige voor zeven jaar op bedevaart naar Rome en het Heilig Land alvorens na zijn terugkeer in Anderlecht te overlijden. In de kerkschat van de collegiale is een zilveren hoed bewaard uit het begin van de 19de eeuw, bestemd om op het beeld van de heilige te plaatsen. Deze hoed diende als model om een identieke reproductie te maken met behulp van een 3D-printer.

Door de hoed van Sint-Guido in te kleuren, kunnen de deelnemers aan deze workshop verschillende oude polychromietechnieken (schilderen en vergulden) aanleren, zoals ze ook worden onderwezen aan toekomstige restaurateurs. De resultaten worden nadien in de collegiale kerk tentoongesteld. De workshop wordt geleid door Sandy Van Wissen, lerares polychromie en restauratrice gespecialiseerd in de conservatie van polychrome beelden.

- zaterdag om 10u en 14u en zondag om 14u (duur: 2u)
- Academie voor Beeldende Kunsten (Peereboomzaal), Dapperheidsplein 17 in Anderlecht – kaart **D 9**
- M 5 (Sint-Guido)
- T 81 (Sint-Guido)
- B 46-49 (Sint-Guido)
- reserveren gewenst op het nummer 02/526.83.51 (maandag tot vrijdag van 9u tot 12u en van 12u30 tot 15u) of per mail (monuments@anderlecht.brussels). Maximaal 10 deelnemers per workshop.

Een partnerschap tussen de kerkfabriek van de Collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guido, de Academie voor Beeldende Kunsten, Klare Lijn en het gemeentebestuur van Anderlecht (Dienst Monumenten en Landschappen).

PROJECT

Sgraffiti en kunst in Anderlecht

Met een gids ontdekt u de sgraffiti in de straten rond het Huis der Kunstenaars in Anderlecht. Daarna geeft Élise Raimbault, specialiste in het sgraffiti-ambacht, u een demonstratie van deze decoratietechniek die we op tal van Brusselse gevels aantreffen. Tot slot krijgt u de gelegenheid om zelf de handen uit de mouwen te steken bij het maken van een collectief sgraffitiwerk.

Wie wil kan de kunst van Anderlecht verder verkennen met een bezoek aan de tentoonstelling die in het Huis der Kunstenaars te zien is. Patricia Bouteiller, Charlyne Mispion en Marie Lechat hebben zich gedurende de zomer van 2018 meester gemaakt van deze ruimte en de buurtbewoners uitgenodigd om aan hun creatie mee te werken. Dat heeft geleid tot een installatie waar beneden boven is, binnen buiten, vice versa en omgekeerd!

- zaterdag en zondag om 10u, 14u en 16u (duur: 2u)
- vertrek: Huis der Kunstenaars, Bronsstraat 14 in Anderlecht – kaart **E 9**
- T 81 (Dover)
- B 46 (Dover)
- reserveren verplicht op het nummer 02/319.45.60 of per mail (info@arkadia.be). Maximaal 25 personen per rondleiding.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Arkadia, Élise Raimbault en het Huis der Kunstenaars in Anderlecht.

46.

Kaart D 9 **COLLEGIALE SINT-PIETER-EN-SINT-GUIDO***Dapperheidsplein – Anderlecht* za en zo van 10u tot 18u (Sint-Guido) 81 (Sint-Guido) 46-49 (Sint-Guido)

De collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk, opgetrokken tussen de tweede helft van de 14de eeuw en het midden van de 16de eeuw, is een van de mooiste kerken in Brabantse gotiekstijl van het Brussels Gewest. Verschillende befaamde bouwmeesters waren bij de bouw betrokken. Zo werd het koor ontworpen door Jan Van Ruysbroeck, die ook de toren van het Brusselse stadhuis ontwierp en tekende Lodewijk van Bodegem, architect van de kloosterkerk van Brou (Frankrijk), het portaal. De kerk werd van 1874 tot 1898 gerestaureerd door Jules-Jacques Van Ysendyck die ook

de vierkante toren van een spits voorzag. Het huidige kerkgebouw vervangt een romaanse collegiale die op het einde van 11de eeuw en in het begin van de 12de eeuw werd gebouwd op de plaats van een nog oudere kerk. Die eerste kerk werd opgericht door een kapittel van kanunniken dat in Anderlecht werd gesticht kort voor 1078, toen men daar een nieuwe heilige, Guido genaamd, begon te vereren. Van die cultus getuigt nog de romaanse crypte onder het koor waar de relieken werden bewaard van de heilige die eeuwenlang het onderwerp was van bedevaarten en volkse verering. De crypte bevat nog altijd een oude grafsteen, rustend op twee bakstenen sokkels, die bekend staat als 'het graf van Sint-Guido' die in 1122 heilig werd verklaard. Daarnaast kan men in de talrijke kunstwerken bewonderen, waaronder een reeks muurschilderingen en een rijke verzameling grafmonumenten (B 25/10/1938).

Project "Een heilige in beelden"
(zie kadertekst hieronder).

46

 PROJECT
Een heilige in beelden

Als genezer en lokale patroonheilige hield Sint-Guido eeuwenlang de faam van de gemeente Anderlecht hoog. In de collegiale kerk worden zijn relieken bewaard die vroeger het voorwerp van grote devotie waren, alsook talrijke religieuze kunstwerken die verband houden met zijn verering. De belangrijkste daarvan zijn een aantal reliekhouders, een groot retabel van de hand van Gaspar de Crayer en een indrukwekkende neoclassicistische preekstoel. Een selectie van representatieve werken laat het publiek kennis maken met het historische en religieuze belang van de Anderlechtse heilige en zijn cultus in het verleden. In het polychromieatelier van de Academie voor Beeldende Kunsten wordt een bijzonder belangrijk en kostbaar beeld in gepolychromeerd hout van Sint-Guido, dat momenteel gerestaureerd wordt, in de kijker geplaatst. Het is gesneden uit het hout van een miraculeuze eik die in 1663 werd geveld en volgens de legende door Guido zelf werd geplant. Met behulp van een stereoscopische microscoop kan men de polychromie waarnemen die in de loop van de eeuwen herhaaldelijk overschilderd werd en die Sint-Guido meermaals letterlijk in een 'nieuw gewaad' stak. Het bezoek aan de collegiale kerk kan worden gecombineerd met de didactische tentoonstelling "Sint-Guido van Anderlecht: tussen legende en geschiedenis".

 zondag om 14u (duur: 1u) vertrek: Collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk, Dapperheidsplein in Anderlecht – kaart D 9 5 (Sint-Guido) 81 (Sint-Guido) 46-49 (Sint-Guido)

 reserveren gewenst op het nummer 02/526.83.51 (maandag tot vrijdag van 9u tot 12u en van 12u30 tot 15u) of per mail (monuments@anderlecht.brussels). Maximaal 25 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen de kerkfabriek van de Collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk, de Academie voor Beeldende Kunsten, Klare Lijn en het gemeentebestuur van Anderlecht (Dienst Monumenten en Landschappen).

47. Kaart **D 9** **BEGIJNHOF VAN ANDERLECHT**

Kapelaanstraat 8 – Anderlecht

 za en zo van 10u tot 12u
en van 14u tot 17u M 5 (Sint-Guido) T 81 (Sint-Guido) B 46-49 (Sint-Guido)

Slechts weinig mensen weten dat het kleinste begijnhof van België zich in Anderlecht bevindt. Het ligt in de schaduw van de collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk en bestaat uit

twee lage breedhuisjes gebouwd in de 16de en 17de eeuw aan weerszijden van een ommuurde tuin met centrale waterput. Deze charmante plek uit vervlogen tijden vormde sinds 1252 de leefwereld van acht begijntjes. Het begijnhof werd in 1930 omgevormd tot museum van de Anderlechtse folklore. Het huisvest een verzameling archeologische voorwerpen en religieuze en volkskunst die een overzicht schetsen van de duizend jaar oude geschiedenis van de gemeente. (B 25/10/1938)

Project “Van bladeren en kruiden”
(zie kadertekst hieronder).

47

 PROJECT
Van bladeren en kruiden

Oude plaatsen, nieuw sap: laat u charmeren door drie tuinen verbonden met drie monumenten van het Anderlechtse erfgoed. De tuin met geneeskrachtige planten van het Erasmushuis en de binnenkoer van het Begijnhof, illustere getuigen van het verleden, kijken met verliefde ogen naar de nieuwe buurtmoestuin “Bzinnentuin”, aangelegd in de lente van 2017 op de site van het voormalige huis Vandeppeereboom, waar vandaag de Academie voor Beeldende Kunsten van Anderlecht gevestigd is. Hoe kunst en natuur verzoenen in de stedelijke ruimte? Hoe studenten en buurtbewoners verenigen rond een samenwerkingsproject? Op deze drie plekken kunnen gezinnen via workshops en bezoeken de magie en de schoonheid van groene ruimtes in het hart van de stad herontdekken.

- > Op de site van de Academie (Bzinnentuin): workshop insectenhotels maken en workshop bijen tekenen; bezoek aan de tuin.
- > In het Erasmushuis: aanwezigheid van een gids in het huis; workshops in de tuin: degustatie van kruidenthee, distillatie van essentiële olie en introductie in de wereld van de geneeskrachtige planten.
- > In het Begijnhof: aanwezigheid van een gids.
- > In de bibliotheek van de Espace Carème: workshop vegetale tartinades en stand met boeken over tuinieren en koken met tuinproducten (enkel op zaterdag). Enkel in het Frans.

 zaterdag en zondag van 14u tot 18u (behalve bibliotheek – enkel op zaterdag)

 plaatsen:

- > Erasmushuis, Formanoirstraat 31 in Anderlecht – kaart **D 9**
- > Bibliotheek van de Espace Carème, Kapelaanstraat 1-7 in Anderlecht – kaart **D 9**
- > Begijnhof, Kapelaanstraat 8 in Anderlecht – kaart **D 9**
- > Academie Beeldende Kunsten, Dapperheidsplein 17 in Anderlecht – kaart **D 9**

 M 5 (Sint-Guido) T 81 (Sint-Guido) B 46-49 (Sint-Guido)

Een partnerschap tussen het Erasmushuis, de Academie voor Beeldende Kunsten en de Bibliotheek van de Espace Carème.

48.

Kaart D 9

ERASMUSHUIS EN TUINEN*De Formanoirstraat 31 – Anderlecht*

⌚ za en zo van 10u tot 18u

M 5 (Sint-Guido)

T 81 (Sint-Guido)

B 46-49 (Sint-Guido)

Vlabbij de collegiale Sint-Pieter-en-Sint-Guidokerk ligt het huis *De Zwaan*, dat in de 16de eeuw bewoond werd door kanunnik Wychman, een vriend van Erasmus. De pittoreske gevels in baksteen en witsteen, doorbroken door ramen met kruiskozijsen zijn mooi bewaard. In 1932 werd hier een museum opgericht, gewijd aan de beroemde Nederlandse filosoof die er in 1521 verbleef. Meubels uit die tijd, een verzameling oude schilderijen en een bibliotheek vol oude boekbanden evoceren een interieur waarin de geest van Erasmus nog voelbaar aanwezig is. In 1987 legde landschapsarchitect René Péchère achter de woning een medicinale tuin aan die is opgevat als een botanisch

portret van Erasmus. Hij koos een honderdtal geneeskrachtige planten die bekend waren in de tijd van de grote humanist. Deze sierlijke tuin, geïnspireerd door het *Cruydeboek* van Dodoens, zal alle kruidenliefhebbers aanspreken. Iets verderop ligt een filosofische tuin ontworpen door Benoît Fondou die zich hiervoor inspireerde op de tekst 'Het religieus banket', geschreven door Erasmus na zijn verblijf in Anderlecht. Te midden van

het groen kan men een aantal door hedendaagse kunstenaars ontworpen 'filosofische kamers' bekijken. (B 25/120/1938)

Projecten "Sterren toevoegen aan het firmament": een filosofische wandeling in de tuin van de ziel" en "Van bladeren en kruiden" (zie kaderteksten hieronder en vorige pagina).

 PROJECT**"Sterren toevoegen aan het firmament": een filosofische wandeling in de tuin van de ziel**

Achter het Erasmushuis ligt een unieke en weinig gekende parel verborgen: alle bezoekers zijn het erover eens dat deze tuin een lust voor het oog vormt en een oase van rust waar het aangenaam vertoeven is.

Maar ongekend is onbemind. Om daar iets aan te doen, organiseert de vereniging Klare Lijn een bezoek aan het gedeelte van de tuin dat in 2000 werd aangelegd en de naam 'tuin van de ziel' meekreeg. Gelegen achter de tuin met geneeskrachtige planten of 'tuin van het lichaam', is dit deel opgevat als een 'tuin van de geest'. Geïnspireerd door een traktaat waarin Erasmus de ideale tuin beschrijft, ontwierpen hedendaagse kunstenaars 'filosofische kamers' die met elkaar in verbinding staan en uitnodigen om er te verpozen en te mediteren of tot creatieve rust en een gesprek onder vrienden. Volg de gids-filosof en wandel in de voetsporen van Erasmus zoals hij dit zelf eeuwen geleden deed terwijl hij zich boog over filosofische vraagstukken. Ontdek de spiraalvormige kuil van Bob Verschuieren of de met woorden beschreven 'tranen van de ziel' die Marie-Jo Lafontaine in de tuin heeft achtergelaten. Voorbij een creatie van Catherine Beaugrand komt u aan de 'kijkkamer' van Perejaume waarin het landschap nieuwe vormen aanneemt. Geniet ten slotte van de tijd die voorbijaat of, om Erasmus te citeren: "Haast u langzaam".

⌚ zaterdag om 16u en zondag om 14u30

⦿ vertrek: binnenplaats van het Erasmushuis, Formanoirstraat 31 in Anderlecht – kaart D 9

M 5 (Sint-Guido)

T 81 (Sint-Guido)

B 46-49 (Sint-Guido)

Een partnerschap tussen Klare Lijn en het Erasmushuis.

49. Kaart F 7

BRUSSELS MUSEUM VOOR ARBEID EN INDUSTRIE (VOORMALIGE COMPAGNIE DES BRONZES)

Ransfortstraat 27
Sint-Jans-Molenbeek

- za en zo van 13u30 tot 17u
- M 1-5 (Graaf van Vlaanderen)
- T 51 (Vlaamsepoort)
- B 86 (Vlaamsepoort), 89 (Paal)

De *Compagnie des Bronzes* werd in 1854 opgericht onder de naam *Société Corman et Cie*, maar de werkplaatsen werden pas in 1887 overgebracht naar de Ransfortstraat, te midden van een wijk in volle expansie die bekendstond als het Belgische Manchester. In die tijd werden er vooral stukken in zink, brons, ijzer en andere metalen vervaardigd. De onderneming kende een toenemend succes en prestigieuze bestellingen vulden de orderboekjes: van de hekken van de zoo van New York, over de beelden van de Kleine Zavel en het memoriaal van Lord

49

Leighton in Saint-Paul in Londen tot de beelden van Brabo in Antwerpen en koning Albert I op de Kunstberg. De bedrijfsgebouwen, gegroepeerd rond een binnenplaats, werden opgericht tussen 1887 en 1912. Ze omvatten een montagehal, een giethal, een smelthal en een beeldhouwatelier. De neoclassicistische directiewoning huisvest vandaag de kantoren van *La Fonderie*, terwijl de draaihal dienst doet als tentoonstellingsruimte.

Na 1950 ging de activiteit geleidelijk achteruit tot het bedrijf in 1979 uiteindelijk failliet ging. Onder impuls van een wijkvereniging, het *Collectif du Vieux Molenbeek*, kocht de Franse Gemeenschap de site halfweg de jaren 1980 aan.

Vandaag bestudeert *La Fonderie* de sociaal-economische geschiedenis van de hoofdstad vanuit diverse invalshoeken en op basis van archiefonderzoek, registratie van mondelinge getuigenissen, verzamelen van objecten en machines, publicaties en educatieve activiteiten voor kinderen en volwassenen. De vaste tentoonstelling van het museum vertelt de industriële geschiedenis van Brussel. De tijdelijke tentoonstelling *Gender@war* bekijkt de Eerste Wereldoorlog en de maatschappelijke omwentelingen die deze oorlog meegebracht dan weer vanuit een sociaal standpunt, meer bepaald op het vlak van gelijkheid tussen mannen en vrouwen. (BL 22/05/1997)

Projecten: "Molenbekenaars delen hun wijk: Klein Manchester" en "Mijnheer de stationchef..." (zie kaderteksten hiernaast en volgende pagina).

PROJECT

Molenbekenaars delen hun wijk: Klein Manchester

Een heel jaar lang hebben de Molenbekenaars, met de steun van de vzw's *Cultures&Santé* en *La Rue*, hun gemeente verkend en een andere kant van Molenbeek ontdekt, vol ongekende rijkdommen. Via participatieve workshops en wandelingen in de straten en de tuinen rond *La Fonderie* laten de inwoners van de Ransfortwijk u kennismaken met hun Molenbeek. Ze zullen hun favoriete plekje met u delen en u hun gemeente op een andere manier laten ontdekken. Kom Molenbeek zelf eens met andere ogen bekijken en laat u verrassen door een wijk en zijn bewoners. Want het erfgoed appreciëren is ook een gelegenheid om de blik te verruimen.

- zaterdag en zondag van 14u tot 17u
- *Brussels Museum voor Arbeid en Industrie, Ransfortstraat 27 in Sint-Jans-Molenbeek – kaart F 7*
- M 1-5 (Graaf van Vlaanderen)
- T 51 (Vlaamsepoort)
- B 86 (Vlaamsepoort), 89 (Paal)
- ter gelegenheid van de Open Monumentendagen zijn de tentoonstellingen in het Brussels Museum voor Arbeid en Industrie gratis toegankelijk.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen *La Fonderie*, de inwoners van Oud-Molenbeek, vzw *La Rue* en vzw *Cultures&Santé*.

 PROJECT

Mijnheer de stationschef...

In de 19de en een groot deel van de 20ste eeuw was het Weststation een belangrijk goederenstation dat de naburige fabrieken bediende. Warenhuis Delhaize en brouwerij Vandenheuvel waren via privésporen met het station verbonden. Jonge Molenbekenaars nemen u mee op ontdekkingsstocht door deze wijk, die vlak bij hun school ligt. De tocht begint in het Weststation en gaat via de Vandenspeereboomstraat en de voetgangersbrug naar metrostation Beekkant. Van daar gaat het verder naar de depots van Delhaize in de Ossegemstraat. De wandeling eindigt aan de Gentse Steenweg nabij metrostation Ossegem. Dankzij een interscholoproject om jongeren bewust te maken van de industriële geschiedenis van de gemeente, dat in 2017 begeleid werd door *La Fonderie*, hebben ze deze site ontdekt en leren begrijpen via workshops, enquêtes en ontmoetingen. De jongeren zullen u gidsen met behulp van iconografische bronnen, documenten en geluidsopnames. Tijdens de wandeling kan u zelf uw mening geven over de erfgoedwaarde van plaatsen en gebouwen. De dialoog zal worden opgenomen met de steun van vzw Urbanisa'son.

- 🕒 zaterdag en zondag om 10u en 14u (duur: 2u)
- 📍 vertrek: Brussels Museum voor Arbeid en Industrie, Ransfortstraat 27 in Sint-Jans-Molenbeek – kaart **F 7**
- 📍 1-5 (Graaf van Vlaanderen)
- 📍 51 (Vlaamsepoort)
- 📍 86 (Vlaamsepoort), 89 (Paal)
- 📧 reserveren gewenst op het nummer 02/410.99.50 of per mail (reservation@lafonderie.be). Maximaal 25 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen *La Fonderie*, de Campus Saint-Jean en Urbanisa'son.

 PROJECT

'Peauésie' in Molenbeek

'Peauésie' is de betovering van het alledaagse, het onverwachte op de grijze trottoirs van de stad, een andere manier om een regendag te zien en vooral om opnieuw oog te krijgen voor de schoonheid die ons omringt. Het is het spel tussen het zichtbare en het onzichtbare, de schoonheid van het broze en het vluchtige, het verleden en het heden. Het project introduceert de poëzie, een enigszins vergeten praktijk, opnieuw in het dagelijks leven, en biedt een manier aan om te zeggen – en te schrijven – dat kunst op elke straathoek aanwezig is. 'Peauésie bestaat erin gedichten, geschreven door dichters en gewone burgers in verschillende talen (Frans, Nederlands, Arabisch, Engels,...) in de publieke ruimte te plaatsen met behulp van sjablonen en een biologisch afbreekbare spray. Deze gedichten, in de vorm van vrije haiku's, blijven ongeveer twee maanden op de grond staan en verschijnen slechts in contact met water. Vraag de geïllustreerde poëziekaart aan die voor de gelegenheid ontworpen is en ontdek Molenbeek op een andere manier!

- 🕒 zaterdag om 10u en zondag om 15u (duur: 2u).
- 📍 vertrek: Brass Art Digitaal café, Gemeenteplein 28 in Sint-Jans-Molenbeek – kaart **F 7**
- 📍 1-5 (Graaf van Vlaanderen)
- 📍 51 (Vlaamsepoort)
- 📍 86 (Graaf van Vlaanderen)
- 📧 reserveren verplicht per mail (mel.godin@gmail.com). Kaart verkrijgbaar bij de Dienst Cultuur/Net van Franstalige gemeentelijke bibliotheken en Brass Art Digitaal café.

Een partnerschap tussen *L'arbre de Diane* asbl, de studenten van het ERG (voor het grafische onderzoek en ontwerp), Sophie Daxhelet, illustratrice, en de Dienst Cultuur/Net van Franstalige gemeentelijke bibliotheken. Dit project is bekroond met de Prix Bruocsella by Promothéa.

50

PROJECT

Molenbeek, een bruisend jongeren centrum achter een poort

Langs het kanaal, in 'klein Manchester', zijn reeds vele oude industriële gebouwen verdwenen. Andere hebben een nieuwe bestemming gekregen. Een van de gebouwen die aan de sloop ontsnapt zijn, is de vroegere distilleerderij Mandarine Napoléon. Daar werd de door een Belg uitgevonden likeur gebrouwen die erg in de smaak viel bij de Franse keizer.

Na een geslaagde renovatie heeft de vzw JES hier zijn intrek genomen. Deze vereniging die actief is in Antwerpen, Gent en Sint-Jans-Molenbeek, zet vooral in op de organisatie van vrijetijdsactiviteiten voor jongeren (sport en avontuur, parken en openbare plaatsen, kunst, muziek, multimedia, vrijwilligerswerk, opleiding van animatoren en monitoren, huisvesting van groepen), beroepsopleiding en re-integratie op de arbeidsmarkt (beroepsopleiding, samenwerking met partners uit diverse sectoren), welzijn en maatschappelijk engagement (straatwerk, vertegenwoordiging van de jeugd bij de politieke overheden, enz.).

Tijdens het bezoek kunt u dit mooie gebouw ontdekken waar verleden en heden hand in hand gaan.

- zaterdag en zondag van 10u tot 16u (doorlopend rondleidingen per groepen van 25 personen)
- JES, Werkhuisenstraat 3-5 in Sint-Jans-Molenbeek – kaart G 7
- M 2-6 (IJzer/Ribaucourt)
- T 51 (Saintelette)
- B 89 (Ribaucourt), 47-58-88 (IJzer)
- reserveren verplicht op het nummer 0499/21.39.85 of per mail (info@e-guides.be).

Een partnerschap tussen E-Guides en JES.

50.

Kaart G 7

JES

Werkhuisenstraat 3-5
Sint-Jans-Molenbeek

 za en zo van 10u tot 16u

 M 2-6 (IJzer/Ribaucourt)

 T 51 (Saintelette)

 B 89 (Ribaucourt), 47-58-88 (IJzer)

Deze voormalige raffinerij, een mooi voorbeeld van industriële architectuur die midden in de stad behouden bleef, werd in 1894 gebouwd door architect G. de Lamchies. De bakstenen gebouwen zijn gegroepeerd rond een binnenplein. De gevels aan de straatzijde zijn geritmeerd met decoratief pleisterwerk en bekroond met een houten kroonlijst met lam-brekijnen. Het complex, dat ook zijn hoge schoorsteen behield, was het productiecentrum van de beroemde Belgische likeur Mandarine Napoléon. Vandaag zijn hier de lokalen gevestigd van JES, een stadslaboratorium zoals ze zichzelf noemen. Deze vereniging biedt hulp aan achtergestelde jongeren in Brussel, Antwerpen en Gent. Ze organiseert opleidingen en workshops voor jongeren en beroepsmensen uit de jeugdsector. Ook de jeugtherberg JES Sleep Inn heeft hier zijn adres.

Project "Molenbeek, een bruisend jongeren centrum achter een poort" (zie kadertekst hiernaast).

PROJECT

Optimisme en creativiteit in Molenbeek

Sint-Jans-Molenbeek verdient ongetwijfeld een bezoek. Het gemeentebestuur maar ook talrijke verenigingen verrichten de laatste jaren buitengewone inspanningen om van de gemeente een plek te maken waar het goed is om te leven. Zowat overal vinden er renovatie- en verfraaiingswerken plaats en steeds meer jongeren komen zich in Molenbeek vestigen. Deze wandeling doorkruist het historische centrum en plaatst enkele verenigingen in de kijker die zich inzetten voor het welzijn van de bevolking en/of van nieuwe inwijkelingen. Molenbeek bruist van activiteit, gaande van sociale integratie en gratis opleidingen over sociale restaurants tot de bouw van passiefwoningen volgens het principe van housing first, enz. U maakt kennis met een incubator van 'informaticagenieën' die zijn studenten in contact brengt met de arbeidsmarkt en met JES, een multidisciplinair centrum geïnstalleerd in de vroegere distilleerderij Mandarine Napoléon. Kortom, u ontdekt een gemeente in beweging die steeds meer mensen aantrekt!

- 🕒 zaterdag en zondag om 10u en 14u (duur: 2u)
- 📍 vertrek: voor het gemeentehuis van Sint-Jans-Molenbeek, Graaf van Vlaanderenstraat 20 in Sint-Jans-Molenbeek – kaart **F 7**
- 📍 1-5 (Graaf van Vlaanderen)
- 📍 51 (Vlaamsepoort)
- 📍 86 (Graaf van Vlaanderen)
- 📞 reserveren verplicht op het nummer 0499/21.39.85 of per mail (info@e-guides.be). Maximaal 25 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen E-Guides en JES.

PROJECT

Verhalen uit de diaspora

Sprookjes en verhalen overschrijden grenzen en culturen. Overal waar ze verteld worden, geven ze hun boodschap mee aan wie ernaar wil luisteren. Ze zijn publiek bezit en richten zich tot iedereen. Tijdens deze wandeling door Oud-Molenbeek ontdekt u verhalen die al een lange reis achter de rug hebben door verschillende continenten en die nu ook hier verteld willen worden. Uw ontdekkings-tocht eindigt in het MoMuse, dat voorwerpen tentoonstelt die elk hun eigen geschiedenis hebben. Verzint u er een verhaal bij?

Een wandeling voor gezinnen met kinderen.

- 🕒 zaterdag en zondag om 10u en 14u (duur: 2u30)
- 📍 vertrek: Le Phare du Kanaal, Koolmijnenkaai 40 in Sint-Jans-Molenbeek (einde van de wandeling: MoMuse, Mommaertsstraat 2A in Sint-Jans-Molenbeek) – kaart **G 7**
- 📍 1-5 (Graaf van Vlaanderen)
- 📍 51 (Vlaamsepoort)
- 📍 86 (Vlaamsepoort)
- 📞 reserveren gewenst op het nummer 0487/55.72.74 of per mail (stapstad2014@gmail.com). Maximaal 20 personen per wandeling.

Een partnerschap tussen Stapstad VZW, MoMuse en asbl Moca.

BRUZZ

YOU ARE THE CITY.

BRUZZ magazine bestaat 1 jaar!
Vier met ons mee.

**Neem NU een gratis abonnement
op BRUZZ.be/abonnement**

NIEUWS UIT BRUSSEL. CULTUUR IN BRUSSEL. BRUSSEL. **BRUZZ.**

51.

Kaart G 5

BE-HERE (VOORMALIGE BYRRH-VESTIGING)*Dieudonné Lefèvrestraat 4
Brussel-Laken*⬇️ *za en zo van 11u tot 17u*🚶 *enkel toegankelijk in het kader
van de activiteiten*📍 *88-89 (Poesjkin),
57-88 (Stapelplaats)*

Het was op vraag van *Maison Violet frères*, gevestigd in Thuir in de Oostelijke Pyreneeën, dat de Parijse architect Anatole Laquerrière de plannen tekende voor deze rustiek ogende industriële gebouwen. Zo ontstond de Belgische Byrrh-vestiging die dat bijzondere drankje, gecreëerd in 1866 en officieel erkend in 1873, brouwde en commercialiseerde. Byrrh dankt zijn ontstaan aan de gebroeders Simon en Pallade Violet, rondreizende lakenhandelaars, die op het idee kwamen

een geneeskrachtige drank te maken op basis van wijn en andere ingrediënten zoals koffie, cacao, vlierbloesem, kamille en kina. Het brouwsel, dat eerst via apotheken werd verkocht, zou weldra een populair aperitief worden. Het complex bestaat vandaag uit twee gebouwen, verbonden door een binnenplaats die overdekt is met een driehoekige glazen overkapping. In het kleinste gebouw was oorspronkelijk de administratie ondergebracht, terwijl het grootste onder een metalen cremonagebint als opslagplaats diende. De goed bewaarde gevels vallen op door hun bijzonder geslaagd kleurspel en contrasterende texturen en zijn versierd met vele sgraffiti. De site wordt heden gerestaureerd op initiatief van het OCMW van Brussel, met de financiële steun van het EFRO en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Monumenten en Landschappen) en werd herbestemd als bedrijventrum waar ondernemingen van uiteen-

51

lopende aard verschillende soorten ruimtes kunnen huren. (B 22/05/1997)

Project “Brussel aan het werk van gisteren tot vandaag: ontdekking van Be-Here (voormalige Byrrh-vestiging)” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT
Brussel aan het werk van gisteren tot vandaag: ontdekking van Be-Here (voormalige Byrrh-vestiging)

Be-Here is een nieuw bedrijventrum dat zich richt op de toekomstige spelers van de gewestelijke economie. Het is gevestigd in het voormalige Byrrh-gebouw, een getuige van het glorieus industriële verleden van Brussel. Dit uitgestrekte complex met een totale oppervlakte van 9.000 m², niet ver van Thurn en Taxis, is beschermd en werd onlangs gerestaureerd op initiatief van het OCMW van Brussel. Het EFRO (programmatie 2007-2013) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Monumenten en Landschappen) stonden mee in voor de financiering. Vanaf het najaar 2018 zullen ondernemingen hier gebruik kunnen maken van semi-industriële ateliers, productie- en verkoopruimtes, een functionele logistieke infrastructuur en ingerichte kantoren. Men mikt op de eerste plaats op ondernemingen die actief zijn in de sectoren duurzame voeding en kringloopeconomie. U zal dit complex, waarvan de renovatie nog altijd aan de gang is, in primeur kunnen ontdekken vergezeld van een gids die u vertelt over de geschiedenis van dit gebouw uit de jaren 1920 waar het befaamde Franse aperitief werd gefabriceerd. Bij die gelegenheid kan u ook vaststellen hoe het architecturale erfgoed op respectvolle wijze verzoend wordt met de functionele infrastructuur van een dynamisch bedrijventrum.

⬇️ *zaterdag en zondag van 11u tot 17u (doorlopend rondleidingen in kleine groepen)*

📍 *vertrek: Be-Here, Dieudonné Lefèvrestraat 4 in Brussel-Laken – kaart G 5*

📍 *88-89 (Poesjkin), 57-88 (Stapelhuis)*

🚶 *alleen bepaalde delen zullen toegankelijk zijn.*

Een partnerschap tussen Once in Brussels, Les Ateliers des Tanneurs en het OCMW van Brussel.

52.

Kaart G 4

CULTUREEL CENTRUM BRUSSEL NOORD – MAISON DE LA CRÉATION (VOORMALIG GEMEENTEHUIS VAN LAKEN)

Emile Bockstaelplein
Brussel-Laken

⏰ za en zo van 10u tot 16u

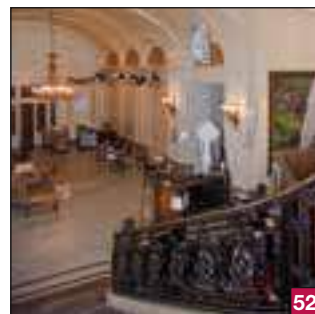
 6 (Bockstael)

 62-93 (Bockstael)

 49-53-88-89 (Bockstael)

In 1893 besloot de gemeente Laken een nieuw gemeentehuis te bouwen waarrond zich ook een nieuwe wijk ontwikkelde. De architectuurwedstrijd werd gewonnen door architect Paul Bonduelle, die zich associeerde met Charly Gilson. Dat duo had overigens al voor meerdere projecten in Brussel samengewerkt. De werken duurden van 1907 tot 1912. Bonduelle, opgeleid aan de *École des*

Beaux-Arts van Parijs, ontwierp een gebouw met klassieke lijnen in rode baksteen en witsteen. De centraal in de gevel geplaatste toren doet denken aan de Noord-Franse belforten, meer bepaald die van Rijsel en Calais. De voorgevel domineert het het Bockstaelplein dat speciaal voor het gemeentehuis werd aangelegd. Op de voorgevel sluiten twee lange zijvleugels aan die in het midden en achteraan verbonden zijn door een dwarsvolume waardoor twee binnenpleinen gevormd worden. Een beeldenprogramma dat de schone kunsten en de gemeentelijke deugden voorstelt, versiert het gebouw aan de binnen- en buitenkant. Het gemeentehuis verloor zijn functie nadat Laken bij Brussel werd ingelijfd. Het gebouw huisvest momenteel het *Maison de la Création* – Cultureel Centrum Brussel Noord. Deze ruimte voor kennisoverdracht, opleiding, creatie en informatieverbreiding staat open voor ieder-

52

een die graag nieuwe dingen ontdekt, zich wil ontplooiën, leren en collectief creëren. (B 13/04/1995)

Projecten “Erfgoedreconversie: van gemeentehuis naar cultureel centrum” en “Tekenen een erfgoed” (zie kaderteksten hiernaast en volgende pagina).

PROJECT

Erfgoedreconversie: van gemeentehuis naar cultureel centrum

Een van de opmerkelijkste monumenten in het centrum van de vroegere gemeente Laken is het voormalige gemeentehuis. Dit gebouw in neorenaissancestijl van architecten Bonduelle en Gilson werd in 1912 in gebruik genomen. Naast een lokettenzaal, die nog altijd dienst doet, en de gemeentelijke bibliotheek huisvest het vandaag ook het Cultureel Centrum Brussel Noord – *Maison de la Création*. Het bezoek leidt u rond in het interieur van het gebouw en belicht de specifieke voorwaarden die gepaard gaan met de herbesteding van een beschermd, administratief gebouw tot een levende plek waar zeer uiteenlopende culturele activiteiten plaatsvinden. Daarop volgt een rondleiding in de onmiddellijke omgeving van het Bockstaelplein met uitleg over de eclectische gebouwen die vanaf 1900 werden opgetrokken om rond het gemeentehuis een commercieel en residentieel centrum tot stand te brengen, eveneens in historiserende stijl. Opbrengstgebouwen met topgevels en herenhuizen met een bonte mengeling van decors uit verschillende stijlperiodes, waaronder de art nouveau en de art deco, vormen een gevarieerd en schilderachtig palet dat typisch is voor de Brusselse architectuur van de Belle Époque en de dulle jaren 1920.

⏰ zaterdag en zondag om 11u30 en 14u (duur: 1u30)

👉 vertrek: voor de ingang van het voormalige gemeentehuis (Cultureel Centrum Brussel Noord – Maison de la Création), Emile Bockstaelplein in Brussel-Laken – kaart G 4

 6 (Bockstael)

 62-93 (Bockstael)

 49-53-88-89 (Bockstael)

 reservatie gewenst per mail (laeken.decouverte@gmail.com). Maximaal 20 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen Laken Onthuld en het Cultureel Centrum Brussel Noord – Maison de la Création.

53.

Kaart F 3

HORTAKAPEL EN SITE VAN HET BRUGMANNZIEKENHUIS

J.-J. Crocq/laan 21 – Brussel-Laken

🕒 za en zo van 10u tot 18u

📍 51-93 (Brugmann-ziekenhuis),
19 (Guillaume De Greef)

🏠 53-88 (Brugmann-ziekenhuis)

Aan het begin van de 20ste eeuw werd de Stad Brussel geconfronteerd met de sterk verouderde toestand van haar ziekenhuizen en een chronisch tekort aan bedden. Bij zijn overlijden in 1900 liet de financier en filantroop Georges Brugmann vijf miljoen toenmalige Belgische frank na aan de Raad van Godshuizen. Al snel werd besloten dit bedrag te besteden aan de bouw van een nieuw ziekenhuis dat zou afhangen van de Faculteit Geneeskunde van de *Université libre de Bruxelles*. De opdracht werd toevertrouwd aan architect Victor Horta. Afgaand op het advies van de

artsen en in overeenstemming met de hygiënische voorschriften van die tijd, ontwierp hij een complex met horizontale paviljoenen. Deze 'ziekenhuis-tuinwijk' werd ingeplant in een landelijke en bosrijke omgeving die beschutting was tegen de wind. De werken begonnen in 1911 maar het ziekenhuis werd pas in 1923 officieel in gebruik genomen, hoewel het reeds op het einde van de Eerste Wereldoorlog operationeel was. Horta liet in dit ontwerp bewust elke verwijzing naar de art nouveau achterwege omdat golvende lijnen hem hier niet doelmatig leken. Hij opteerde voor een moderne functionele architectuur die perfect beantwoordde aan de behoeften van de gebruikers en maakte meesterlijk gebruik van de beschikbare ruimte om dit uitgekiende gebouwencomplex te realiseren. Ook vandaag nog blijft de Brugmannsite een vooraanstaande referentie op het gebied van ziekenhuisarchitectuur en dat ondanks alle wetenschappelijke vooruitgang. Op de site van het ziekenhuis bevindt zich

53

ook een kapel die een dubbele functie vervulde. Op de bovenste verdieping werden de begrafenisdiensten gehouden, terwijl de benedenverdieping het lijkenhuis bevatte en de autopsielokalen van de dienst anatomische pathologie.

Project "Architecturale schatten op de heuvels van noordwest-Brussel"
(zie kadertekst pagina 91).

PROJECT

Teken eens erfgoed

De kinderen van de huistakenschool *Le Colombier* in het voormalige gemeentehuis van Laken, hebben het rijke erfgoed van hun wijk leren kennen en waarderen door er tekeningen en foto's van te maken. Kom dit erfgoed samen met hen ontdekken op twee plaatsen die deze kinderen nauw aan het hart liggen: de brug van Laken en de Sint-Annafontein. U leert er de geschiedenis, anekdotes en legendes van deze plaatsen kennen en het nodige materiaal is beschikbaar om zelf een 'stadstekening' te maken: vouwstoeltjes, tekenbladen, potloden, pastelkrijtjes, stiften, tekenplankjes, en... een verfrissing. Bij slecht weer gaat de activiteit door in het *Maison de la Création*, eveneens gehuisvest in het oude gemeentehuis dat in 2012 prachtig gerestaureerd werd ter gelegenheid van zijn honderdjarig bestaan. Er is ook een kleine tentoonstelling met de tekeningen en foto's van de kinderen. U kunt er ook uw eigen creatie van de dag tentoonstellen, die u nadien uiteraard zal worden terugbezorgd.

🕒 zaterdag en zondag om 10u en 14u (duur: 2u)

📍 plaatsen:

- > zaterdag: voor het Monument van de Arbeid, Jachtenkaai in Brussel-Laken
- > zondag: Sint-Annafontein, Abelenlaan (bovenkant van de Sint-Annadreef) in Brussel-Laken
- > zaterdag en zondag: tentoonstelling (en bij slecht weer): voormalig gemeentehuis van Laken, Emile Bockstaellaan 246 (ingang via het Emile Bockstaelplein) in Brussel-Laken.

📞 inlichtingen: 0486/40.40.89 of codemusconcept@proximus.be

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Codémus Concept ASBL, de huistaakschool 'Le Colombier' en het Cultureel Centrum Brussel Noord – Maison de la Création.

54.

Kaart F 3 **GENEESKUNDIGE STICHTING
KONINGIN ELISABETH**

J.-J. Crocq/laan 3 – Brussel-Laken

 za en zo van 10u tot 18u 51-93 (Brugmann-ziekenhuis) 53-88 (Brugmann-ziekenhuis)

In 1924 sloten de Algemene Raad van de Godshuizen van Brussel en de Koningin Elisabethstichting een overeenkomst waarmee deze laatste zich ertoe verbond een instituut voor geneeskundig onderzoek op te richten. Op een terrein aan de Crocq/laan dat eigendom was van het Brugmann-ziekenhuis realiseerde Architect Henry Lacoste, tevens een fervent archeoloog, tussen 1927 en 1933 dit sobere bakstenen gebouw in art-decostijl. Aan het noordelijke uiteinde van het gebouw bevindt zich de voormalige directeurswoning. Vlak ernaast ligt de

54

hoofdingang van de Stichting, toegankelijk via een diep trapportaal. Lacoste gebruikte gekleurde keramiektegels voor de gevel en glastegels (marbriet) voor het interieur, onder andere in de grote hal met zuilen. Ook de bibliotheek met haar fraaie houten boe-

kenrekken en monumentaal omlijste toegangsdeur zal de aandacht van de bezoeker trekken.

Project “Architecturale schatten op de heuvels van noordwest-Brussel” (zie kadertekst volgende pagina).

55.

Kaart E-F 4 **KONING BOUDEWIJNPARK**

Bonaventurestraat – Jette

 6 (Stuyvenberg) 19-51-93 (Guillaume De Greef),
62 (Kerkhof van Jette) 53-88 (Lorge), 13 (Reniers)

Het Koning Boudewijnpark werd in 1977 gecreëerd om een van de laatste enclaves van het natuurlijke Brabantse landschap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te beschermen. Dankzij dit initiatief kon ook een groene zone van meer dan 100 ha worden aangelegd die de prachtige beukenmassieven van het Laarbeekbos, het Poelbos en het Dielegembos omvat, naast zones met weiden, moerassen, vijvers en grasvlaktes. In het lagere gedeelte is een landschapspark in romantische Engelse stijl aangelegd, waarin zich ook de tuin van het *Centre Scolaire du Sacré-Coeur de Jette* en de bedding van de Molenbeekvallei bevinden. Uitgestrekte gazons omzoomd met groepjes vrijstaande bomen, water-

55

partijen en een rietveld waarin kikkers, watersalamanders, ijsvogels, kleine karekieten en tal van vissen leven, omringen een van de laatste overblijfselen van het domein van de abdij van Dielegem, namelijk de visvijver van de watermolen. Iets hoger gelegen, afgezoomd door hagen van hazelaar, hulst, meidoorn, sleedoorn en haagbeuk, vindt men de laatste veewelden, maar ook een boomgaard, moestuinen en akkers die aan de rand van Brussel voor

een ongewoon landelijke sfeer zorgen. Een chalet in Normandische stijl, in 1908 door de Luikse architect Charles Castermans gebouwd voor advocaat Eugène Van den Elschen, herbergt een café-restaurant waar wandelaars graag even komen verpozen.

Project “Architecturale schatten op de heuvels van noordwest-Brussel” (zie kadertekst volgende pagina).

 PROJECT

Architecturale schatten op de heuvels van noordwest-Brussel

Na de opheffing van de abdijen en religieuze stichtingen op het einde van de 18de eeuw bleef het landelijk uitzicht van de heuvels in het noordwesten van Brussel nog tot begin 20ste eeuw bewaard door de aanwezigheid van grote landbouwbedrijven. Op de voormalige kerkelijke gronden werden vele landhuizen en kastelen gebouwd, waaronder het koninklijk paleis van Laken. Gedurende de hele 20ste eeuw waren de heuvels het toneel van een intense bouwactiviteit met grote ziekenhuizen (Brugmann, UZ-VUB, militair hospitaal), medische instellingen (Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth), uitgestrekte stedenbouwkundige gehelen (Modelwijk, tuinwijken) en sites voor de organisatie van tentoonstellingen (Japanse Toren, Chinees Paviljoen, expopaleizen op de Heizel, Atomium).

De *Association Culturelle de Bruxelles Nord-Ouest* stelt u diverse activiteiten voor die inzoomen op drie nog bestaande instellingen: de site van het Brugmannziekenhuis, de Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth en het *Institut du Sacré-Cœur de Jette*. Deze opmerkelijke gebouwen zijn het werk van grote architecten: Victor Horta ontwierp het eerste, Henri Lacoste het tweede en het derde is van de hand van Jean Bethune, grondlegger van de neogotiek in België en ontwerper van de voormalige kapel van het Sacré-Cœur, en Laurent-Benoît Dewez (architect van het neoclassicisme in onze gewesten en naar alle waarschijnlijkheid ontwerper van het kasteel Bonaventure dat vroeger omringd was door prinselijke tuinen).

Rondleidingen in de Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth en tentoonstelling over deze realisatie van Henri Lacoste, architect-archeoloog

- 🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 18u (doorlopende rondleidingen)
- 📍 vertrek: Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth, J-J Crocqsaan 3 in Brussel-Laken – kaart F 3
- 📍 51-93 (Brugmann-ziekenhuis)
- 📍 53-88 (Brugmann-ziekenhuis)

Een partnerschap tussen de Association Culturelle de Bruxelles Nord-Ouest en de Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth.

Tentoonstellingen

In de Hortakapel geven diverse borden uitleg over de evolutie van de heuvels in het noordwesten van Brussel, van de grote landbouwdomeinen tot de grote landgoederen, het Bonaventurekasteel en zijn prinselijke tuinen en de grote ziekenhuisinstellingen en het openbaar park.

Een tweede tentoonstelling handelt over de band tussen de kunstenaars en het bouwkundig erfgoed (tekeningen, pastels, enz.).

- 🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 18u
- 📍 Hortakapel, J-J Crocqsaan 21 in Brussel-Laken – kaart F 3
- 📍 51-93 (Brugmann-ziekenhuis)
- 📍 53-88 (Brugmann-ziekenhuis)

Met de medewerking van de Association Culturelle de Bruxelles Nord-Ouest en de Cuisines bruxelloises.

Wandelingen

Ontdekking van het oeuvre van Horta en Lacoste op de Brugmannsite.

- 🕒 zaterdag en zondag om 14u15

Ontdekking van de fase 1 van het Koning Boudewijnpark, de site van de vroegere steengroeven van de abdij van Dielegem en de site van het Bonaventurekasteel met zijn vroeger prinselijk park en zijn tuingebouwtjes.

- 🕒 zaterdag om 10u15, 12u15, 14u30 en 16u15. Enkel in het Frans
- 📍 vertrek: Hortakapel, J-J Crocqsaan 21 in Brussel-Laken – kaart F 3
- 📍 51-93 (Brugmann-ziekenhuis)
- 📍 53-88 (Brugmann-ziekenhuis)

👥 maximaal 25 personen per wandeling.

Een partnerschap tussen de Association Culturelle de Bruxelles Nord-Ouest, het CHU Brugmann en Leefmilieu Brussel.

PROJECT

Voorbeelden van modernisme in Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem

In de periode van de Expo '58 waren de architecten-interieurontwerpers R. Brunswyck en O. Wathelet bijzonder actief in Ganshoren en Sint-Agatha-Berchem. Ze introduceerden er een moderne architectuur met een familiaal karakter, gericht op de middenklasse, met woningen die de levensstijl van die jaren weer spiegelden. De architecten speelden met horizontale en verticale lijnen, integreerden de garage in de benedenverdieping en wilden de bewoonbaarheid verbeteren door de trappen in de woonruimtes op te nemen. De gevels bieden een speelse afwisseling van balkons, luifels, ramen, sculpturale elementen, texturen en materialen. Zelfs het interieur droeg het stempel van de ontwerpers. De meeste van deze woningen zijn intussen van eigenaar veranderd en zorgvuldig gerenoveerd. Tijdens deze wandeling kan u een bijgebouw van het gemeentehuis en het vroegere bureau van R. Brunswyck en O. Wathelet in Ganshoren bezoeken en wordt u ontvangen door de eigenaars van een woning in Sint-Agatha-Berchem.

- Ⓛ zaterdag en zondag om 10u30 en 14u (duur: 2u30)
- Ⓞ vertrek: gemeentehuis van Ganshoren, de Villegaslaan 31 in Ganshoren
- ⓑ 67 (Beeckmans)
- 📞 reserveren verplicht op het nummer 02/380.22.09 of per mail (info@korei.be). Maximaal 15 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen Korei en de bewoners van de opengestelde plaatsen.

56. Kaart J 3

CULTUREEL CENTRUM BRUSSEL NOORD – MAISON DE LA CRÉATION (VOORMALIGE SINT-NIKLAASKERK)

Sint-Niklaasplein
Brussel – Neder-Over-Heembeek

- Ⓛ za en zo van 10u tot 18u
- ⓑ 47-53 (Zavelput)

In 2016 werd de voormalige Sint-Niklaaskerk opnieuw voor het publiek geopend als Franstalig cultuurcentrum van Neder-Over-Heembeek, een gewezen landbouwdorp dat bijna een eeuw geleden bij de Stad Brussel werd aangehecht. Het beheer van het centrum en zijn goed gevulde culturele programmatie werden toevertrouwd aan het *Maison de la Création*. De Sint-Niklaaskerk, een kleine landelijke kerk uit de eerste helft van de 18de eeuw, heeft een fronton dat reeds het classicisme aankondigt, maar vertoont ook barokke elementen verwijzend naar de voorgaande eeuw. Om de kerk aan te passen aan de evolverende smaak gebruikten de premonstratenzen monniken van de abdij van Dielegem traditionele, lokale witsteen (Lediaanse zandsteen). Die steen werd gedolven in de plaatselijke

56

steengroeven die hun sporen nalieten in het reliëf van Heembeek. De restauratie van de kerk, onder toezicht van de Cel Historisch Erfgoed van de Stad Brussel, nam verscheidene jaren (2012-2016) in beslag en werd voorafgegaan door grondig archeologisch onderzoek. (B 14/03/1940)

Project "Neder-Over-Heembeek: een woelige eeuw" (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

Neder-Over-Heembeek: een woelige eeuw

Het is weinig bekend dat de plannen voor de verstedelijking van Neder-Over-Heembeek niet dateren van de aanhechting door de Stad Brussel in 1921. Het lokale bestuur had al voordien plannen om een nieuwe wijk en kerk op te richten. Het project liep door de oorlog vertraging op maar kwam daarna in een stroomversnelling. Nieuwe industrieën zorgden voor een instroom van arbeidersgezinnen. Het uitzicht van het dorp veranderde geleidelijk, de boerderijen verdwenen en werden vervangen door eclectische en moderne huizen en appartementsgebouwen. Deze kleine, multimediale tentoonstelling zoomt in op de eerste verstedelijking van het nieuwe '2de district' van de Stad Brussel tijdens het Interbellum.

- Ⓛ zaterdag en zondag van 10u tot 18u (rondleidingen zodra zich een groep heeft gevormd)
- Ⓞ Cultureel Centrum Brussel Noord – Maison de la Création, Sint-Niklaasplein in Brussel-Neder-Over-Heembeek – kaart J 3
- ⓑ 47-53 (Zavelput)

Een partnerschap tussen De Groene Wandeling van Neder-Over-Heembeek en het *Maison de la Création*, die hun banden consolideren in een project dat hun menselijke, materiële en intellectuele middelen verenigt.

57.

Kaart L 3

DORPSKERN VAN HAREN

*Kortenbachstraat, Wachttoerenstraat, Ganzenweidestraat en Sint-Elisabethstraat
Brussel-Haren*

B 64 (Kortenbach)

De gemeente Haren, ten noordoosten van Brussel, stond lange tijd op het voorplan van de vooruitgang. De eerste spoorlijn die Brussel met Mechelen verbond in 1835, liep over Harens grondgebied en ook de eerste Belgische luchthaven werd hier in 1915 ingeplant. De gemeente vormt een belangrijk communicatieknooppunt, begrensd door het kanaal van Willebroek. Zowel de hoofdzetel van de NAVO als de depots van de MIVB zijn er gevestigd. Ondanks dat alles is de dorpskern merkwaardig goed bewaard gebleven: hierdoor krijgt men op enkele kilometers van de Brusselse Grote Markt de indruk op het Brabantse platteland te vertoeven. De authentiek bewaarde Sint-Elisabethkerk, reeds vermeld in de 13de eeuw, wordt omringd door oude huizen en boerderijen waar sinds jaar en dag witloof wordt geteeld, destijds het handelsmerk van Haren. Moestuinen, weiden, moerassen en rustige voetpaden geven een pittoreske en landelijke

uitstraling aan dit dorp dat zijn ligging in de Zennevallei en het Woluwedal volop benutte. Een ander overblijfsel van het middeleeuws verleden is de Castrumhoeve, voor het eerst vermeld in 1322. Van de oude slottoren blijven alleen een poort en enkele witstenen muren over die op sommige plaatsen anderhalve meter dik zijn. Dat wijst duidelijk op de belangrijke verdedigende rol van deze versterkte hoeve die in die tijd toebehoorde aan de kleine adel. In de 15de eeuw was de toren eigendom van de patriciërsfamilies De Hertoghe en Vandernoot, vooraleer ze in de 16de

in handen kwam van de Cortenbachs. De verschillende boerderijgebouwen die rond de slottoren verspreid liggen, zijn naar Brabantse traditie rond een binnenplaats geschikt. De hoeve bleef actief tot 1830. In 1913 vernielde een brand de daken en werden de oude trapgevels beschadigd.

Projecten "Het Castrum doet Haren leven... of omgekeerd" en "Zavelsteen, het gesteente van Haren" (zie kaderteksten hieronder en op de volgende pagina).

PROJECT
Het Castrum doet Haren leven... of omgekeerd

Een versterkte vesting om te beletten dat aanvallers Brussel onder water zouden zetten door de kanalisering van de Zenne te vernielen. Een verwaarloosde en verlaten versterkte toren in een vergeten dorp ten noorden van de stad... De Castrumhoeve met zijn mysterieuze slottoren is sinds de 14de eeuw onlosmakelijk met de geschiedenis van Haren verbonden. Haren en zijn Castrum houden het midden tussen een vesting en een buitenverblijf waar men de drukte van de stad kon ontvluchten om er te genieten van de rust van het platteland en er de jacht te beoefenen. Het is een plaats beladen met een rijke geschiedenis. Verloren in de vochtige weiden van de Zennevallei, ingesloten door spoorlijnen en overwoekerd door Japanse duizendknoop, wacht de Castrumhoeve op u. Kom deze site (her)ontdekken en maak tegelijk kennis met het dorp en zijn bewoners.

Om u beter te kunnen ontvangen worden er tijdens de zomer een aantal infrastructuurwerken uitgevoerd die de band tussen het dorp en het Castrum zullen herstellen. Ook een terras, een picknick, kleine versnaperingen en omkaderende activiteiten staan op het programma.

🕒 zaterdag en zondag van 12u30 tot 14u

📍 Castrumhoeve, Castrumpad (kruising Wachttoerenstraat en Ganzenweidestraat) in Brussel-Haren – kaart L 3

B 64 (Kortenbach)

Een partnerschap tussen Haren TV en het Comité van Haren.

PROJECT
Zavelsteen, het gesteente van Haren

De twee beschermde gebouwen van Haren zijn levende getuigen van de ontginning van de lokale zavelsteen van Haren. Maar ze zijn lang niet de enige en uitgaand van dit kleine stukje geschiedenis valt er dan ook nog veel meer te vertellen over Haren. Maak kennis met het soms verrassende lot dat sommige van deze stenen ondergingen en ontdek hoe ze vandaag voortbestaan en hun stempel drukten op het dorp Haren.

Van 10u tot 17 kunt u terecht in een informatiestand op het dorpsplein van Haren. U kunt er cartografische documenten, oude foto's en andere stenen bekijken.

In dit infopunt nodigen gepassioneerde Harenaars u uit voor drie wandelingen:

- > de eerste wandeling, 's ochtends, brengt u naar de Sint-Elisabethkerk en de Castrumhoeve. Onderweg komt u langs het restant van de middeleeuwse slotoren, een van de voornaamste bezienswaardigheden van dit kleine dorp in het noorden van Brussel. De zavelsteen van Haren, een soort lokale zandsteen, vormt de rode draad van de wandeling die u de geschiedenis van Haren en zijn burens laat ontdekken. Ook de geologie en de economische betekenis van de stenen komt aan bod. Nadien volgt een bezoek aan de Sint-Elisabethkerk waarvan het orgel onlangs gerestaureerd is;
- > De tweede wandeling, in de namiddag, maakt een grotere lus rond het dorp. U kan genieten van de rustige wandelwegen van Haren en oude steengroeven ontdekken zoals op het braakland van de Keelbeek;
- > op zondag is er de fietsversie van de wandeling (ter gelegenheid van de autoloze zondag): zo mist u niets van Haren en ontdekt u, als er genoeg tijd over is, de naburige dorpen zoals Diegem-Lo, Evere en Neder-over-Heembeek.
- > een bezoek aan de Sint-Elisabethkerk is voorzien op zaterdag en zondag van 12u30 tot 13u30.

Voor de wandelaars die Haren op eigen tempo willen verkennen, is een gedetailleerde wandelkaart beschikbaar.

- ⌚ *zaterdag en zondag van 10u tot 17u (wandelingen zaterdag om 10u en 14u30 en zondag om 14u30)*
- 📍 *dorpsplein van Haren, Kortenbachstraat 11 in Brussel-Haren – kaart L 3*
- 📍 *64 (Kortenbach)*

Een partnerschap tussen Haren TV, het Comité van Haren en de kerkfabriek van de Sint-Elisabethkerk.

58.

Kaart L 6

**OLEANDERGAARD EN
APPARTEMENTSGEBOUW
'IEDER ZIJN HUIS'**
Platolaan 19-21 – Evere

 ⌚ *za en zo van 10u tot 18u*

 📍 *45 (Cicero),
63-66-80 (Kerkhof van Brussel)*

Architect Willy Van der Meeren kreeg in 1957 opdracht een reeks woningen te ontwerpen gegroepeerd in lange, lage blokken met slechts één verdieping. De woningen, met grote glaspartijen die uitzonderlijk veel licht binnenlaten, strekken zich uit op een ruim gazon tussen twee parallelle straten die samen de Oleandergaard vormen. Twee jaar later tekende Van der Meeren het ontwerp dat als zijn meesterwerk wordt beschouwd: het complex 'Ieder zijn huis' met 105 sociale appartementen, gebouwd tussen 1959 en 1961 in samenwerking met architect Léon Palm. Het gebouw rust op betonnen pijlers en de woningen zijn toegankelijk via 'binnenstraten' die telkens drie verdiepingen bedienen. Hun afmetingen zijn geïnspireerd op de Modulor-maat van Le Corbusier. De betonnen portieken werden ter plaatse gegoten, maar alle andere gevelelementen de gevels, de vloeren en de trappen, werden geprefabriceerd en op de werf gemonteerd. Van der Meeren hield hier een pleidooi voor een rationele en goedkope architectuur, gebaseerd op industrialisering en standaardisering, wat hem onderscheidt van de eerste generatie modernisten. In de gemeenschappelijke ruimte werden kunstwerken geïntegreerd. Zo vindt men in de inkomhal een bas-reliëf van Jo Delahaut en staat er buiten een beeld van Rik Poot. Onlangs werd het gebouw grondig gerenoveerd door Beliris om het aan te passen aan de hedendaagse normen voor isolatie, veiligheid en comfort.

Project "Happy Evere After (de bakstenen doen spreken)" (zie kadertekst hiernaast).

PROJECT

Happy Evere After (de bakstenen doen spreken)

“Happy Evere After” richt de schijnwerpers op de Platuwijk in Hoog-Evere en meer bepaald op de sociale woningen van de Oleandergaard en het appartementsgebouw ‘Ieder zijn huis’, dat momenteel beheerd wordt door de coöperatieve huurdersvennootschap Everecity. Om de bakstenen te doen spreken heeft L’Entrela’ – Centre culturel d’Evere de kunstenaar Chad Keveny uitgenodigd om zes maanden als ‘artist in residence’ in de wijk te verblijven. In een volledig glazen atelier heeft Chad geschilderd, getekend en de buurtbewoners ontmoet om hun verhalen te verzamelen. Rondleidingen (door de bewoners zelf!) nemen u mee naar de woningen die ontworpen zijn door de Belgische architect Willy Van der Meeren. Het parcours wordt bewegwijzerd door de tijdelijke werken van Chad Keveny (grote tekeningen in Oost-Indische inkt op kraftpapier, oude foto’s en uittreksels uit interviews) die tentoongesteld zijn op de muren van de woningen zodat de bezoekers naast de architectuur van de wijk ook de kostbare getuigenissen van de bewoners kunnen ontdekken.

- vrije toegang, zaterdag en zondag van 10u tot 18u (rondleidingen om 14u, 15u en 16u – duur: 45 min.)
- vertrek: lokaal van het PCS (Projet de Cohésion Sociale) De Là haut, Platuwaan 21 in Evere – kaart **L 6**
- **B** 45 (Cicero), 63-66-80 (Kerkhof van Brussel)
- reserveren gewenst op het nummer 02/241.15.83 of per mail (happyeveerafter@gmail.com).

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen L’Entrela’ – Centre culturel d’Evere, Everecity en Chad Keveny, beeldend kunstenaar.

PROJECT

Herinneringen aan de luchtaanvallen, de plicht tot herdenking

In de loop van de 20ste eeuw heeft Brussel twee bezettingen meegemaakt en hebben de inwoners van de stad acht jaar oorlog moeten doorstaan! De evolutie van de militaire technologie bracht het front tot in het hart van de hoofdstad, aangezien de oorlog ook in de lucht werd gevoerd. De burgerbevolking, die tot dan toe nog relatief gespaard bleef van het oorlogsgeweld, werd zo tegelijk getuige en slachtoffer van de twee wereldconflicten. Brussel werd getroffen door meerdere bombardementen, waaronder de aanval op het vliegveld van Evere in 1915, de bombardementen op de spoorinfrastructuur in 1940-1943-1944 en de V1- en V2-aanvallen van 1944-1945. Ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de Wapenstilstand van 1918 en de 75ste verjaardag van het tragische bombardement van Schaarbeek-Etterbeek kunt u een bezoek brengen aan enkele ongewone plaatsen die deze herinneringen in stand houden en die tot de laatste getuigen van dit verleden behoren. De aanwezigheid van de *Guards* en de reconstructie van een Brits kamp zal de geschiedenis opnieuw tot leven wekken.

- zaterdag en zondag om 11u en 15u (duur: 1u30)
- vertrek: Tweedekkerstraat 176 in Brussel-Haren/Evere – kaart **K 4**
- **T** 55 (Van Cutsem)
- **B** 45-59-69 (Vandenhoven), 64 (Tweedekker)
- reserveren verplicht per mail (debbaudt@hotmail.com). Maximaal 25 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen de “Découvertes culturelles de Quentin Debbaudt”, de Nationale Strijdersbond van België (FNC-NSB), Legacy 39-45 en de Milieucommissie Brussel en Omgeving.

59.

Kaart K 8

CLOCKARIUM

Auguste Reyerslaan 163
Schaarbeek

🕒 enkel zo van 10u tot 18u30
(laatste toegang om 17u30)

🚶 enkel toegankelijk in het kader
van de activiteiten

🕒 7-25 (Diamant)

🕒 12-21-28-29-79 (Diamant)

Hoewel het Clockarium in de eerste plaats een museum is dat vermaard is om zijn opmerkelijke verzameling faienceklokken (meer dan duizend!), is ook het huis waarin het is ondergebracht zeker een bezoek waard. Het is een mooi voorbeeld van een stads-woning in art-decostijl, gebouwd in 1935 naar het ontwerp van architect

Gustave Bossuyt. Oorspronkelijk telde het twee verdiepingen en had het een dakterras met pergola. Dit laatste werd in 1953 vervangen door een grote slaapkamer met badkamer naar de plannen van architect L. Schoemaker. De erker van de eerste verdieping steunt op hardstenen pijlers die de inkomdeur en de garage flankeren en vormt zo als het ware een luifel boven de begane grond en tevens een draagvlak voor het balkon op de tweede verdieping. Ook de derde verdieping, die lichtjes terugwijkt, heeft een balkon. De met mozaïeken beklede art-decofontein in de vestibule vormt de perfecte introductie voor de ontdekking van de schouwganituren afkomstig uit heel Europa. Dit kleurrijke en wonderlijke universum sluit perfect aan bij de stijl van het museum zelf.

Project "Art Deco in al zijn glorie. Architectuur en sierkunsten rond het Clockarium" (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

Art Deco in al zijn glorie. Architectuur en sierkunsten rond het Clockarium

Het Clockarium, een verrassend museum van klokken in art-decofaïence is gevestigd in een mooie art-decowoning en vormt het vertrekpunt van een interactieve en geleide wandeling in twee delen: eerst voert een ontdekkings-tocht u langs de Reyerslaan en de Vergotesquare waar de gidsen aan de hand van afbeeldingen van klokken uit het Clockarium de deelnemers het verband zullen tonen tussen de versiering van de klokken en het decoratieve repertoire van de art-decogebouwen. Daarna wordt de wandeling voortgezet in het Clockarium waar de gidsen op basis van afbeeldingen van art-deco-elementen uit de internationale architectuur, de bezoekers zullen uitnodigen om deze elementen terug te vinden in een selectie van de meest representatieve klokken van het museum.

🕒 zondag om 11u30 en 14u30 (duur: 1u)

🕒 Clockarium, Auguste Reyerslaan 163 in Schaarbeek – kaart K 8

🕒 7-25 (Diamant)

🕒 12-21-28-29-79 (Diamant)

📧 reserveren verplicht per mail
(brusselsartdecosociety@hotmail.com).
Maximaal 15 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen de Brussels Art Deco Society en het Clockarium.

PROJECT

Een voetgangerstunnel geherwaardeerd dankzij de muziek van Antynomy

Een muzikale happening zal de Vergote voetgangerstunnel plots een heel ander karakter geven. Vele mensen houden niet van dergelijke doorgangen, die ze associëren met onveiligheid en waar ze het liefst zo snel mogelijk door lopen. Nochtans heeft de Vergote tunnel echte artistieke kwaliteiten zoals zijn natuurlijke akoestiek, maar ook zijn muren die bekleed zijn met allerlei graffiti, symbool voor de vrijemeningsuiting van gisteren en vandaag. De doorgang wordt op die manier een metafoer die u, vergezeld van een zintuigelijke ervaring, aanzet om nieuwsgierig en gevoelig te blijven, om niet toe te geven aan bepaalde vooroordelen en om eens stil te staan bij wat ons erfgoed nu eigenlijk is.

🕒 zaterdag en zondag om 13u, 14u, 15u en 16u
(duur: 30 min.)

🕒 voetgangerstunnel aan de Vergotesquare
(onder de Brand Whitlocklaan, ter hoogte van de
Brand Whitlocklaan 458) in Schaarbeek – kaart K 8

🕒 7-25 (Diamant)

🕒 12-21-28-29-79 (Diamant), 28 (Diamant/Vergote)

📧 reserveren gewenst per mail (hello@antynomy.com).
Maximaal 20 personen per prestatie.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Antynomy en de gemeente Schaarbeek.

60. Kaart I 6

LOUIS BERTRANDLAAN

Schaarbeek

- T** 92 (*Sint-Servaaskerk*)
- B** 56 (*Herman*),
66 (*Crossing/Louis Bertrand*)

In 1898 besloot het gemeentebestuur van Schaarbeek een prestigieuze laan aan te leggen tussen het voorplein van de nieuwe Sint-Servaaskerk en het Josaphatpark. De oude dorpskern en de vroegere kerk moesten hiervoor verdwijnen. Alleen de mooie pastorie, die terugwijkt ten opzichte van de huidige rooilijn, getuigt nog van dit verleden. De laan werd ontworpen om een breed perspectief te bieden. Op de centrale middenberm bevinden zich bomen en bloemperken en langs de brede trottoirs verzezen mooie huizen. Het was de ambitie om naar het voorbeeld van de Louizalaan een elegante promenade te creëren voor de welgestelde bewoners van de nieuwe wijk. In de loop van de

jaren werden verschillende gevelwedstrijden georganiseerd, zoals voor de beide, vrijwel identieke gebouwen aan het begin van de laan. De aanleg was omstreeks 1905 voltooid en vanaf die datum werden in een gestaag tempo huizen gebouwd die, ondanks de grote stijlvariëaties, de laan een opmerkelijke architecturale eenheid verlenen. Op de hoeken met de Josaphatstraat staan twee indrukwekkende handelspanden van art-nouveau-architect Gustave Strauven, waarvan een zijn mooie straatluifel bewaard heeft. Daartegenover, op de hoek met de Henri Bergéstraat en de Joseph Brandtstraat, ontwierp architect D. Fastré het meest opmerkelijke gebouw van de laan: een pand in eclectische stijl met twee door koperen koepels bekroonde torentjes en een voortuintje. Vanaf dat punt loopt de laan waaivormig uit naar het Josaphatpark. Het laatste gebouw dat werd opgetrokken, was het sportpaleis in Beaux-Arts-stijl uit 1911. Jarenlang lokte dit het grote publiek naar wie-

lerwedstrijden, circusvoorstellingen, politieke meetings, boks- en worstelkampen, tot zelfs concerten van Johnny Halliday en de Rolling Stones. Deze sporttempel werd in 1966 gesloopt voor de bouw van de Brusiliatoren naar de plannen van Jacques Cuisinier, die ook de Martinoren ontwierp. De laan is genoemd naar een Belgisch schrijver en politicus die in Schaarbeek woonde.

Project “De Louis Bertrandlaan, een echt openluchtmuseum!”
(zie kadertekst hieronder).

PROJECT

De Louis Bertrandlaan, een echt openluchtmuseum!

Op het einde van de 19de eeuw onderging de gemeente Schaarbeek een ware gedaanteverandering en hertekende de gemeentelijke overheid het landschap. Het dorp Schaarbeek verstedelijkte en daarbij hoorde ook de aanleg van een prestigieuze, residentiële laan. De huizen weerspiegelen de heersende smaak die destijds in de mode was en getuigen van het vakmanschap van befaamde architecten en ambachtslieden. Het volstaat even naar de gevels te kijken om de vele decoratieve technieken te bewonderen die hun stempel drukken op de huizen en de architectuur harmonisch aanvullen. Gustave Strauven realiseerde meerdere woningen langs de laan. Ze getuigen van de meest creatieve periode uit zijn architecturale productie. In het herenhuis op nummer 43, in 1906 gebouwd voor mijnheer Verhaeghe, valt de diversiteit aan bouwambachten op die aan de uitvoering te pas kwamen. Zo is de gevel afgewerkt met een sgraffito en wordt het gebouw bekroond door een verrassend klokkentorentje dat een mooi uitzicht biedt op het nabijgelegen Josaphatpark. In het kader van de projectoproep “Het erfgoed, dat zijn wij” hebben eigenaars, historici, ambachtslieden en erfgoedminnaars zich verenigd om activiteiten voor te stellen rond de laan en haar sgraffiti:

- > een fototentoonstelling over de Louis Bertrandlaan, gisteren en vandaag;
- > informatie over sgraffiti met speciale aandacht voor twee restauraties;
- > een demonstratie van de sgraffititechniek door een ambachtsman;
- > de voorstelling van de visuele montage “Het gouden tijdperk van de sgraffiti in Schaarbeek”, met uitleg;
- > verschillende wandelingen in de buurt van de laan.

- D** zaterdag en zondag van 10u tot 18u
- > presentatie visuele montage, zaterdag en zondag om 11u30 en 16u
- > ontdekkingsparcours van de laan, zaterdag en zondag om 10u en 14u30 (duur: 1u30)

C woning Verhaeghe, Louis Bertrandlaan 43 in Schaarbeek – kaart I 6

- T** 92 (*Sint-Servaaskerk*)
- B** 56 (*Herman*), 66 (*Crossing/Louis Bertrand*)

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen de Groupe d'Études et de Recherches Peintures murales – Sgraffites culturelles (G.E.R.P.M.-S.C.), Claire Eykerman, Yves Jacqmin en Camille Meslay.

61. Kaart I 6 **AUTRIQUEHUIS**

Haachtse Steenweg 266
Schaarbeek

 za en zo van 12u tot 17u15

 enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

 I 25-92 (Robiano)

 B 65-66 (Robiano)

Het Autriquehuis, het eerste markante gebouw van Victor Horta, is een belangrijk element van het bouwkundig erfgoed in Brussel. Deze woning uit 1893 vormt een scharniermoment in de loopbaan van een van de grootste Belgische architecten. Enkele jaren geleden werd ze nauwkeurig gerestaureerd, waardoor we de ontstaansgeschiedenis van de art nouveau beter begrijpen. De door François Schuiten en Benoît Peeters ontworpen scenografie maakt van deze woning als het ware een 'huis der

61

huizen', een eerbetoon aan de private woningbouw in Brussel dat tegelijk de verbeelding prikkelt. Van de kelder tot de zolder laat de encenering van het Autriquehuis het historische en esthetische belang van de Brusselse huizen zien en legt het hun aantrekkingskracht en mysteries bloot. (B 30/03/1976)

Project "Art [Nouveau] on paper"
(zie kaderteksten hieronder en op pagina 37).

 PROJECT
Art [Nouveau] on paper

Ter gelegenheid van de Open Monumentendagen nodigt het Autriquehuis de deelnemers uit op de tentoonstelling "Motieven van Horta. Stoffen en behang uit Brusselse huizen". Hier kunnen de bezoekers meer te weten komen over de sierkunsten aan het begin van de 20ste eeuw. Zowel het behangpapier dat onlangs herontdekt werd als de boeken en boekbanden in art-nouveaustijl uit het fonds van de Bibliotheca Wittockiana leren ons hoe het concept totaalkunst vorm kreeg en een ware revolutie veroorzaakte in de sierkunsten.

Zaterdagvoormiddag staat in het teken van gezinnen die het huis op een speelse manier kunnen verkennen en sommige decoratieve technieken leren toepassen. Zaterdag- en zondagnamiddag zijn bestemd voor rondleidingen.

- > *Ludiek bezoek aan de tentoonstelling "Motieven van Horta" voor gezinnen en creatieve workshop, zaterdag om 9u en 10u30. Maximaal 12 kinderen (6-12 jaar). Reserveren verplicht per mail (info@autrique.be) vóór 10 september. Enkel in het Frans.*
- > *Doorlopend rondleidingen in groepen van 20 personen, zaterdag en zondag van 12u tot 17u15, met de medewerking van Klare Lijn en Pro Velo.*

 Autriquehuis, Haachtse Steenweg 266 in Schaarbeek – kaart I 6

 I 25-92 (Robiano)

 B 65-66 (Robiano)

Een partnerschap tussen het Autriquehuis en de Bibliotheca Wittockiana.

PROJECT

De 'Fischeriens op wandel', een ongewone audiovisuele wandeling door Schaarbeek

Ga op wandel met de ogen en oren van de jongeren van het *Institut Frans Fischer*. Voorzien van een mp3, een koptelefoon en een geïllustreerd boekje gaat u, geleid door hun stemmen, op ontdekkingsstocht naar vijf van hun geliefkoosde plaatsen in de omgeving van hun school.

Een reis vol geluiden, anekdotes en verhalen van mensen die deze ruimtes bewonen, bezoeken of kennen. Een gelegenheid om de wijk te (her)ontdekken via de ontmoetingen die zij er gehad hebben, de vreemde geluiden die ze registreerden en de visuele elementen die hun aandacht trokken.

Door te werken op het terrein en zich vertrouwd te maken met verschillende artistieke en mediatechnieken, dompelden de leerlingen zich maandenlang onder in de wijk van hun school. Ze ontdekten zo op creatieve wijze het belang van het menselijke en culturele erfgoed alsook van de verspreiding ervan in een poging om het collectieve geheugen van de wijk uit te bouwen. Vandaag delen zij deze ervaring met u!

Dit originele parcours weerspiegelt het streven naar ontmoeting en overdracht waar de vzw Urbanisa'son voor staat en dat erop gericht is om het geheugen van een wijk te bewaren in een tijd waarin alles evolueert, plaatsen verdwijnen, nieuwe gebouwd worden, enz.

- 📌 programma:
 - > individuele wandeling (met hoofdtelefoon), zaterdag en zondag doorlopend van 10u tot 14u30 (laatste vertrek) (duur: 1u45)
 - > collectieve wandeling zaterdag en zondag om 11u en 14u30 (duur: 1u45)
- 📍 vertrek: Huis der Kunsten, Haachtse Steenweg 147 in Schaarbeek – kaart **I 6**
- 📍 92-93 (Sint-Maria), 25-62 (Robiano)
- 📍 65-66 (Robiano)
- ✉ reserveren per mail voor de groepswandelingen op vaste uren (urbanisason2007@gmail.com). Maximaal 20 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Urbanisa'son, het *Institut Frans Fischer* en tekenares Fanny Dreyer, met de steun van de Franse Gemeenschapscommissie en de dienst voor Franse Cultuur van Schaarbeek.

PROJECT

Nieuwe golf van kunstenaars in Schaarbeek

Deze gezellige wandeling in Schaarbeek begint aan de Koninklijke Sint-Mariakerk in romaans-byzantijnse stijl. Deze kerk, waarvan de bouw begon in 1845, is opgericht op het Koninginneplein, een van de scharnierpunten op het 'koninklijk tracé' dat het koninklijk paleis in Brussel verbindt met het kasteel van Laken. Via de Haachtse Steenweg doorkruist u deze kleurrijke en altijd levendige wijk. Haar bijnaam, Klein Anatolië, verwijst naar de talrijke Turkse families die zich hier in de loop van de jaren gevestigd hebben. Iets verderop komt u voorbij het Atriquehuis, de eerste belangrijke realisatie van Victor Horta. Vervolgens verandert de sfeer op de Louis Bertrandlaan, een echte catalogus van de bouwstijlen die de economische opgang van de burgerij in de 19de eeuw illustreerden. Rond het mooie Weldoenersplein, naar ontwerp van landschapsarchitect Edmond Galoppin die de zowel de plannen tekende als de planten uitkoos, ontdekt u nog enkele architecturale pareltjes van eclecticisme en art nouveau. Deze verschillende wijken hebben tot op de dag van vandaag altijd schilders, beeldhouwers en andere kunstenaars aange trokken. Enkele hedendaagse kunstenaars openen de deuren van hun atelier en zullen u graag vertellen over hun beroep en hun passie terwijl ze een aantal van hun werken laten zien.

- 📌 zaterdag en zondag om 9u30 en 13u30 (duur: 2u)
- 📍 vertrek: voor de Koninklijke Sint-Mariakerk, Koninginneplein in Schaarbeek – kaart **H-I 6**
- 📍 92-93 (Sint-Maria), 25-62 (Robiano)
- 📍 65-66 (Robiano)
- ✉ reserveren verplicht op het nummer 0499/21.39.85 of per mail (info@e-guides.be). Maximaal 25 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen E-Guides, Jacques Richard, Olivier Damien en Nevzat Copur.

62.

Kaart I 6

HUIS DER KUNSTEN

Haachtse Steenweg 147
Schaarbeek

🕒 za en zo van 10u tot 17u30

📄 enkel toegankelijk in het kader van de activiteiten

📍 25-62 (Robiano),
92-93 (Sint-Maria)

📍 65-66 (Robiano)

Achter het gebouw aan de Haachtse Steenweg ligt een landhuis dat in 1826 gebouwd werd voor de rijke lakenhandelaar Charles-Louis Eenens. Dat landhuis werd in 1876 verhoogd met een verdieping en uitgebreid met twee uitspringende hogere vleugels, geritmeerd door hoge pilasters. Tussen 1894 en 1899 werd een bakstenen toren in eclectische stijl toegevoegd en werden de stallen vergroot. Achter de neoclassicistische gevels vertoont het interieur een suite van salons met decoratieve elementen ontleend aan diverse stijlen – Lodewijk XV, Lodewijk XVI en neo-Vlaamse renaissance – die getuigen van de verschillende smaken die in die periode in zwang waren. De

residentie van de familie Terlinden, de laatste eigenaars, is een toonbeeld van een aristocratische woning uit de belle époque in Schaarbeek. Het pand beschikte uiteraard over een tuin die vandaag bestaat uit grasvelden met een waterpartij en geflankeerd door leibomen. De paden zijn afgezoomd met groenmassieven en enkele bosjes. Het gebouw, dat sinds 1950 eigendom is van de gemeente, huisvest vandaag het Huis der Kunsten, waar geregeld tentoonstellingen, concerten, lezingen en andere culturele evenementen plaatsvinden. De pronksalons op de

benedenverdieping worden momenteel gerestaureerd. (B 09/11/1993)

Projecten “Onderzoek in het Huis der Kunsten” en “De ‘Fischeriens op wandel’, een ongewone audiovisuele wandeling door Schaarbeek” (zie kaderteksten hieronder en hiernaast).

Ter gelegenheid van de Open Monumentendagen zal het café L'Estaminet open zijn op zondag van 11u tot 18u (brunch en lichte maaltijden).

PROJECT

Onderzoek in het Huis der Kunsten

Ontdek het Huis der Kunsten, deze emblematische woning aan de Haachtse Steenweg, en beleef er een ongewone ervaring tijdens een zoektocht waarin architectuur, rollenspel en enscenering u verrassen. Tijdens deze *murder party* moet u een (fictieve) oude misdaad oplossen die zich afspeelde in het huis, toen het nog door de familie Terlinden werd bewoond. U gaat daarbij op zoek naar de geesten van de vroegere bewoners van de woning, die u door de verschillende kamers gidsen, van de kelder tot de tuin.

Slaagt u erin de aanwijzingen te ontdekken die verborgen zijn in de kleinste hoekjes van dit oude neoclassicistische gebouw, getuige van de belle époque in Schaarbeek?

🕒 zaterdag en zondag om 10u, 11u30, 14u en 16u (duur: 1u30)

📍 Huis der Kunsten, Haachtse Steenweg 147 in Schaarbeek – kaart I 6

📍 25-62 (Robiano), 92-93 (Sint-Maria)

📍 65-66 (Robiano)

📄 reserveren verplicht per mail (zap.collectif@outlook.com). Maximaal 15 tot 20 deelnemers per vertrek. Aangezien de pronksalons op de benedenverdieping momenteel gerestaureerd worden, zal de activiteit zich afspelen in de toegankelijke ruimtes.

Een partnerschap tussen het Collectif ZAP!, de vzw “Vrienden van het Huis der Kunsten van Schaarbeek” en de gemeente Schaarbeek.

PROJECT

Een verrassend onderzoek in de Kruidtuin

Kruip in de huid van een detective om de geheimen van de Kruidtuin te onttraadselen. U zult aanwijzingen moeten zoeken, geheimen oplossen en een beroep doen op uw observatie- en deductievermogen, en dat alles in een prestigieus kader. Een spel voor het hele gezin om de Kruidtuin en zijn park op een andere manier te ontdekken!

- 🕒 zaterdag en zondag om 10u, 11u30, 14u en 15u30
- 📍 vertrek: voor de rotonde van de Kruidtuin, Koningstraat 236 in Sint-Joost-ten-Node – kaart **H 7**
- 📍 2-6 (Kruidtuin)
- 📍 92-94 (Kruidtuin)
- 📍 61 (Kruidtuin)
- 📧 reserveren gewenst op het nummer 02/319.45.60 of per mail (info@arkadia.be). Maximaal 20 personen per vertrek.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Arkadia en Le Botanique.

63.

Kaart **H 7**

DE KRUIDTUIN EN HAAR PARK

Sint-Joost-ten-Node

- 📍 2-6 (Kruidtuin)
- 📍 92-94 (Kruidtuin)
- 📍 61 (Kruidtuin)

Het imposante gebouw werd tussen 1826 en 1829 opgetrokken om er de plantencollecties in onder te brengen van de *Société royale d'Horticulture des Pays-Bas*, die de aanleg van de Kruidtuin van Brussel financierde. De maatschappij verloor echter snel haar wetenschappelijke aspiraties, die nochtans de steun kregen van de Stad Brussel, om zich volledig toe te leggen op commerciële activiteiten. Uiteindelijk verdween de maatschappij, maar het gebouw zelf doorstond de tand des tijds. Het werd opgetrokken onder leiding van kunstenaar-decorateur Pierre-François Gineste naar de plannen van architect Tilman-François Suys. Uitgaande van de klassieke structuur van een orangerie, ontwierp deze een indrukwekkende centrale rotonde met koepel, geflankeerd door twee vleugels die elk uitmonden in een licht uitspringend paviljoen. Al snel ontstond het idee om hier feesten te organiseren. Hiertoe werd tussen de oostelijke orangerie en de rotonde een grote zaal gebouwd, die vanaf 1870 de herbariumzaal werd. Het complex zou tot 1973 haar functie van plantentuin vervullen, maar de reeds lang in het verschiet liggende verhuizing naar Meise bleek uiteinde-

lijk onafwendbaar. Het gebouw kreeg in 1984 een nieuwe bestemming als cultureel centrum van de *Fédération Wallonie-Bruxelles*. De plannen van de tuin werden in 1829 toevertrouwd aan architect Charles-Henri Petersen. Hij kreeg de opdracht een plantentuin te ontwerpen tussen de Schaarbeekse en de Keulse poort, op een terrein dat toen nog een aaneenschakeling was van vijvers, bosjes, akkers en moestuinen. Het park werd tweemaal vergroot, in 1842 en 1854, en op het einde van de eeuw, tussen 1894 en 1898, verfraaid met 52 beeldhouwwerken. Nadat het park in twee werd gesneden door de realisatie van de Sint-Lazaruslaan drong zich een hereaanleg op. Deze taak werd toevertrouwd aan René Pechère die voor de Wereldtentoonstelling van 1958 een tuin ontwierp verdeeld in drie verschillende terrassen. Voor de serres en de orangerie van het cultureel centrum Le Botanique strekt zich een Franse tuin uit met bloeiende heesters. Het centrale gedeelte is geïnspireerd op de Italiaanse tuinen en verfraaid met een stervormige rozentuin en een bloemperk waarin veertig soorten irissen bloeien. Het derde deel van het park, de laagst gelegen zone, wordt ingenomen door een landschapspark in Engelse stijl, met kronkelende paden, waterpartijen en grasperken afgeboord met heestermassieven. (B 15/04/1964)

Project "Een verrassend onderzoek in de Kruidtuin" (zie kadertekst hiernaast).

64. **HOMEGRADE (VOORMALIGE KONINKLIJKE STERRENWACHT)**

Kaart 17

Queteletplein 7
Sint-Joost-ten-Node

- 🕒 za en zo van 10u tot 18u
- 🕒 2-6 (Kruidtuin/Madou)
- 🕒 92-93 (Kruidtuin)
- 🕒 61-65-66 (Quetelet)

Het gebouw van de vroegere Koninklijke Sterrenwacht, een mooi voorbeeld van neoclassicistische stijl in Brussel, werd vanaf 1827 gebouwd naar de plannen van architect Nicolas Roget. Het was bijna voltooid bij de Belgische onafhankelijkheid in 1830 maar liep schade op tijdens de gevechten en werd getroffen door kogelinslagen en kannonengeslacht. Een gedeeltelijk met glas overkapte

galerij (vandaag getransformeerd) verbindt twee identieke vleugels die vroeger een schilddak hadden en uitgerust waren met een observatietorentje met openschuifbaar dak. Op het einde van de 19de eeuw verloor het complex zijn functie na de bouw van een nieuw observatorium in Ukkel dat in 1890 in gebruik werd genomen. Het gebouw kreeg een nieuwe, administratieve bestemming en de tuin werd een openbaar park.

In 1990 werd het gerenoveerd en sinds begin dit jaar huisvest het de kantoren van Homegrade, een organisatie die onder andere particulieren begeleidt in hun zoektocht naar een betere woning in het Brussels Gewest en die ook praktische informatie verstrekt op het gebied van akoestiek, energie, huisvesting, renovatie, erfgoed en stedenbouw.

64

Project “Een ontdekkingsstocht naar het eerste observatorium van België” (zie kadertekst hieronder).

PROJECT

Een ontdekkingsstocht naar het eerste observatorium van België

Ontdek de site van het eerste astronomisch en meteorologisch station in onze gewesten. Ze wordt voor het eerst opengesteld voor het publiek. Via een geanimeerd parcours wordt de geschiedenis van het gebouw gereconstrueerd, alsook het leven en werk van zijn oprichter, de wetenschapper Adolphe Quetelet. Sinds 1832 deed men hier weerkundige waarnemingen en voerde men onderzoek naar aardmagnetisme en vallende sterren. Daarnaast was het observatorium ook een plaats waar de elite van ons land en buitenlandse geleerden elkaar ontmoetten om te debatteren over wetenschap, literatuur en schone kunsten. Kom de eerste meridiaan van België ontdekken en de observatie-instrumenten uit die tijd en snuif de sfeer op van de salons van het observatorium die destijds door het echtpaar Quetelet werden georganiseerd. Voor de allerkleinsten zijn er observatiespelletjes die hen helpen om de sterren en sterrenbeelden beter te herkennen. Ook op het programma: het maken of inkleuren van een raket.

Homegrade, de huidige huurder van het gebouw, opent het hele weekend zijn deuren om u te informeren over zijn activiteiten op het vlak van begeleiding en advies inzake huisvesting.

- 🕒 zaterdag en zondag van 10u tot 18u
Poëtische en muzikale animatie “De salons van het observatorium”, door de Intercommunale Academie van Sint-Joost-ten-Node/Schaarbeek, zaterdag en zondag om 15u
- 📍 Homegrade, Queteletplein 7 in Sint-Joost-ten-Node – kaart 17
- 🕒 2-6 (Kruidtuin/Madou)
- 🕒 92-93 (Kruidtuin)
- 🕒 61-65-66 (Quetelet)

Een partnerschap tussen Homegrade (ontstaan uit de fusie van de Stadswinkel en het Energiehuis), de Intercommunale Academie van Sint-Joost-ten-Node/Schaarbeek en de Koninklijke Sterrenwacht van België.

65.

Kaart 17

ARMAND STEURSSQUARE

Sint-Joost-ten-Node

T 25-52 (Wijnheuvelen)**B** 59 (Houwaert/Braemt), 61 (Steurs), 65-66 (Wijnheuvelen)

De Armand Steurssquare werd aangelegd naar de plannen van architect Eugène Dhucque die voor een asymmetrische compositie koos. De square werd op 3 juli 1932 feestelijk ingehuldigd en vormt sindsdien een eerbetoon aan de burgemeester van Sint-Joost-ten-Node die zorgde voor de watervoorziening van een aantal Brusselse wijken. Het ontwerp is een mooi voorbeeld van inrichting van de openbare ruimte uit het Interbellum. Het plantsoen werd boven op de overwelfde spoorlijn Brussel-Luxemburg aangelegd en vertoont een complexe indeling die gebruik maakte van de helling van het terrein. Op strategische plaatsen staan beeldhouwwerken van de hand van befaamde kunstenaars, zoals de beeldengroep *De Steenhouwers* van Guillaume Charlier en *De*

Bron van Julien Dillens. Dat laatste werk bevindt zich voor de halfronde zuilengalerij die werd gebouwd om de honderdste verjaardag van de Belgische onafhankelijkheid te vieren. Om deze verjaardag te herdenken werd ook een boom geplant. Landschapsarchitect Jules Janlet stond in voor de gevarieerde groenaanleg met enkele opmerkelijke boomsoorten, waaronder een trompetboom en een twees-

tijlige meidoorn. Als groot kenner van rozen voorzag hij ook een aantal fraaie rozenperken. De met hulsthagen omzoomde grasperken vormen een erg gewaardeerde groene ruimte in deze dichtbebouwde buurt van Sint-Joost-ten-Node. (B 17/06/1993)

Project "Wie zijn ze eigenlijk?" (zie kadertekst hieronder).

PROJECT
Wie zijn ze eigenlijk?

"Het erfgoed, dat zijn wij". Maar wie zijn de personages van wie we de naam her en der in Sint-Joost-ten-Node aantreffen, op de straathoeken, in parken en tuinen of op monumenten?

Deze dubbeltentoonstelling van oude foto's en documenten en de bezoeken die eraan gekoppeld zijn, laten u in het oosten van de gemeente met Jean-Baptiste Houwaert, André Van Hasselt, Marcel Marien, Eugène Dhucque, Armand Steurs, Guillaume Charlier en Julien Dillens. In de buurt van de Sterrenkundelaan vinden we Adolphe Quételet en het voormalige observatorium van Brussel, de Kruidtuin met zijn beelden van onder andere Dillens en Charlier, de Henri Fricksquare aangelegd door Eugène Dhucque, het gemeentehuis met Bériot en Malibrant, en het Charliermuseum.

Aangezien we in 2018 ook de honderdste verjaardag van het einde van de Eerste Wereldoorlog herdenken, wordt ook aandacht besteed aan het oorlogsmonument van Charlier en het militaire kerkhof van Dhucque.

D zaterdag en zondag van 10u tot 18u (rondleidingen op de Armand Steurssquare, zaterdag en zondag om 10u, 11u, 12u, 14u, 15u en 16u – duur: 45 min.)

C Armand Steurssquare en Franstalige gemeentelijke bibliotheek (Grensstraat 2) in Sint-Joost-ten-Node – kaart 17

T 25-52 (Wijnheuvelen)

B 61 (Steurs), 59 (Houwaert/Braemt), 65-66 (Wijnheuvelen)

E om een zo groot mogelijk publiek te bereiken is deze dubbeltentoonstelling, behalve op de Open Monumentendagen, toegankelijk van 3 september tot 30 september 2018.

Enkel in het Frans.

Een partnerschap tussen Les Amis du Square Armand Steurs, de Franstalige gemeentelijke bibliotheek van Sint-Joost-ten-Node en de leerlingen van het Centre scolaire des Dames de Marie.

PROJECT

Oude liften: een alledaags, cultureel en technisch erfgoed

Brussel telt een groot aantal appartementsgebouwen uit de eerste helft van de 20ste eeuw. Ondanks hun verschillen in stijl – neoclassicistisch, Beaux-Arts of art deco – en voorkomen – sommige zijn luxueus, andere meer bescheiden –, hebben al deze gebouwen één punt gemeen: ze zijn uitgerust met een lift. Gelegen in het verlengde van de inkomhal, vormen de oude liften een belangrijk maar te weinig bekend element van het alledaagse erfgoed van Brussel. Dat erfgoed staat vandaag onder druk. Sinds 2003 is er immers een koninklijk besluit van kracht dat eigenaars verplicht hun liften te moderniseren, met het risico dat ze grondig moeten worden verbouwd. In het kader van de Open Monumentendagen organiseert de vereniging SAVE OUR ELEVATORS een korte wandeling met gids en een bezoek aan enkele historische liften in de wijk van de Deschanellaan in Schaarbeek. U kunt er met eigen ogen zien dat een respectvolle modernisering mogelijk is die rekening houdt met het uitzicht en de techniek van deze oude liften.

- 🕒 zaterdag om 12u30 en zondag om 11u en 11u45
- 📍 vertrek: Residentie "Steurs", Deschanellaan 254 in Schaarbeek – kaart 17
- 📍 25-62 (Wijnheuvelen)
- 📍 59 (Houwaert), 61 (Steurs), 65-66 (Wijnheuvelen)
- ✉️ reserveren gewenst per mail (heritage.elevators.2018@gmail.com) met vermelding van uw naam en voornaam, aantal deelnemers en gewenste dag en uur van het bezoek.
Maximaal 25 personen per vertrek.

Een partnerschap tussen de vereniging SAVE OUR ELEVATORS en de opengestelde appartementsgebouwen.

Samen een virtueel en reëel bos

32shoot

120... 121... 122... 123... sinds 1 mei 2018 verschijnen er opmerkelijke bomen op de bosatlas van het Wood Wide Web platform. Ze worden geplant door groepen, verenigingen, instellingen, scholen, enz. die de boom in het middelpunt van hun bestaan plaatsen. Deze actoren van het stadsbos zijn peter van een of meerdere bomen die hen nauw aan het hart liggen. Ze nodigen het publiek uit om deze getuigen van het plantenrijk te ontdekken aan de hand van een specifiek thema. En ze stellen activiteiten voor die plaatsvinden aan de voet van de bomen of in hun buurt. Op die manier ontstaat op het terrein een netwerk van bomen en mensen die het stadsbos vorm geven.

Dit avontuur heeft maar zin als het een collectief gebeuren wordt. De auteurs van Wood Wide Web proberen zo veel mogelijk burgers bij de dynamiek te betrekken: gezinnen, scholieren, senioren, immigranten, toeristen, gehandicapten, enz. Om dat doel te bereiken, delen ze hun visie op Brussel, 'bosstad', door middel van verhalen en meeslepende media. Ze geven hun technische kennis (audio, video, computer) door in workshops rond interactieve tools. Al wie het wenst, kan het bos doen groeien: je kan je favoriete bomen geolokalisieren in 'cartoparties', de boomsoort raden dankzij een botanische applicatie, een imaginair bos planten in 'augmented reality',... allemaal stappen om later echte bomen te planten en te verzorgen.

doen groeien in Brussel

32shoot

32shoot

Meer informatie: www.woodwideweb.be

Newsletter: <http://eepurl.com/c3AmwL>

Facebook-groep: <https://www.facebook.com/groups/168183870459622/>

Een project van 32shoot, gesteund door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De ervaring staat open voor iedereen en gaat van start op de Open Monumentendagen 2018. Het team van Wood Wide Web verwacht u in de Sint-Gorikshallen voor de presentatie van het project en de interactieve tools.

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Graag uw medewerking!

De Directie Monumenten en Landschappen (DML) van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelt inventarissen op die nuttig zijn voor de uitvoering van haar opdrachten. U kan als burger meewerken aan een betere kennis van het culturele of groene erfgoed door de DML te informeren over een traditie waarvan u drager bent, door een onbekend erfgoedelement zoals kelders te melden of door de aandacht te vestigen op de aanwezigheid van een merkwaardige boom in uw tuin of in uw wijk.

Hebt u een merkwaardige boom?

BUP-BSE

Sinds 2002 stelt de DML een wetenschappelijke inventaris op van merkwaardige bomen die prioritair gericht is op hun registratie en behoud. Om op termijn een volledige inventaris van het gewestelijk grondgebied te realiseren worden prospecties gehouden in privéruimten (tuinen en binnenkant van huizenblokken) en openbare ruimten alsook in beschermde landschappen.

U kunt als burger samen met de overheid meewerken aan deze inventaris. Als u weet hebt van of eigenaar bent van een boom waarvan de waarde u onbetwistbaar lijkt en als u die boom wil laten opnemen in de inventaris of op de bewaarlijst, neem dan zeker contact met ons op. Een team van deskundigen zal uw aanvraag analyseren en de boom komen bekijken.

www.bomen-inventaris.irisnet.be

BUP-BSE

Het immateriële culturele erfgoed

Het immateriële culturele erfgoed van het Gewest omvat de praktijken (gewoonten en tradities, orale uitdrukkingsvormen, sociale praktijken, kennis en vaardigheden) die op haar grondgebied aanwezig zijn, alsook de instrumenten, objecten, artefacten en culturele ruimtes die ermee geassocieerd worden en waarvan gemeenschappen, groepen of individuen erkennen dat ze deel uitmaken van het Brussels erfgoed. Om de identificatie van dat erfgoed mogelijk te maken, houdt de DML in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen een inventaris van het immateriële culturele erfgoed bij. Die inventaris bevat onder andere de Brusselse elementen die reeds opgenomen zijn op een van de UNESCO-lijsten van het immateriële culturele erfgoed van de mensheid. Als u of uw vereniging drager bent van een culturele traditie of uitdrukking die kenmerkend is voor Brussel, die van generatie op generatie wordt doorgegeven en die u deel wilt laten uitmaken van het immateriële culturele erfgoed van het Gewest, vul dan het kandidaatstellingsformulier in dat u vindt op de website van DML: <http://erfgoed.brussels/links/ice/formulier-inventaris-ice>

BUP-BSE

N. Bausier

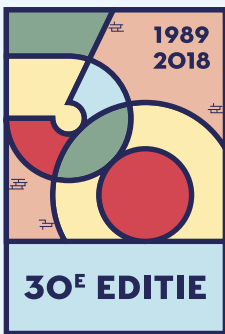
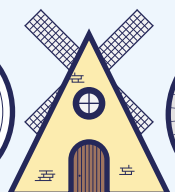
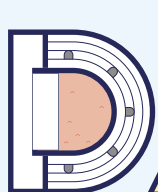
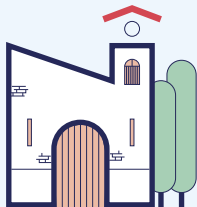
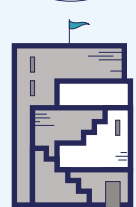
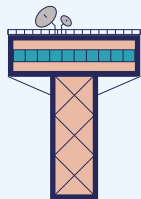
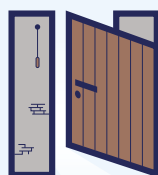
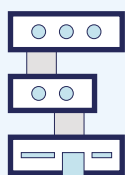
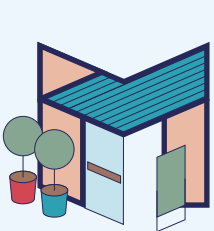
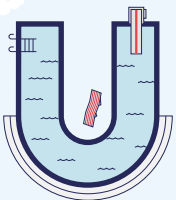
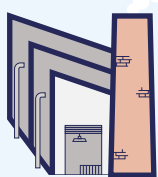
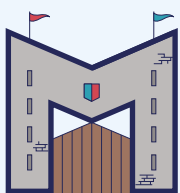
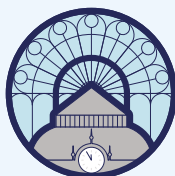
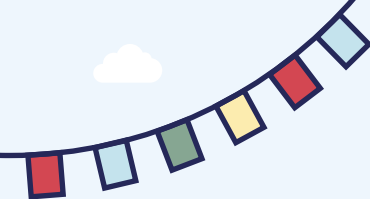
BUP-BSE

Kelders, geheugen van de stad

De kelder is vaak een plaats waar men allerlei zaken uit het dagelijks leven bewaart en soms ook ver-geet. Vanuit architecturaal oogpunt, vormt de kelder vaak ook een rijke bron van informatie om de evolutie te begrijpen van een gebouw, maar ook van de langzame transformatie van het stratennet en de perceelindeling van de stad. Onzichtbaar van buitenaf is een kelder immers minder onderhevig aan renovatie en vormt hij daardoor een buitengewone bewaarplaats voor tal van materiele en historische aanwijzingen. Die zijn niet altijd gemakkelijk afleesbaar en vergen een nauwlettend onderzoek. Dat erfgoed, dat in grote steden gro- tendeels onderbenut is, verdient het echter om grondig te worden bestudeerd. Daarom hebben de DML en het *Centre de Recherches en Archéologie et Patrimoine* van de *Université libre de Bruxelles* (ULB) samen een onderzoeksproject opgezet over deze ingegraven of half-ingegraven ruimtes in de Vijfhoek en omgeving (13de eeuw-eerste helft 19de eeuw). In een eerste fase zal worden gefocust op de UNESCO-beschermingszone rond de Grote Markt, alsook op enkele belangrijke historische wijken. Dat onderzoek heeft de steun nodig van de particuliere eigenaars en bewoners van de oude huizen van de stad.

Als uw kelder niet te vol staat en de muren en het metselwerk ervan niet volledig bepleisterd zijn, kan u contact opnemen met de ULB (BAS@ulb.ac.be) of de DML (archeologie@sprb.brussels). Een team kan dan ter plaatse komen om een eerste diagnose te stellen.

Voor alle aanvullende informatie:
www.erfgoed.brussels

**ZONDAG
9 SEPTEMBER
2018**

WWW.OPENMONUMENTENDAG.BE

in samenwerking met

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

DeMorgen.

volg ons op f en @ #omd2018

30ste EUROPESE OPEN

MONUMENTENDAGEN IN WALLONIË

HET ONGEWONE
ERFGOED.
DE ONDERKANT
VAN HET ERFGOED

8 EN 9
SEPTEMBER
2018

European Heritage Days
Journées européennes du Patrimoine

Op initiatief van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Onder bescherming van de Raad van Europa, in het kader van de Europese Monumentendagen

Begeleidingscomité:

Marie-Laure LECLEF,

Kabinet van de Minister-President

Stéphane DEMETER en **Thierry WAUTERS,**

Directie Monumenten en Landschappen

Organisatie

Gewestelijke Overheidsdienst Brussel/ Brussel Stedenbouw en Erfgoed
Directie Monumenten en Landschappen

Algemene coördinatie

Brigitte VANDER BRUGGHEN en **Paula DUMONT**

met de medewerking van **Cindy DE BRANDT**

Redactie

De teksten over de opengestelde monumenten en landschappen werden geschreven door **Christophe VACHAUDEZ**

Vertaling

Gitracom

Revisie en verbetering teksten

Griet MEYFROOTS, *Directie Monumenten en Landschappen*

Herkomst foto's

De foto's werden genomen door **Alfred de VILLE de GOYET,**

Directie Monumenten en Landschappen

behalve:

M. VANHULST (14), **M.G. TYTGAT** (22), **Bibliotheca Wittockiana** (26),

T. LECLERCQ (27), **Hortamuseum** (37), **G. VAN AELBROUCK** (38),

Museum en Tuinen van Buuren (40), **Sauvons le Crabbegat** (42),

Émaillerie Belge (43), **La Fonderie** (49), **Autriquehuis** (61),

Departement Sites van de Directie Monumenten en Landschappen (65)

Dankwoord

De Directie Monumenten en Landschappen wenst alle openbare en privé-instellingen te danken, alsook alle eigenaars die hebben bijgedragen tot het succes van de Brusselse Open Monumentendagen.

De Directie dankt ook *Patrimoine et Culture* die het centraal informatiepunt verzorgt en *visit.brussels*, die de website van het evenement beheert, en de media partners.

Ontwerp omslag en affiche

Kaligram, Brussel

Ontwerp programma, opmaak en cartografie

Kaligram, Brussel

Druk

IPM, Brussel

Verantwoordelijke uitgever

Bety WAKNINE, Gewestelijke Overheidsdienst Brussel Stedenbouw en Erfgoed, CCN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel

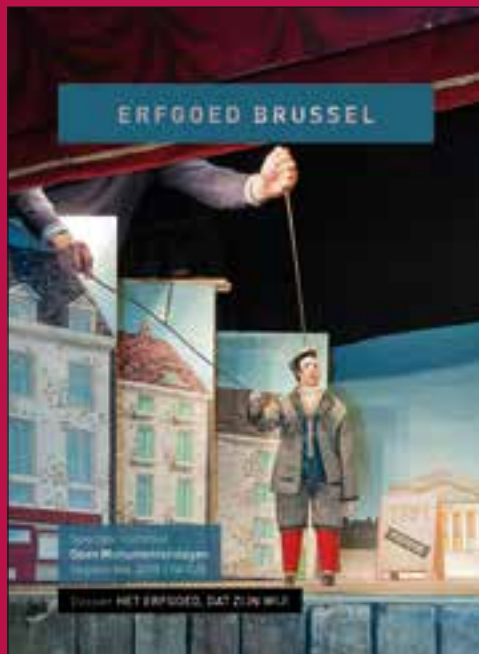
ONTDEK HET ERFGOED VAN BRUSSEL

Ontstaan in 2011, richt het tijdschrift *Erfgoed Brussel* zich tot al wie een passie heeft voor erfgoed, zowel Brusselaars als niet-Brusselaars, en wil het de diverse facetten van de monumenten en landschappen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan bod laten komen.

Elk nummer bestaat uit een themadossier, enkele varia-artikels en een 'news'-rubriek.

Het septembernummer is volledig gewijd aan het dossier "Het erfgoed, dat zijn wij!".

Het tijdschrift *Erfgoed Brussel* is te koop in de boekhandels aan 10 € (behalve dubbelnummer aan 20 €) of per abonnement.

*Als u een jaarabonnement wilt voor 2018
(twee gewone nummer en een dubbelnummer)
gelieve dan het bedrag van € 29 te storten op rekening-
nummer BE 31 0912 3109 5455/BIC GKCCBEBB
(op naam van Directie Monumenten en Landschappen)
met de vermelding "Tijdschrift Erfgoed Brussel" en naam,
voornaam en volledig adres van de bestemming.*

Boekenverkoop!

Op 15 en 16 september, tussen 10u en 19u, organiseert de Directie Monumenten en Landschappen een boekenverkoop in de Sint-Gorikshallen. Ter gelegenheid van de Open Monumentendagen zullen vele titels aan promotieprijsen worden aangeboden. Haast u dus om erbij te zijn!

